

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Kauppakorkeakoulu

**KANNATTAVA JA EETTINEN
KULTAKAIVOSTOIMINTA
SIERRA LEONESSA**

Pro gradu
Laskentatoimi
Toukokuu 2012
Laatija: Tiia Yambasu
Ohjaaja: Aila Virtanen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON KAUPPAKORKEAKOULU

Tekijä Yambasu Tiia Heidi Marjaana	
Työn nimi Kannattava ja eettinen kultakaivostoiminta Sierra Leonessa	
Oppiaine Laskentatoimi	Työn laji Pro gradu
Aika 29.5.2012	Sivumäärä 70
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Tällä tutkimuksella on haluttu selvittää länsimaalaisten ja sierraleonelaisten toimijoiden käsitysten pohjalta, kuinka eettistä Sierra Leonessa harjoitettu, omistajilleen lisäarvoa tuottava, ja kannattava kultakaivostoiminta on suhteessa liiketoiminnan eri sidosryhmiin. Liiketoiminnan kannattavuutta tarkastellaan kannattavuusteorioiden avulla, sekä kannattavuuslaskelmien perusteella. Kultakaivostoiminta on omistajilleen riskisijoittamista, johon liittyy suuret liiketoiminnalliset riskit, mutta myös suuret tuotto-odotukset. Kultakaivostoiminnan vaikutuksia eri sidosryhmiin tarkastellaan sidosryhmäteorian perusteella valittujen tärkeimpien sidosryhmien näkökulmasta. Vaikutusten eettisyyden tarkastelemiseen käytetään kahta etiikan teoriaa, utilitarismia ja oikeudenmukaisuusteoriaa. Eettisten näkökohtien huomioiminen on tärkeää, kun hyödynnetään liiketoiminnallisesti kehittyvän maan luonnonvaroja. Utilitarismin kannalta tärkeintä on kokonaisyödyn maksimoiminen. Mahdollisimman suuren hyödyn saavuttaminen kaikkien sidosryhmien kannalta voi tarkoittaa, että jonkin sidosryhmän on tingittävä omasta hyödystään. Kultakaivostoiminnassa ympäristö joutuu tinkimään omasta hyödystään mahdollisimman suuren kokonaisyödyn saavuttamiseksi. Kaivostoiminnan harjoittaminen Sierra Leonessa tuo kuitenkin kokonaisuuden kannalta tarkastellen kaikille sidosryhmille enemmän hyötyä, kuin jos kaivostoimintaa ei harjoitettaisi lainkaan. Utilitarismin näkökulmasta kultakaivostoiminta on eettistä. Oikeudenmukaisuusteorian mukaan taas toiminnan tulisi taata kaikille sidosryhmille perusoikeudet ja -vapaudet, ja myös heikoimmassa asemassa olevan tulisi hyötyä kaivostoiminnan harjoittamisesta. Näiden vaatimusten lisäksi kaikilla tulisi myös olla yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä asema sukupuoleen, rotuun tai ulkonäköön katsomatta. Oikeudenmukaisuusteorian vaatimuksiin kaivostoiminta ei pysty vastaamaan, vaan heikoimmassa asemassa olevan ympäristön osalta nämä vaatimukset jäävät täyttymättä. Tämän vuoksi oikeudenmukaisuusteorian näkökulmasta kultakaivostoiminta ei ole eettistä. Kun toiminnan eettisyyttä tarkastellaan kokonaisuutena, tärkeimmäksi tekijäksi nousee vahvimpien sidosryhmien mahdollisuus vaikuttaa heikompien asemaan. Vahvimmillä sidosryhmillä on mahdollisuus toiminnallaan ja päätöksillään luoda kultakaivos, jossa kannattavuus ja eettisyys saavat kaivoksen toiminnassa yhtä suuren painoarvon.</p>	
<p>Asiasanat</p> <p>Kultakaivostoiminta, Sierra Leone, kannattavuus, utilitarismi, oikeudenmukaisuusteoria, kehittyvä maa, länsimaa</p>	
<p>Säilytyspaikka</p> <p>Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu</p>	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	9
2.1	Tutkimuksen lähtökohdat	9
2.2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma	10
2.3	Aiempia tutkimuksia	12
2.4	Tutkimuksen keskeiset käsitteet	13
2.5	Tutkimusmenetelmä	15
2.5.1	Aineiston hankinta	15
2.5.2	Aineiston analysointi	17
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYYS ETIIKAN TEORIOISTA	18
3.1	Sidosryhmäteoria.....	21
3.2	Utilitarismi.....	22
3.3	Oikeudenmukaisuusteoria.....	24
4	KULTAKAIVOSTOIMINTA SIERRA LEONESSA.....	26
4.1	Yritysympäristö	26
4.1.1	Kulttuuri	28
4.1.2	Infrastruktuuri	29
4.1.3	Korruptio	31
4.1.4	Tulevaisuuden näkymät ja kansainvälisyys.....	32
4.2	Verotus ja yritystoimintaa koskeva lainsäädäntö Sierra Leonessa	33
4.2.1	Yhtiön perustaminen.....	34
4.2.2	GST, The Goods and Services Tax Act	35
4.2.3	Tuloverotus.....	36
4.3	Kultakaivostoiminnan sidosryhmät ja verkostojen merkitys	37
4.4	Kultakaivostoiminta Sierra Leonessa	41
5	KULTAKAIVOSTOIMINTA JA KANNATTAVUUS.....	42
5.1	Kultakaivostoiminta käytännössä.....	42
5.2	Kannattavuus liiketoiminnassa	44
5.3	Riskisijoittaminen	48
5.4	Aloittavan kultakaivoksen kannattavuuslaskelma	49
5.4.1	Yleistä tietoa laskelmiin liittyen	49
5.4.2	Kannattavuuslaskelma	50
6	EETTINEN KULTAKAIVOSTOIMINTA SIDOSRYHMIEN KANNALTA..	53
6.1	Sidosryhmät ja eettinen kultakaivostoiminta.....	53
6.2	Tutkimustuloksia.....	54
6.3	Utilitarismi ja kultakaivostoiminta Sierra Leonessa.....	56
6.3.1	Kultakaivostoiminnasta hyötyvät sidosryhmät.....	56

6.3.2	Hyöty eri sidosryhmien kesken ja kokonaishyöty	58
6.3.3	Hyödyn tavoittelu kestävän kehityksen kannalta	59
6.4	Oikeudenmukaisuusteoria ja kultakaivostoiminta Sierra Leonessa..	60
6.4.1	Oikeudenmukaisuus sidosryhmiin nähden	60
6.4.2	Oikeudenmukaisuuden merkitys kultakaivostoiminnassa	63
7	YHTEENVETO	64
	LÄHTEET	67
	LIITTEET	71
	LIITE 1 Haastatteluja koskevat tiedot.....	71
	LIITE 2 Yhteistyöyritystä koskevat tiedot.....	72
	LIITE 3 Kultakaivoksen kannattavuuslaskelma	73

1 JOHDANTO

Sierra Leone kuuluu maailman köyhimpiin valtioihin. YK laatii vuosittain maailmanlaajuisen listauksen, jossa maat laitetaan järjestykseen inhimillisen kehityksen indeksin mukaisesti. Indeksissä huomioidaan kolme tekijää kustakin maasta: odotettavissa olevaa elinikä, saavutettu koulutustaso ja ostovoimaparieteetilla korjattu bruttokansantuotteen logaritmi. Sierra Leone on vuoden 2011 listauksessa sijalla 180, kun taas vertailuna Suomi on sijalla 22, ja Norja ensimmäisellä sijalla. (Human Development Report 2011.) Maa on kuitenkin rikas luonnonvaroiltaan. Sierra Leonen maaperässä on paikoin runsaastikin kultaa, timantteja ja titaani- ja rautamalmia. Kaivostoiminta on yksi maan tärkeimmistä elinkeinoista, ja kulta ja timantit merkittävimpiä vientituotteita Sierra Leonelle. (Central Intelligence Agency 8.2.2012 [WWW-dokumentti].)

Maassa on ulkomaalaisiakin kaivostoimijoita, mutta luonnonvarojen hyödyntäminen liiketoiminnallisesti voi olla ulkopuoliselle jossain määrin haastavaa. Ulkomaalaisten yhtiöiden toimintaa Sierra Leonessa säätelee paikallinen lainsäädäntö ja valtajärjestelmä sekä suhdetoiminta. Maaperässä olevat rikkauudet houkuttelevat kaikesta huolimatta länsimaisia liikemiehiä Afrikkaan. Avaimet menestyvään kaivostoimintaan löytyvät niin liiketoimintaosaamisesta kuin sosiaalisistakin taidoista. Kultakaivostoiminnan tunteminen toimialana, Sierra Leonen tunteminen toimintaympäristönä sekä taito toimia paikallisten ihmisten kanssa ovat keskeisiä tekijöitä, joiden avulla on mahdollista saada aikaan tuottava kultakaivos ja menestyvä liiketoiminta Sierra Leonessa.

Kansainvälisen liiketoiminnan harjoittaminen vaatii useiden eri muuttujien ja näkökohtien huomioimista. Toimiminen kehittyvässä maassa tuo yritykselle paljon haasteita ja myös liiketoiminnallisia riskejä. Houkuttimena toimii kuitenkin yksi kansainvälisen yritystoiminnan menestystekijöistä - pääsy raaka-ainemarkkinoille. Raaka-ainemarkkinoilla toimivat yhtiöt pääsevät usein monopolin piiriin, mikä houkuttelee yrittäjiä pyrkimään markkinoille. (Ajami, Cool & Goddard 2006, 12.) Raaka-ainemarkkinoiden sääntely tarkoittaa kuitenkin myös sitä, että uusien yrittäjien mukaan pääseminen ei ole helppoa. Kultakaivoksen perustaminen vaatii paljon paikallistuntemusta niin ympäristön kuin maan kulttuurinkin osalta.

Sierra Leone toimintaympäristönä poikkeaa merkittävästi länsimaisten yritysten tyypillisestä toimintaympäristöstä. Maassa vallitseva korruptio on edelleen merkittävä ongelma maan hallinnolle. Infrastrukturi on huomattavan paljon jäljessä länsimaalaista tasoa. Myös paikallinen kulttuuri eroaa suuresti länsimaisesta kulttuurista, ja toimiminen ihmisten kanssa on tämän vuoksi hyvin erilaista. Sierra Leone on kuitenkin maa, joka kansainvälistyy kasvavalla vauhdilla. Länsimaalaisten sijoittajien ja yritysten kiinnostus Afrikkaa kohtaan kasvaa jatkuvasti. Länsi-Afrikka houkuttelee niin luonnonvarojensa kuin halvan työvoimansakin puolesta ulkomaisia toimijoita.

Kultakaivokset ovat liiketoiminnallisesti riskisijoituksia. Niiltä voidaan odottaa huomattavaa tuottoa, mutta toimintaan liittyy myös merkittäviä riskejä. Riskit liittyvät niin itse kaivoksen toimintaan, kuin maaperän tuottavuuteenkin. Maaperän rikkaus selvitetäänkin alueella suoritettavalla koekaivauksella ennen varsinaisen toiminnan aloittamista. Tuottava kaivos voi verrattain lyhyessä ajassa palauttaa siihen sijoittaneille moninkertaisesti sijoitetun pääoman. Kaivos tuo työpaikkoja paikallisille, elinkeinotoiminnan kasvua ja vaikuttaa omalta osaltaan myös valtiontalouden kasvuun.

Kultakaivostoimintaa on kuitenkin tarkasteltava laajemmin kuin vain sen taloudellisten vaikutusten kautta. Kansainvälisessä liiketoiminnassa etiikka on merkittävä tekijä. Jotkut ekonomistit, kuten Milton Friedman, ovat sitä mieltä, että yrityksen päätavoite on tuottaa voittoa. Monet ovat kuitenkin myös sitä mieltä, että yrityksellä on myös sosiaalinen vastuu, joka liittyy mm. tarpeeksi suuren palkan maksamiseen ja hyväksyttävän työympäristön tarjoamiseen työntekijöille sekä ympäristön suojelemiseen. (Ajami ym. 2006, 379.) Etiikka korostuu, mitä kauemmas liiketoiminta viedään sen harjoittajien kotikentältä. Eettisyys ei liity vain siihen, kuinka yritys toimii suhteessa sidosryhmiinsä, vaan eettinen toiminta turvaa osaltaan myös liiketoiminnan harjoittajien asemaa ja minimoi riskejä. Lain noudattaminen on eettisen toiminnan minimitaso. Voimassa olevat säädökset, kuten IAS/IFRS, muodostavat perustan yrityksen toiminnalle ja tilivelvollisuudelle estäen olennaisimmat taloudelliset väärinkäytökset (Järvenpää, Pellinen & Virtanen 2007, 27-29).

Tässä tutkimuksessa kultakaivostoiminnan eettisyyttä arvioidaan kuitenkin tarkastelemalla kaivostoiminnan vaikutusten eettisyyttä suhteessa sen sidosryhmiin. Tutkimuksessa poimitaan kaivostoiminnan merkittävimmät sidosryhmät, kootaan kaivostoiminnan vaikutukset suhteessa kuhunkin sidosryhmään ja arvioidaan näitä vaikutuksia utilitarismin ja oikeudenmukaisuusteorian pohjalta. Kannattavuutta puolestaan arvioidaan toimivan ja olemassa olevan kultakaivoksen kannattavuuslaskelman perusteella. Tutkimustuloksissa todetaan, voiko länsimaalainen toimija harjoittaa Sierra Leonessa kultakaivostoimintaa, joka on samanaikaisesti sekä kannattavaa että eettisesti hyväksyttävää.

2 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN TA-VOITTEET

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksen lähtökohtana on länsimaisen toimijan toiminta kehittyvän maan markkinoilla hyödyntäen sen luonnonvaroja. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kultakaivostoimintaa liiketoimintana ja sen vaikutuksia toiminnan merkittävimpiin sidosryhmiin. Toimintaa tarkastellaan etiikan näkökulmasta hyödyntäen utilitarismia ja oikeudenmukaisuusteoriaa.

Kultakaivostoiminta Sierra Leonessa on mielenkiintoinen tutkimuskohde sekä kullan ja luonnonvarojen hyödyntämisen takia että sen vuoksi, millaiselta liiketoiminnan harjoittaminen kehittyvässä maassa vaikuttaa niin länsimaalaisen kuin sierraleonelaisenkin silmin. Afrikkaan ulkoistaminen on jo jonkin aikaa houkutellut kansainvälisiä yhtiöitä. Tietotekniikkayritykset ovat yksi ryhmä, joka on ollut kiinnostunut Afrikassa toimimisesta. Jo muutama vuosi takaperin Etelä-Afrikka listattiin parhaimpien kohdemaiden joukkoon ulkoistuksen osalta (Tänne kannattaa ulkoistaa tietotekniikka 13.12.2007, [WWW-dokumentti]). Nykyisin myös Länsi-Afrikka on noussut yhdeksi houkuttelevista ulkoistuskohdeista. Esimerkiksi Ruotsissa kunnat ovat kustannussyistä ulkoistaneet puhelinpalveluja Senegaliin (Ruotsissa kunnat hakevat säästöjä kaukaa – puhelinpalvelu ulkoistettiin Senegaliin 19.3.2012, [WWW-dokumentti]).

Mutta myös kulta itsessään ja luonnonvarojen hyödyntäminen tekee Sierra Leonen kultakaivostoiminnasta mielenkiintoisen kohteen. Sierra Leonella on mittavat mineraalivarannot niin timanttien, bauksiitin, rautamalmin kuin kullankin osalta. Kaivostoiminta onkin yksi maan merkittävistä elinkeinoista (Central Intelligence Agency 8.2.2012, [WWW-dokumentti]). Kullan kaivaminen on liiketoimintaa, joka voi vaatia suuriakin pääomia investoitaviksi ennen kuin kaivos saadaan kannattavaksi ja tuottavaksi, mutta tämän jälkeen kaivos voi tuottaa omistajalleen mittavia tuloja vuosittain. Tästä esimerkkinä on pörssi-yhtiö Cluff Gold plc, joka arvioi sierraleonelaisen kaivoshankkeen tuottavan 135 000 unssia kultaa vuodessa (Cluff Gold Plc 2012, [WWW-dokumentti]). Nykyi-

sellä kullan hinnalla kaivos tuottaisi tällöin hyvin karkeasti arvioiden noin 170 miljoonan euron edestä yhtiölle kultaa vuosittain (Kullan hinta EUR-XAU-USD, [WWW-dokumentti]). Kullankaivamiseen, kuten usein mineraali- ja luonnonvarojen hyödyntämiseen, liittyy melko suuret liiketoiminnan riskit, mutta toisaalta myös suuret tuotot.

Ulkopuolisena toimijana toisen maan luonnonvarojen hyödyntäminen omaa voittoa tavoitellen tuo esiin myös eettiset kysymykset, varsinkin jos kohdemaahan on kehittyvä maa. Sierra Leoneen on jo vuosien ajan liitetty sisällissodan vuoksi käsitteenä veritimantit, jotka lopulta johtivat laajalti koko timanttikaupan sääntelyn muuttumiseen (Rapaport Fair Trade Diamonds and Jewelry, [WWW-dokumentti]). Jo tämänkin vuoksi eri sidosryhmät kohdistavat varmasti Sierra Leonessa toimivaan kaivosyhtiöön erityisen vaatimuksen toiminnan eettisyydestä. Kestävä kehitys on termi, jota moni kehittyvissä maissa toimiva kansainvälinen yhtiö käyttää vakuuttaakseen varsinkin kuluttajat toimintansa eettisyydestä. Kultakaivos voi toimia kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti, mutta silti sen toiminnalla on erilaisia vaikutuksia sidosryhmiinsä nähden. Näiden vaikutusten tarkasteleminen hyödyn ja oikeudenmukaisuuden näkökulmasta antaa osaltaan kuvan, kuinka eettistä ulkopuolisen toimijan Sierra Leonessa harjoittama kultakaivostoiminta on.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakennetaan etiikan teorioista, jotka ovat sidosryhmäteoria, utilitarismi eli hyötyteoria ja oikeudenmukaisuusteoria. Viitekehysten rakentamisen jälkeen tarkastellaan Sierra Leonea kultakaivoksen toimintaympäristönä, jossa keskitytään tarkastelemaan yritystoimintaan merkittävästi vaikuttavia tekijöitä, kuten infrastruktuuria ja korruptiota. Liiketoimintaan vaikuttaa myös merkittävästi sitä koskeva lainsäädäntö, jota tarkastellaan tuloverotuksen, GST:n eli arvonlisäverotuksen ja yhtiön perustamisen osalta. Sidosryhmien osalta tarkastellaan kultakaivostoiminnan merkittävimpiä sidosryhmiä ja samalla myös verkostojen merkitystä liiketoimintaan. Tämän jälkeen tarkastellaan itse kultakaivostoimintaa ja sen kannattavuutta. Kultakaivostoimintaan ja sen kannattavuuteen liittyvät liiketoimintalaskelmat ovat tutkimuksen liitteenä.

Tutkimuksen lopuksi käydään läpi tutkimustuloksia eri sidosryhmien kannalta. Kultakaivostoiminnan eettisyyttä tarkastellaan utilitarismia ja oikeudenmukaisuusteoriaa hyödyntäen. Utilitarismin osalta tarkastelun kohteena on, sidosryhmien saama hyöty kultakaivostoiminnasta, kun taas oikeudenmukaisuusteorian avulla tarkastellaan ovatko kultakaivostoiminnan vaikutukset oikeudenmukaisia eri sidosryhmiin nähden.

2.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella kultakaivosliiketoimintaa harjoittavien suomalaisten ja sierraleonelaisten toimijoiden käsitysten avulla, kuinka liiketoimintaa voidaan harjoittaa mahdollisimman tuottoisasti, mutta samalla

toimia eettisesti oikein eri sidosryhmiä kohtaan. Eettisten arvojen huomioiminen ja liiketoiminnan tuoton maksimoiminen mielletään usein, jos ei vastakkaisiksi tekijöiksi, niin ainakin toisiaan vähentäviksi tekijöiksi. Jos liiketoiminnassa otetaan huomioon eettiset arvot, tämä tarkoittaa usein lisäkuluja esimerkiksi ympäristön osalta. Toisaalta eettisten arvojen huomioiminen voi myös jossain määrin jarruttaa liiketoiminnan kehitystä ja sitä kautta mahdollisimman suuren voiton tavoittelua.

Liiketoiminnan eettisyys on kuitenkin tullut jäädäkseen. Kestävä kehitys on termi, joka on hakenut paikkansa varsinkin kansainvälisten yhtiöiden toiminnassa, enemmän tai vähemmän yhtiöistä riippuen, mutta jokainen kansainvälisillä markkinoilla toimiva on tietoinen sen olemassaolosta. Kun liiketoiminta liittyy kehittyviin maihin, eettisten seikkojen huomioiminen on erityisen tärkeää. Kehittyvä maa on monen tekijän osalta heikommassa asemassa kuin länsimaat. Tärkein eriarvoisuuden asettaja on kuitenkin raha. Kehittyvillä mailla on luonnonvaroja, mutta länsimailla on rahaa, jolla muuttaa luonnonvarat liiketoiminnaksi. Jo pelkästään Afrikan maiden siirtomaataustan vuoksi kehittyneempien maiden toimijoiden on erityisesti otettava huomioon eettiset arvot ja kestävä kehitys liiketoiminnassaan.

Tutkimuksen pääongelmana onkin tarkastella länsimaalaisten ja sierraleonelaisten toimijoiden kultakaivostoimintaan liittyvien käsitysten avulla toiminnan eettisyyttä suhteessa sidosryhmiin. Sierraleonelaiset toimijat edustavat tässä paikallista näkemystä siitä, miltä länsimaalaisten harjoittama kultakaivostoiminta vaikuttaa paikallisten silmin. Länsimaalaiset toimijat taas edustavat näkemystä siitä, millaista on harjoittaa kaivostoimintaa ja liiketoimintaa Afrikan länsirannikolla länsimaalaisen silmin.

Tutkimuksen pääongelma on:

- Millaisia käsityksiä suomalaisilla ja sierraleonelaisilla toimijoilla on kultakaivostoiminnasta Sierra Leonessa ja kuinka eettistä liiketoimintaa on suhteessa eri sidosryhmiin?

Tutkimuksen alaongelmia ovat:

- Miten kukin sidosryhmä hyötyy kultakaivostoiminnasta?
- Ovatko kultakaivostoiminnan vaikutukset oikeudenmukaisia eri sidosryhmiin nähden?

Tutkimuksen alaongelmat liittyvät kultakaivostoiminnan eettiseen tarkasteluun: Miten eri tahot hyötyvät kultakaivoksesta ja kuinka oikeudenmukaisia ovat kaivostoiminnan vaikutukset eri sidosryhmiin nähden. Jokainen sidosryhmä hyötyy kaivostoiminnan harjoittamisesta, mutta toisaalta voi olla mahdollista, että kaivostoiminta aiheuttaa jollekin sidosryhmälle enemmän haittaa kuin hyötyä. Hyödyn tarkastelun lisäksi onkin tarkoituksenmukaista tarkastella myös toiminnan oikeudenmukaisuutta.

2.3 Aiempia tutkimuksia

Vastaavaa tutkimusta, jossa olisi tutkittu kultakaivostoimintaa liiketoiminnallisesti laskentatoimen kannalta eettisestä näkökulmasta ei ole suoraan olemassa. Laskentatoimesta ja etiikasta löytyy kyllä tutkimusta. Stanga ja Turpen tarkastelivat tutkimuksessaan ”Ethical Judgements on Selected Accounting Issues: An Empirical Study”, kuinka laskentatoimen ammattilaisiksi valmistuvat suhtautuvat eettisiin ongelmiin, joita laskentatoimen ammattilaiset saattavat kohdata jokapäiväisessä työssään. Tutkimuksessa opiskelijat tarkastelivat hypoteettisia tapauksia, joiden pohjalta he kertoivat oman ratkaisunsa. Tutkimuksen tuloksena oli, että suurin osa laskentatoimen opiskelijoista ei toimisi epäeettisesti. Joukossa oli kuitenkin myös henkilöitä, jotka eivät olleet varmoja, kuinka toimisivat kyseisissä tilanteissa. Tutkijat olivat kuitenkin vakuuttuneita, että eettisen ajattelun taso laskentatoimen ammattilaisiksi valmistuvien keskuudessa on korkeammalla kuin aikaisemmin. (Stanga & Turpen 1991, 739-747 [WWW-dokumentti].)

Myös Aila Virtanen tutki väitöskirjassaan laskentatoimea ja etiikkaa. Tutkimuksessa tarkasteltiin laskenta-alan ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitotavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastustavasta. Tutkimuksen viitekehys rakennettiin etiikan teorioista. Tuloksena tutkimuksessa oli moraalien osalta, että moraalit laskenta-alalla perustuu suuresti lakiin. Tämä siitä huolimatta, vaikka lainsäädännön ei laskenta-alan ammattilaisten keskuudessa koettukaan olevan oikeudenmukaista tai tasa-arvoista. (Virtanen 2002, 1-184 [WWW-dokumentti].)

Kultakaivostoiminnan vaikutusta paikalliseen yhteisöön tutkivat Aubynn, Garvin, McGee ja Smoyer-Tomic tutkimuksessaan ”Community – company relations in gold mining in Ghana”. Tutkimuksessa havaittiin ristiriita paikallisten ihmisten odotusten ja kaivosyhtiön toiminnan välillä. Paikalliset ihmiset pitivät kaivosyhtiötä vastuussa kaikista ulkoisista muutoksista, jotka liittyivät niin taloudellisiin, ympäristöllisiin kuin sosiaalsiinkin tekijöihin. Kaivosyhtiö joko ohitti tai kielsi nämä väitökset tai väitti muutosten johtuvan paikallisten ihmisten omasta toiminnasta. Tutkimuksen tuloksena ristiriitaa olisi mahdollista vähentää antamalla paikallisille ihmisille enemmän äänivaltaa toiminnan suunnittelussa. Tämän lisäksi ristiriitaa voitaisiin vähentää myös kiinnittämällä enemmän huomiota jokaisen osapuolen, niin kaivosyhtiön, paikallisten ihmisten kuin paikallisen hallinnonkin aseman määrittelyyn suhteessa kultakaivoksen toimintaan. (Aubynn, Garvin, McGee & Smoyer-Tomic 2009, 571-586 [WWW-dokumentti].)

Aubynnin, Garvinin, McGeen ja Smoyer-Tomicin tutkimus on lähellä Sierra Leonen kultakaivoksiin liittyvää tutkimusta, sillä Ghana sijaitsee myös Länsi-Afrikassa, ja siellä on niin toimintaympäristön kuin kulttuurinkin osalta samantyyppiset olosuhteet kuin Sierra Leonessa (Central Intelligence Agency 21.2.2012 [WWW-dokumentti]). Myös tässä tutkimuksessa kaivostoiminnan sidosryhmät ovat merkittävä tekijä. Ympäristö on yksi sidosryhmistä, jonka osalta tutkimuksessa tarkastellaan kaivostoiminnan vaikutuksia. Kaivostoiminnan ympäristövaikutuksista löytyy suhteellisen helposti tutkimuksia, yksi näis-

tä on Tarras-Wahlbergin tutkimus "Environmental management of small-scale and artisanal mining: the Portovelo-Zaruma goldmining area, southern Ecuador" (Tarras-Wahlberg 2002, 165-179 [WWW-dokumentti]).

N.H. Tarras-Wahlberg keskittyi tutkimuksessaan kaivostoiminnan ympäristövaikutuksiin, ja siihen kuinka niihin voidaan johtamisen ja sääntelyn kautta vaikuttaa. Tutkimus pohjautuu Ecuadorin kultakaivoksiin. Tarras-Wahlberg käsittelee kultakaivostoiminnan eettisyyttä ympäristön näkökulmasta. Tutkimustuloksena hän on päätenyt siihen, että ympäristön turvaamiseksi ympäristöön liittyvää sääntelyä on parannettava. Tämän lisäksi paikallisen hallinnon ja paikallisten toimijoiden yhteistyö kaivoksen ympäristöjohtamisessa on tärkeää ja myös pienille projekteille tulisi luoda käytäntö, jolla ne yhdistetään suureksi yksiköksi, joka pystyy vastaamaan ympäristönsuojelun vaatimuksiin. (Tarras-Wahlberg 2002, 165-179 [WWW-dokumentti].)

Tässä tutkimuksessa ympäristöön kohdistuvat vaikutukset ovat vain yksi osa tutkimustuloksia, mutta sillä on merkittävä asema kun kultakaivostoiminnan eettisyyttä tarkastellaan. Muut sidosryhmät, joita tutkimuksessa käsitellään, perustuvat ihmisryhmiin, ympäristö sen sijaan on oma erityyppinen sidosryhmänsä. Tämä tuo kuitenkin tarkasteluun laajuutta, jota tarvitaan erityisesti, kun kultakaivostoiminnan vaikutuksia arvioidaan eettiseltä kannalta.

2.4 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat yritysetiikka, oikeudenmukaisuusteoria, utilitarismi, sidosryhmäteoria, kultakaivostoiminta, kannattavuus, kehittyvä maa ja länsimaa. *Yritysetiikalla* tarkoitetaan tutkimuksessa liiketoimintaan liittyvää etiikkaa. Yritysetiikassa tarkastelukohteina ovat asioiden arviointiperusteet, niiden merkitys ja tärkeysjärjestys käytännön yritystoiminnassa. Yritysetiikan tavoitteena on soveltaa yleistä etiikkaa liiketoimintaan. Sen avulla pyritään arvioimaan, otetaanko liiketoiminnan päätöksenteossa inhimilliset ja moraaliset arvot huomioon. (Takala & Valtonen 2007, [WWW-dokumentti].)

Oikeudenmukaisuusteorialla tarkoitetaan tutkimuksessa Rawlsin edustamaa oikeudenmukaisuusteoriaa, jossa oikeudenmukaisuus syntyy tasa-arvoisessa asemassa olevien ihmisten ryhmäpäätöksellä. Päätöstä tekevät ihmiset ovat tietämättömiä omista käsityksistään hyvästä tai omista erityispiirteistään eli ovat ns. tietämättömyyden verhon takana. Tällaisessa hypoteettisessa tilanteessa ihmiset valitsisivat kaksi periaatetta reilun pelin perustaksi. Ensinnä esille nousee perusoikeuksien ja -velvollisuuksien tasajako. Toisena periaatteena esiin nousee ajatus siitä, että sosiaalisten ja taloudellisten eriarvoisuuden ilmausten on tuotettava korvaavaa etua kaikille, myös huono-osaisimmille yhteiskunnan jäsenille. (Rawls, 1988, 20-21.)

Utilitarismilla tarkoitetaan Millin hyötyteoriaa, jossa perusta moraalille toiminnalle on hyöty ja mahdollisimman suuri onnellisuus, joka voidaan tavoit-

taa toiminnan avulla. Utilitarismissa hyöty ei ole vastakkainen nautinnolle, vaan selitys tavoittelemisen arvoisille asioille löytyy juuri siitä, kuinka suuri nautinto tavoitteiden saavuttamisella on mahdollisuus saada. Onnellisuuden määritelmä utilitarismissa on nautinto ja tuskan puuttuminen. (Mill 2000, 15-17.)

Sidosryhmäteorialla tarkoitetaan R. Edward Freemanin edustamaa teoriaa, jossa sidosryhmää edustavat kaikki, jotka voivat toimillaan vaikuttaa yritykseen ja myös kaikki, joihin yrityksen toiminta vaikuttaa (Freeman 1984, 54). Sidosryhmäteoriassa sidosryhmän käsite on laaja. Lähimpänä yritystä olevassa sidosryhmässä ovat ne toimijat, joilla on suoraan panos-vaatimussuhde yritykseen rahan, informaation tai vallan kautta. Seuraavana tulevat tahot, jotka ovat omistajina tai joilla on muutoin oikeus vaikuttaa yrityksen toimintaan. Uloimpana sidosryhmänä ovat ne tahot, joilla ei ole varsinaisia suoraan liiketoimintaan liittyviä toimia yrityksen kanssa, mutta joilla on muutoin intressi yrityksen toimintaa kohtaan. (Understanding stakeholder thinking, 1995, 23.)

Kultakaivostoiminnalla tarkoitetaan tutkimuksessa kaivostoimintaa, joka keskittyy kullan etsimiseen maaperästä. Suomen kaivoslain (10.6.2011/621) määrittely kaivostoiminnasta on kaivosmineraalien louhinta kaivoksessa ja siihen liittyvää kiviaineksen nostoa ja siirtoa. Kullanhuuhdonnan suomalainen kaivoslaki (10.6.2011/621) määrittelee maaperässä olevan kullan etsimiseksi, talteen ottamiseksi ja hyödyntämiseksi huuhtomalla. Tässä kultakaivos ei tarkoita varsinaista louhimista, vaan on käytännössä maansiirtoa ja kullan huuhtomista siirretystä maa-aineksesta.

Kannattavuudella tarkoitetaan kannattavaa kultakaivostoimintaa, jossa tuotot ovat suuremmat kuin liiketoiminnan kulut. Omistajat ja sijoittajat saavat kannattavasta liiketoiminnasta tuottoja, mutta se luo myös lisäarvoa muille sidosryhmille, kuten esimerkiksi työntekijöille pysyvän työpaikan muodossa. Kallunki, Kytönen ja Martikainen (1998, 73) määrittelevät kannattavuuden kyvyksi luoda parempaa, kannattavuus on pitkän aikavälin tulontuottamiskykyä.

Kehittyvän maan synonyymi on kehitysmaa. Suomen ulkoasiainministeriön (Suomen ulkoasianministeriö käsiteluettelo, päivitetty 15.10.2009, [WWW-dokumentti]) mukaan kehitysmaihin luetaan kaikki Afrikan maat lukuun ottamatta Libyaa. Määrittely perustuu OECD:n kehitysapukomitean (DAC) hyväksymiin määritelmiin. Kehitysmaiksi luetaan DAC:n mukaan kaikki ne maat, jotka ottavat vastaan kehitysapua. DAC:n kehitysmaiden listalla on myös aluettelo selvityksenä erityisen velkaantuneista ja köyhistä maista. Yksi tämän listan maista on Sierra Leone. (OECD, DAC List of ODA Recipients 2011, [WWW-dokumentti].) Tässä tutkimuksessa kehitysmaasta käytetään nimitystä kehittyvä maa ja sillä tarkoitetaan DAC:n listauksen mukaista maata.

Länsimaalla tarkoitetaan kehittynyttä Euroopan maata. Tässä länsimaalaisuuden edustajina toimivat suomalaiset ja englantilaiset toimijat. YK:n (United Nations Statistics Division Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings

20.9.2011, [WWW-dokumentti]) määritelmän mukaan Suomi kuuluu Pohjois-Eurooppaan ja Eurooppa puolestaan kehittyneisiin maihin. Englanti osana Eurooppaa kuuluu myös kehittyneisiin maihin. Artikkelissa ”The Clash of Civilizations” Huntingtonin (1993, 48-49 [WWW-dokumentti]) mukaan länsimaan määritelmä koostuu useasta eri tekijästä kuten esimerkiksi maantieteellisestä sijainnista ja uskonnosta.

2.5 Tutkimusmenetelmä

Tutkimussuuntauksia ovat kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus sekä kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvantitatiivinen tutkimus käsittelee pääosin numeerista tietoa, kun taas kvalitatiivinen tutkimussuuntaus tarkastelee merkityksiä. Näitä kahta tutkimussuuntausta ei voida kuitenkaan tarkasti erottaa toisistaan, vaan ne ovat lähinnä toisiaan täydentäviä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeisiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely ja havainnointi. Kyselyssä aineisto kerätään haastattelulomakkeilla, kun taas haastattelussa ollaan tutkittavan kanssa suorassa kontaktissa. Havainnointi voi olla joko ulkopuolista tai osallistuvaa havainnointia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 131-133, 209.)

Tutkimusstrategialla tarkoitetaan tutkimuksen menetelmällisten ratkaisujen kokonaisuutta, joka on riippuvainen tutkimusongelmasta. Tutkimusstrategiasta voidaan erottaa suppeampana käsitteenä tutkimusmenetelmä. Kolme perinteistä tyypittelyä tutkimusstrategiasta ovat survey-tutkimus, kokeellinen tutkimus ja tapaustutkimus. Tapaustutkimuksen eli case-tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat yksityiskohtainen tiedonkerääminen yksittäistapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevista tapauksista. Valittava tutkimusstrategia ja tutkimusmenetelmä ovat riippuvaisia tutkimustehtävästä ja -ongelmasta. (Hirsjärvi ym. 2007, 128-130.)

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus, jossa aineisto kerätään haastattelujen ja osallistuvan havainnoinnin avulla. Tutkimusstrategiana on case-tutkimus, jossa perehdytään yksityiskohtaisesti Sierra Leonen kultakaivostointintaan liiketoimintana ja sen vaikutuksiin liiketoiminnan eri sidosryhmiin.

2.5.1 Aineiston hankinta

Laadullisessa tutkimuksessa merkittävää on aineiston luotettavuus. Haastatte-
luilla hankitun aineiston osalta interaktiutilanne otetaan huomioon mahdollisena virhelähteenä, koska tilanne tai haastattelija on saattanut vaikuttaa haastattel-
tavaan ja saadun tiedon luonteeseen tai luotettavuuteen. Luottamuksellinen
suhde haastattelijan ja haastateltavien välillä minimoi interaktioon liittyvän
virhemahdollisuuden. Kerättyä aineistoa voidaan tarkastella joko todistusnä-
kökulmasta, jolloin lähdettä tarkastellaan todistajanlausuntona tutkittavasta
aiheesta, tai indikaattorina, jolloin aineistoa käytetään epäsuorana evidenssinä
kysymyksestä, johon etsitään vastausta. Kun aineistoa tarkastellaan todistusnä-

kökulmasta, aineiston validiteetin arviointiin, lisäämiseen ja varmistamiseen sopii humanistinen metodi. Humanistisessa metodissa keskeistä on läheinen ja luottamuksellinen suhde. Ajatuksena on, että luottaessaan tutkijaan informantit ovat tälle rehellisiä. Humanistisen metodin heikko kohta on, että informanteilla on hallussaan totuus ja ongelmana on saada heidät kertomaan se. Yksi ratkaisu tähän ongelmaan on samojen ihmisten haastattelu useampaan kertaan pyrkimyksenä luoda näin heihin luottamuksellinen suhde. (Alasuutari 2011, 97-100, 142-143.)

Tässä tutkimuksessa tutkimuksen aineiston muodostavat haastattelut ja kirjallisuus, kuten Sierra Leonen lainsäädäntö verotukseen ja yritystoimintaan liittyen. Tietoa haetaan näiden lisäksi myös lehdistä ja internetlähteistä. Kannattavuuteen liittyvä kustannuslaskelma perustuu haastatteluissa saatuihin pohjatietoihin sekä paikallisen yhtiön, SL Promotions Solutions Ltd., kultakaivosten liiketoimintalaskelmiin. SL Promotions Solutions Ltd on sierraleonelainen yhtiö, jonka toimialana on kaivostoiminnan ohella myös muu luonnonvaroihin liittyvä liiketoiminta sekä yleensä sijoitustoimintaan liittyvä suhdetoiminta. Yhtiön toiminta perustuu vankkaan paikallistuntemukseen ja liiketoimintaosaamiseen sekä paikallisen suhdeverkoston hallintaan.

Tutkimuksen aineiston keruu on aloitettu vuonna 2007. Tällöin on saatu osa haastatteluaineistosta ja suuri osa osallistuvaan havainnointiin perustuvasta osuudesta. Kaikki haastattelut ovat vapaamuotoisia keskusteluja, joihin on voinut osallistua useampikin henkilö. Haastattelut ovat tapahtuneet useampana eri ajankohtana pitkin matkaa. Monien haastateltavien kanssa aiheeseen on palattu useampina eri kertoina. Tutkimuksen yksityiskohtaisuuden ja osittaisen arkaluontoisuudenkin vuoksi tämä on ollut sopivin tapa kerätä aineistoa. Haastateltaville on esitetty kysymyksiä, mutta he ovat saaneet ohjata aiheen tiimoilta keskustelua haluamaansa suuntaan. Viimeisimmät tutkimuksen haastatteluaineistot on kerätty alkuvuodesta 2012.

Haastateltavat on valittu verkostoitumisen avulla muodostettujen yhteyksien perusteella. Haastateltavilta on odotettu vakaata asiantuntemusta ja kokemusta niin kultakaivostoiminnan kuin Sierra Leonenkin suhteen. Haastateltavan ja haastattelijan välillä on tietynlainen luottamus, sillä eettinen ulottuvuus on vallitseva, kun tarkastellaan luonnonvaroihin kohdistuvaa liiketoimintaa kehittyvässä maassa. Toisaalta olosuhteet Sierra Leonessa ja paikallisen liiketoiminnan tarkasteleminen vaativat myös tietynlaista luottamusta haastateltavan ja haastattelijan välillä. Haastatteluja ei ole nauhoitettu, vaan ne on kirjattu muistiin mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Haastatteluihin liittyi havainnointi, joka on myös kirjattiin muistiin.

Haastateltavia on mukana kuusi henkilöä, viisi eri ikäistä mieshenkilöä ja yksi nainen. Haastateltava nainen on sierraleonelainen, joka opiskelee yliopistossa kansainvälisiä suhteita. Miehistä mukana on kaksi suomalaista liikemiestä, toinen heistä omistaa kultakaivoksen Sierra Leonessa ja harjoittaa kaivostoimintaa parhaillaan, toinen on pyrkinyt joidenkin vuosien ajan mukaan Sierra Leonen kultakaivostoimintaan toistaiseksi siinä kuitenkaan onnistumatta. Yksi haastateltavista on kansainvälisissä tehtävissä toimiva sierraleonelainen diplomaatti. Hänen toimintansa yhtenä päämääränä on saada maahan lisää sijoituksia ja liiketoimintaa maan taloudellisen tilanteen kohentamiseksi ja köyhyyden

poistamiseksi. Hän on ollut mukana sekä kulta- että timanttikaivostoiminnassa. Mukana on myös brittiläinen timanttikaivoksen osakas ja johtaja sekä sierraleonelainen kultakaivoksella johtotehtävissä toiminut työntekijä.

2.5.2 Aineiston analysointi

Tutkimusaineistoa voidaan analysoida monin tavoin. Ymmärtämiseen pyrkivää analysointia käytetään yleensä laadullista analyysia ja päätelmiä tehtäessä. Laadullisen aineiston tavallisimmat käsittelytavat ovat teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskurssianalyysi ja keskusteluanalyysi. Tutkimusongelma määrittää pääasiallisesti aineiston analyysitavan. (Hirsjärvi ym. 2007, 219.)

Alasuutarin mukaan (2011, 38) kvalitatiivisen tutkimuksen analysointi muodostuu kahdesta vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Tutkimusaineiston tarkasteleminen teorettismetodologisesta näkökulmasta eli teoreettisen viitekehyksen läpi on havaintojen pelkistämistä. Toinen osa havaintojen pelkistämistä on havaintojen yhdistäminen, jossa etsitään havaintojen yhteinen piirre tai muotoillaan sääntö, joka pätee poikkeuksetta koko aineistoon. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto on moninaista, minkä vuoksi aineiston käsittelyssä pyritään muodostamaan raakahavainnoista mahdollisimman suppea havaintojen joukko, josta syntyy aineistossa absoluuttisesti päteviä havaintolauseita. Arvoituksen ratkaiseminen on yhtä kuin tulosten analysointi. Analysoinnissa ei kuitenkaan muodosteta vain pelkistämisen avulla saatuja havaintolauseita, vaan tulkinnassa hyödynnetään koko aineistoa. Raakahavainnot toimivat vihjeinä merkitystulkintojen tekemisessä ja koko lopullisen tulkinnan apuna. Tutkimusmetodi on puolestaan menetelmä, jolla tutkimusaineiston havainnot voidaan erottaa tutkimuksen tuloksista. Metodi muodostuu käytännöistä, joilla havaintoja tuotetaan, ja säännöistä, joiden mukaan havaintoja voi edelleen muokata ja tulkita niin, että niistä saadaan johtolankoja lopulliseen tulkintaan. (Alasuutari 2011, 38-46, 82.)

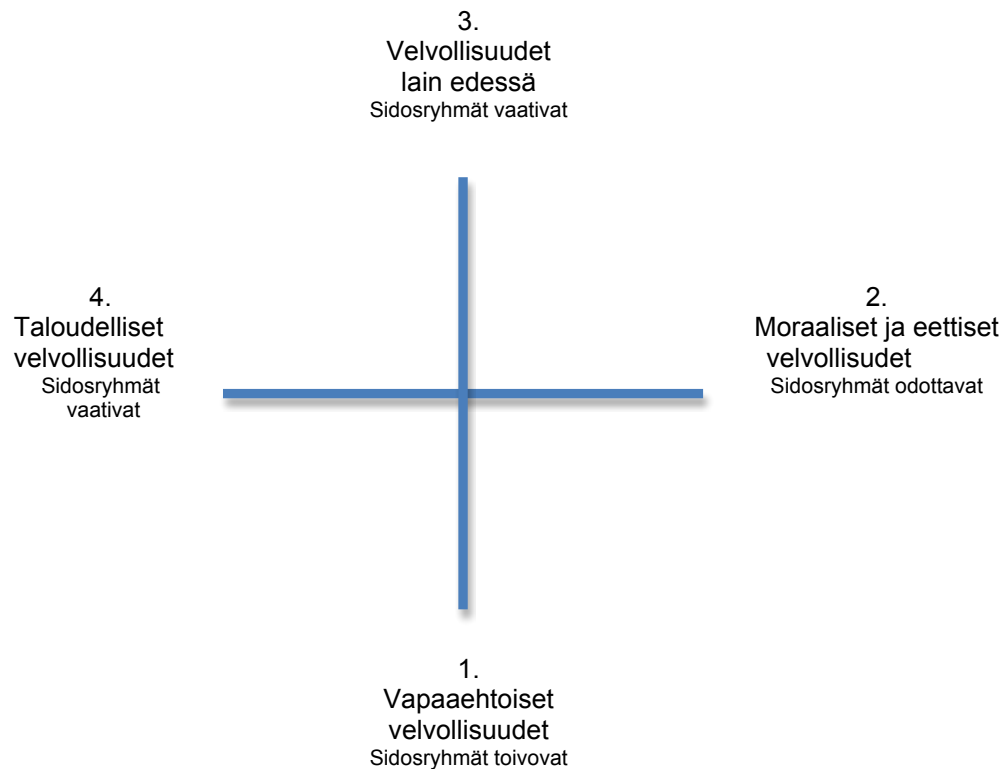
Tässä tutkimuksessa aineistoa analysoidaan kahdella tasolla. Ensimmäisellä tasolla tarkastellaan kultakaivostoimintaa Sierra Leonessa liiketoimintana ja toisella tasolla tarkastellaan Sierra Leonen kultakaivostoiminnan eettistä ulottuvuutta suhteessa sidosryhmiinsä. Liiketoiminnan osalta kultakaivostoimintaa tarkastellaan poimien keskeiset tekijät ja kokonaisuudet kunkin sidosryhmien näkökulmasta. Eettisen ulottuvuuden tarkastelua varten aineistosta poimitaan kokonaisuudet ja tekijät kummankin etiikan teorian pohjalta. Näiden kokonaisuuksien ja tekijöiden avulla tarkastellaan kultakaivostoiminnan eettisyyttä sidosryhmien näkökulmasta. Tarkasteltavat kohteet ovat: miten kukin sidosryhmä hyötyy kultakaivostoiminnasta ja kuinka oikeudenmukaisia ovat kulta-kaivostoiminnan vaikutukset eri sidosryhmiin nähden.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS ETIIKAN TEORIOISTA

Tutkimuksessa tarkastellaan kultakaivosliiketoimintaa näkökulmasta, jossa pohditaan, kuinka liiketoimintaa voidaan harjoittaa mahdollisimman tuottoisasti, mutta samalla toimia eettisesti oikein eri sidosryhmiä kohtaan. Tarkastelussa käytetään etiikan teorioita. Viitekehys rakennetaan kolmesta eri teoriasta, sidosryhmäteoriasta, hyötyteoriasta eli utilitarismista ja oikeudenmukaisuusteoriasta, joiden näkökulmasta tutkimustuloksia tullaan tarkastelemaan luvussa 5.

Etiikan teorioiden käyttäminen kultakaivosliiketoiminnan tarkastelussa on perusteltua, sillä etiikka on olennainen osa liike-elämää, vaikka sitä ei varsinaisesti erikseen liiketoimissa huomioitaisikaan. Teoreettinen etiikka on samalla praktista etiikkaa, jossa moraalinormit toimivat käytännöllisten moraalikysymysten ratkaisujen perustana (Harva 1989, 36). Tutkimuksessa ei etsitä käytännön ratkaisuja siihen, kuinka yrityksen tulee toimia toimiakseen eettisesti oikein kehittyvässä maassa, vaan tarkastellaan yrityksen toiminnan vaikutuksia eettisestä näkökulmasta. Etiikan teoriat toimivat kuitenkin perustana käytännön toimille eivätkä ole vain irrallisia teorioita, joilla ei ole yhteyttä käytännön liiketoimintaan. Eettisten teorioiden antamat normit vaikuttavat päivittäin yritysten päätöksiin.

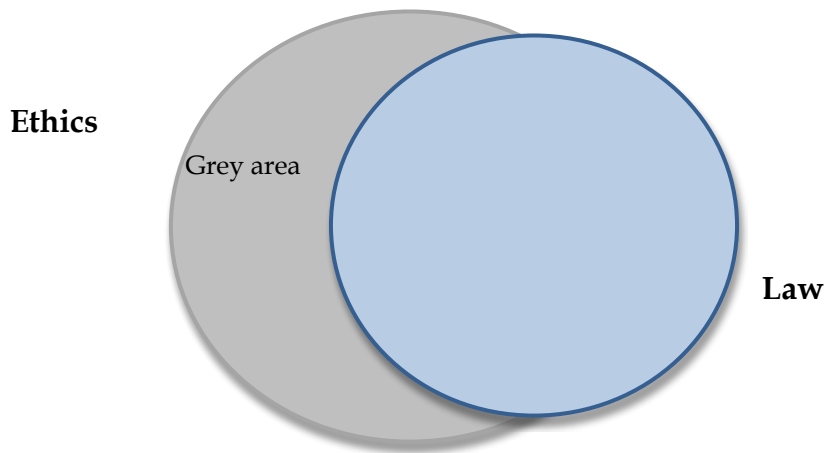
Sopimukset eri osapuolten välillä ovat liike-elämän perusta, mutta ilman etiikkaa ja osapuolten välistä luottamusta ei voitaisi solmia yhtään sopimusta liike-elämässä (Aaltonen & Junkkari 2003, 28). Kuviossa 1. Carrollin yritys vastuualuemalli Aaltonen & Junkkarin (2003, 28) mukaisesti.

KUVIO 1 Carrollin yritysvastuualuemalli (mukailte Aaltonen & Junkkari 2003, 28.)

Kuviossa näkyy, että yrityksen vastuualueet ovat kaksisuuntaiset. Pysty-akselin toisessa päässä yritystä velvoittavat lain vaatimukset ja vastakkaisessa päässä vapaaehtoinen toiminta, kuten hyväntekeväisyys. Vaaka-akseli kuvaa taloudellisten ja eettisten velvoitteiden vastavetoa. Velvoitteita tulee yritykselle usealta eri suunnalta, mutta välttämättä nämä velvoitteet eivät ole aina vastakkaisia toisilleen. Eettisellä toiminnalla yritys voi samalla myös lisätä liikevoittoa. Samoin täyttäessään lakisääteisiä velvoitteita yritys voi huomata mielekkääksi jatkaa velvoitteiden täyttämistä yli vaatimusten ja siirtyä toteuttamaan vapaaehtoisia velvoitteita. Eettisyys, moraali ja yrityksen taloudelliset päätökset ovat kuitenkin kiistatta kytköksissä toisiinsa.

Crane & Matten (2007, 51) kritisoivat Carrollin mallia siitä, ettei se riittävästi osoita, mitä tapahtuu, mikäli kaksi tai useampi yritystä velvoittava seikka ovat ristiriidassa keskenään. Malli on kuitenkin selkeä ja auttaa hahmottamaan yrityksen velvollisuuksien eri ulottuvuuksia. Yrityksen tekemien valintojen eettisyyden arvioiminen ei ole aina yksiselitteistä. Periaatteessa laki määrää, mikä on oikein ja väärin, mutta lain noudattaminenkaan ei ole aina itsestään selvästi eettinen ratkaisu. Kuvio 2. kuvaa etiikan ja lain välistä suhdetta.

KUVIO 2 Etiikan ja lain välinen suhde (mukaillen Crane & Matten 2007, 7)

Yritykset joutuvat tekemään usein ratkaisuja, joiden pohjaksi ei ole olemassa selkeää lainsäädäntöä. Tilanteessa, jossa ratkaisuja joudutaan tekemään harmaalla alueella, ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa ratkaisua. Valinnat ovat tällöin tyypillisesti kiistanalaisia ja niiden eettisyys riippuu siitä, miltä kannalta sitä tarkastellaan. Yksi esimerkki tällaisesta voi olla esimerkiksi eläinten käyttäminen koe-eläiminä lääketieteellisissä tutkimuksissa. (Crane & Matten 2007, 7-8.)

Yksi keskeisimpiä alueita, joilla liiketoiminta ja etiikka erityisesti kohtaavat, on globalisaatio. Monikansallisia yhtiöitä syytetään kehittyvien maiden hyväksikäyttämisestä. Tuhoamalla paikallisen ympäristön, hyväksikäyttämällä ihmisiä halpana työvoimana ja käyttämällä väärin maiden taloudellista tilannetta suuret yhtiöt parantavat omia asemiaan suhteessa kilpailijoihinsa. Globaalisti toimivan yrityksen onkin otettava huomioon kolme liiketoimintaetiikan ulottuvuutta: erilaiset kulttuurit, lait ja vastuullisuus. Kohdemaan ihmisillä saattaa olla hyvinkin erilaiset moraaliset arvot kuin yrityksen kotimaassa. Myös eri maiden lainsäädäntö saattaa poiketa hyvinkin paljon toisistaan. Vastuullisuus on ulottuvuus, joka perustuu yritysten jatkuvasti kasvavaan valtaan suhteessa paikalliseen hallintoon. Yritysten valta perustuu niin niiden taloudelliseen valtaan kuin siihen, että toimiessaan useissa eri maissa kohdemaiden valtion hallinnon valta heikkenee suhteessa yhtiöön. (Crane & Matten 2007, 15, 18-20.) Länsimaisen yhtiön kehittyvässä maassa harjoittama kultakaivosliiketoiminta korostaa siis jo asetelmansa puolesta liiketoiminnan eettisten arvojen huomioimista.

3.1 Sidosryhmäteoria

Viitekehityksen ensimmäinen tekijä on sidosryhmäteoria, sillä tutkimustuloksia tarkastellaan eri sidosryhmien näkökulmasta. Sidosryhmäteorian avulla määritetään sidosryhmät, joita käytetään tutkimustulosten tarkastelussa. Tarkasteluun valitaan ne sidosryhmät, joilla on välillisesti tai välittömästi merkittävä vaikutus liiketoimintaan ja jotka tämän vuoksi tulee ottaa huomioon kulta-kaivostoiminnan suunnittelussa ja liiketoiminnan harjoittamisessa.

Sidosryhmäteorian yksi merkittävimmistä edustajista on R. Edward Freeman. Hänen määritelmänsä mukaan sidosryhmää edustavat kaikki, jotka voivat toimillaan vaikuttaa yritykseen ja myös kaikki, joihin yrityksen toiminta vaikuttaa (Freeman 1984, 54). Sidosryhmän käsite on laaja, ja se sisältää eri ulottuvuuksia. Lähimpänä yritystä olevassa sidosryhmässä ovat ne toimijat, joilla on suoraan panos-vaatimussuhde yritykseen rahan, informaation tai vallan kautta. Seuraavana tulevat tahot, jotka ovat omistajina tai joilla on muutoin oikeus vaikuttaa yrityksen toimintaan. Uloimpana sidosryhmänä ovat ne tahot, joilla ei ole varsinaista suoraa liiketoimintaan liittyviä toimia yrityksen kanssa, mutta joilla on muutoin intressi yrityksen toimintaa kohtaan. (Understanding stakeholder thinking, 1995, 23.)

Keskeistä sidosryhmäteoriassa on, että yrityksen olemassaolo riippuu kaikista eri sidosryhmistä. Yritys menestyy sitä paremmin, mitä paremmin se pystyy täyttämään kaikkien sidosryhmiensä vaatimukset. Jokainen sidosryhmä vaatii yritykseltä jotain, mutta vastaavasti jokainen yrityksen toimintaan liittyvä taho myös antaa yritykselle jotain. Yrityksillä ei ole olemassa mitään tiettyä suurta yleismaailmallista päämäärää, ainoa tärkeä päämäärä yrityksille on selviytyä. Ilman sidosryhmien tukea yritys lakkaa lopulta olemasta. (Understanding stakeholder thinking, 1995, 24.)

Globaalissa ympäristössä toimivien yritysten on tärkeää huomioida kaikki eri sidosryhmänsä. Tämä ei välttämättä ole helppoa, kun yritys toimii täysin vieraassa ympäristössä ja kulttuurissa. Yritykseen kohdistuu odotuksia niin omistajien, johdon kuin paikallisen yhteiskunnan ja siellä toimivien eri organisaatioiden ja instituutioidenkin puolesta. Näiden odotusten täyttäminen onnistuu vain, jos yrityksessä ymmärretään paikalliset toimintatavat, arvot ja kulttuuri yleensä. Sidosryhmien merkitys yrityksen selviytymiselle ja menestykselle kasvaa, mitä kauempana yritys toimii kotimaastaan.

Sidosryhmäteorian ajatusta siitä, että yrityksellä on velvollisuuksia kaikkia sidosryhmiään kohtaan eli niitä ryhmiä kohtaan, joihin yhtiöllä ja sen toimilla on vaikutus, voidaan laajentaa edelleen. Verkostomallissa otetaan huomioon myös sidosryhmien omat sidosryhmät. Kyseisen mallin perusajatuksena on, että yrityksellä on myös epäsuoria vaikutussuhteita. (Crane & Matten 2007, 58-60.)

Yrityksen eettiset velvoitteet perustuvat siihen, kenelle yrityksen katsotaan olevan vastuussa. Yrityksen vastuuta voidaan tarkastella yrityskansalaisuuden näkökulmasta, joka voidaan jakaa kolmeen eri tasoon vastuualueensa pohjalta: rajoitetun näkemyksen yrityskansalaisuuteen, samanarvoiseen näkemykseen yrityskansalaisuudesta ja laajennettuun näkemykseen yrityskansalai-

suudesta. Rajoitettu näkemys yrityskansalaisuudesta tarkastelee vain suoraa yrityksen fyysistä ympäristöä ja paikallista yhteisöä. Ajatuksena on filantrooppinen, ihmisystävällinen toiminta, jossa yritys ottaa toisella kädellä, mutta antaa toisella takaisin. Seuraavan tason ajattelu yrityskansalaisuudesta, samanarvoinen näkemys, laajentaa yrityksen vastuuta sidosryhmiinsä nähden. Tämän näkemyksen yrityskansalaisuus laajentaa vastuun niin taloudelliseen, lakisääteiseen, eettiseen kuin harkinnanvaraiseenkin vastuuseen suhteessa yrityksen sidosryhmiin. Kattavin näkemys on laajennettu yrityskansalaisuus, joka perustuu yleiseen näkemykseen kansalaisuudesta. Kansalaisuuden perustana on yksilönoikeudet, jotka ovat sosiaaliset oikeudet, siviilioikeudet ja poliittiset oikeudet. Yrityskansalaisuuden näkökulmasta ei ole kyse siitä, että yrityksellä on oikeus samoihin yksilönoikeuksiin kuin muillakin kansalaisilla, vaan siitä, että sillä on velvollisuus kunnioittaa ja osaltaan ylläpitää yksilönoikeuksia. Yritysten kasvavan vallan vuoksi näiden oikeuksien ylläpitämistä ei katsota enää pelkästään vain hallitusten velvollisuudeksi, vaan velvollisuus koskee myös liike-elämää. (Crane & Matten 2007, 71-75.)

3.2 Utilitarismi

Toinen teoreettisen viitekehyksen tekijä on hyötyteoria eli utilitarismi. Hyötyteoriaa käytän tutkimustulosten tarkastelussa erityisesti tutkiessani sitä, mitä eri sidosryhmät hyötyvät kultakaivostoiminnasta.

Utilitarismin yksi merkittävimpiä edustajia on filosofi John Stuart Mill. Hänen mukaansa perusta moraaliselle toiminnalle on hyöty ja mahdollisimman suuri onnellisuus, joka voidaan tavoittaa toiminnan avulla. Mill korostaa, että utilitarismissa hyöty ei ole vastakkainen nautinnolle, vaan selitys tavoittelemisen arvoisille asioille löytyy juuri siitä, kuinka suuri nautinto tavoitteiden saavuttamisella on mahdollisuus saada. Onnellisuuden määritelmä utilitarismissa on nautinto ja tuskan puuttuminen. (Mill 2000, 15-17.)

Utilitarismissa tavoiteltava nautinto tarkoittaa niin ruumiillisia aistinautintoja kuin korkeampiakin nautintoja, jotka ovat saavutettavissa älyllisesti. Nautintoja voidaan tarkastella niin määrällisesti kuin laadullisestikin. Nautinnon laatu määräytyy sen mukaan mitä suurempi ihmisjoukko pitää tiettyä nautintoa laadullisesti parempana verrattuna toiseen nautintoon. Millin mukaan ihmiset ovat valmiita luopumaan tietyistä alemmista nautinnoista voidakseen nauttia korkeammista nautinnoista. Korkeampien nautintojen etusija on nähtävissä myös siinä, että ihmiset eivät ole valmiita luopumaan asemastaan, vaikka voisivat alempana olentona, nauttien alemmista nautinnoista, saada kaikki halunsa tyydytettyä. (Mill 2000, 19-22.)

”On parempi olla tyytymätön ihminen, kuin tyytyväinen sika, ja on parempi olla tyytymätön Sokrates kuin tyytyväinen typerys.” (Mill 2000, 21.)

Mill ei tarkastele onnellisuutta ja hyötyä vain yksilön kannalta, vaan utilitarismin mukaan mahdollisimman suuri onnellisuus ja hyöty on mahdollista tavoittaa vain silloin, kun näitä tavoitellaan mahdollisimman suuren ihmisjoukon kannalta. Moraalin ja oikean toiminnan mittapuuna on onnellisuus, joka voidaan saavuttaa kaikkien niiden kannalta, joita toiminta koskee. Tarkoituksena ei ole, että jokainen ottaa toimissaan huomioon koko maailmanlaajuisesti kaikkien mahdollisten ihmisten onnellisuuden, vaan että ihmisen toiminnan tavoitteena on tehdä onnelliseksi ne ihmiset, joihin toiminnalla on vaikutusta, myös toimijan itsensä. Toisaalta toimijan on aina huomioitava vaikutusalueensa. Mikäli toiminnalla on vaikutusta esimerkiksi koko yhteiskuntaan, on toimijan huomioitava koko yhteiskunnan onnellisuus. (Mill, 31, 34-35.)

Utilitarismin suurimmat ongelmat liittyvätkin juuri laadullisen ja määrällisen muodon vertailuun sekä siihen, että yhteisen hyvän maksimoiminen saattaa aiheuttaa ristiriidan yksilön ja yhteisön välillä. Millin kysymys siitä, onko parempi olla onnellinen Sokrates kuin onnellinen sika, tiivistää määrällisen ja muodollisen kysymyksen. Pelkkään määrään tuijottaminen on virhe, onnellisuuden kannalta tärkeintä on elämän ja persoonan laatu. Yksilön ja yhteisön välille taas syntyy helposti ristiriita, kun tavoitellaan koko yhteisön kannalta suurinta mahdollista hyötyä. Yksilön kannalta tämä voi tarkoittaa tietyistä yksilön oikeuksista luopumista. Koko yhteisön hyöty menee yksilön suurimman mahdollisen hyödyn edelle. (Airaksinen 1987, 140-141.)

Utilitarismi on vaikutusvaltainen seurausetiikan teoria, joka on ollut erityisen suosittu talouselämässä. Utilitarismi mittaa hyötyjä, jotka tekojen avulla on saavutettavissa. Vaikka hyöty ei sinällään ole välttämättä mitattavissa, talouselämä tarkastelun pohjana on tietystä toiminnasta saatava rahallinen hyöty. Kun päätösten seurauksista saatavia hyötyjä tarkastellaan, moraalisesti oikein päätös on se, josta hyödytään eniten. Utilitarismin mukainen päätöksen teko on siis pohjimmiltaan lähellä kustannus-hyötyanalyysia. Tämän etiikan teorian ongelma on kuitenkin hyödyn subjektiivisuus, hyödyn määrittäminen ja sen jakautuminen eri tahojen välillä. Näihin ongelmiin vastauksena utilitaristit ovat määrittäneet tekoutilitarismin ja sääntöutilitarismin. (Crane & Matten 2007, 95-96.)

Tekoutilitarismi tarkastellaan yksittäistä tekoa. Moraalisesti oikein teko on se, jonka arvo on suurin kaikkien olemassa olevien mahdollisuuksien joukossa. Tekoutilitarismi sallii siis vaikka varastamisen, jos varkaus ei haittaa muiden elämää, mutta edistää varkaan onnellisuutta. Tätä etiikan tarkastelutapaa pidetään kuitenkin liian rajoitettuna. Sääntöutilitarismi laajentaa tekojen tarkastelun yleisen säännön alle, joka velvoittaa tekijän tarkastelemaan jokaista tekoaan niin, että sen avulla voidaan saavuttaa yhteinen hyvä kaikissa mahdollisissa tilanteissa. Jokaisen henkilön hyvää on siis tarkasteltava vain kokonaishyvinvoinnin osana. Utilitarismi onnistuu tämän avulla esittämään hyvän ja onnellisen elämän mallin, vaikkei kykenekään perustelemaan yksilöiden velvollisuuksia eli sitä, miksi yksilöllä on uhrautumisvaade yhteisen hyvän eteen. (Airaksinen 1987, 141-146.)

3.3 Oikeudenmukaisuusteoria

Viimeinen teoreettisen viitekehyksen tekijä on oikeudenmukaisuusteoria. Käytän myös oikeudenmukaisuusteoriaa tutkimustulosten tarkastelussa, keskeisenä kohteenani se, kuinka oikeudenmukaisia ovat kultakaivostoiminnan vaikutukset eri sidosryhmien kannalta.

Mill tarkastelee myös oikeudenmukaisuutta hyödyn ja onnellisuuden näkökulmasta. Hänen mukaansa oikeudenmukaisuuden moraalinen tunne syntyy, kun ihminen tarkastelee tekojaan koko yhteiskunnan eikä vain oman hyötynsä kannalta. Oikeudenmukaisuus on yhteinen nimittäjä moraalivaatimuksille, jotka ovat yhteiskunnalle kaikkein hyödyllisimpiä. (Mill 2000, 80, 97.) Näin tarkasteltuna oikeudenmukaisuus lähtee siis yhteisestä hyvästä kuten utilitarismikin.

Varsinaisen oikeudenmukaisuusteorian merkittävin edustaja on kuitenkin filosofi John Rawls. Rawlsin mukaan oikeudenmukaisuuden perustana on alkusopimus, jonka solmivat täysin tasa-arvoisessa asemassa olevat ihmiset. Jotta ihmiset voivat olla täysin tasa-arvoisessa asemassa, he ovat tietämättömiä omista käsityksistään hyvästä tai omista erityispiirteistään eli he ovat ns. tietämättömyyden verhon takana. Oikeudenmukaisuus on näin ollen ryhmäpäättös, joka syntyy, kun kukaan ei aja omia etujaan periaatteista sovittaessa eli reilun kaupankäynnin tulos. Sopimuksen syntyminen on kuvitteellinen tilanne, status quo, mutta mikäli tällainen tilanne olisi mahdollinen, syntyisi reiluksi peliksi nimetty oikeudenmukaisuus. (Rawls, 1988, 20-21.)

Rawlsin mukaan (1988, 21) tällaisessa hypoteettisessa tilanteessa ihmiset valitsisivat kaksi periaatetta reilun pelin perustaksi: perusoikeuksien ja -velvollisuuksien tasajaon sekä ajatuksen siitä, että sosiaalisten ja taloudellisten eriarvoisuuden ilmausten on tuotettava korvaavaa etua kaikille, myös huono-osaisimmille yhteiskunnan jäsenille. Rawls siis hyväksyy eriarvoisuuden yhteiskunnassa, kunhan eriarvoisuudesta on hyötyä kaikille eikä siis parempiosaisten asema huononna entisestään huonompiosaisten asemaa.

Oikeudenmukaisuusteoria onkin Rawlsin mukaan (1988, 41) vastateoria utilitarismille. Vaikka utilitarismi ottaa kantaa oikeudenmukaisuuteen, oikeudenmukaisuusteorian käsitys oikeudenmukaisuudesta eli reilu peli, on toisenlainen kuin utilitarismin käsitys oikeudenmukaisuudesta. Reilun pelin periaatteena ei ole saavuttaa koko yhteisön kesken niin suurta tyydytystä, hyötyä ja onnellisuutta kuin vain mahdollista. Oikeudenmukaisuuden periaate perusoikeuksien ja -velvollisuuksien tasajaosta tarkoittaa niiden loukkaamattomuutta. Perusvapauksiin ei voida koskea toisen kustannuksella. Toisen vapaus ei voi vähentyä toisen hyväksi, vaikka lisäisi sitä kautta yhteistä hyötyä. Reilun pelin mukaisessa oikeudenmukaisuudessa oikealla on ensisija hyvään nähden. (Rawls, 28-30.)

Reilu pelin periaate korostaa valintaa verhon takana. Reiluudella tarkoitetaan sitä, että rationaalisesti ajattelevat henkilöt valitsevat itse itselleen moraalin sen perusteella, että joutuvat itse elämään näiden valintojen mukaan. Reilun pelin menetelmä ei kuitenkaan johda hyvinvoinnin tasajakoon kuin aivan erikoistapauksessa. Hyvinvoinnin tasajakoa tärkeämpää on yksilön vapaus ja oi-

keudet, jotka takaavat mahdollisuudet päättää omasta kohtalosta. (Airaksinen 1987, 212-213, 220.)

Oikeudenmukaisuusteoria on velvollisuusetiikan teoria, joka on toiminut pohjana myös YK:n yleismaailmalliselle ihmisoikeuksien julistukselle. Ihmisoikeudet perustuvat ihmisten väliseen yksimieliseen käsitykseen ihmisarvosta. Oikeudenmukaisuusteoria on yksinkertainen, mutta vakuuttava teoria, joka vaikuttaa merkittävästi myös liike-elämän etiikkaan. (Crane & Mattel 2007, 100-101.)

Oikeudenmukaisuusteoriakaan ei kuitenkaan anna suoria vastauksia eri tilanteisiin, joihin yritysten on löydettävä eettisesti oikea ratkaisu. Oikeudenmukaisuus voidaan määritellä tilanteessa samanaikaiseksi yksilöiden reiluksi kohteluksi, jolloin kaikki saavat mitä ansaitsevat. Mutta kuinka voidaan määritellä se, mitä kukin ansaitsee? Egalitarismin mukaan niin taakat kuin palkkiotkin tulee jakaa tasapuolisesti kaikille. Koska ihmiset ovat kuitenkin erilaisia, tämä ajattelumalli ei täysin toimi. Esimerkiksi saman palkan maksaminen laiskalle työntekijälle kuin kovasti työtä tekeväälle, ei ole oikeudenmukaista. Egalitarismin vastakohtana on ajattelu siitä, että vapaat markkinat puhtaimmillaan toteuttavat oikeudenmukaisuuden. Antiegalitarismissa kysynnän ja tarjonnan kautta jokainen saa mitä ansaitsee. (Crane & Mattel 2007, 104-105.)

Oikeudenmukaisuusteorian mukaan jokin teko on oikeudenmukainen täyttäessään kaksi vaatimusta. Rawls kutsuu näitä testiksi. Ensimmäinen periaate on, että jokaiselle on taattava perusoikeudet ja -vapaudet, ennen kuin sallitaan mitään eriarvoisuuksia. Kun tämä on täytynyt, toinen periaate vaatii, että teon on vastattava kahteen vaatimukseen. Ensimmäinen vaatimus on, että myös heikoimmassa asemassa olevan on hyödyttävä teosta. Vaikka teon seurauksena kaikki eivät pääse samaan asemaan, heikoimmassakin asemassa olevan asema paranee teon seurauksena. Toinen vaatimus on, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä virka tai asema sukupuoleen, rotuun, ulkonäköön jne. katsomatta. (Crane & Mattel 2007, 106.)

Oikeudenmukaisuusteorian testiin perustuen monikansallisten yhtiöiden toimiminen kehitysmaissa halpojen työvoimakustannusten vuoksi on oikeudenmukaista, jos yhtiö samalla perustaa paikallisille lapsille kouluja tai huolehtii terveyden huollosta (Crane & Mattel 2007, 107). Kehittyvissä maissa toimivia yrityksiä arvostellaan helposti toisen maan ja paikallisten ihmisten huonomman aseman hyväksikäyttämistä. Totta on, että suuri osa toiminnan eettisyydestä jää yrityksen omien toimintaperiaatteiden varaan. Yritys voi joko pyrkiä maksimoimaan voittonsa hyödyntäen halvinta mahdollista paikallista työvoimaa, mahdollisesti tällöin myös lapsityövoimaa tai vastakohtana luoda ihmisille työpaikkoja, josta maksetaan käypä palkka ja antaa lapsille mahdollisuus koulunkäyntiin. Yritys on mahdollisuus toimia yhtenä tekijänä ihmisten elintason nostamisessa ja samalla harjoittaa voitokasta liiketoimintaa.

4 KULTAKAIVOSTOIMINTA SIERRA LEONESSA

4.1 Yritysympäristö

Sierra Leone on kaunis maa Afrikan länsirannikolla Atlantin valtameren rannalla. Maasto vaihtelee upeista rannoista Leijonavuoristoon, jonka mukaan maa on saanut myös nimensä. Rannoilla kävellessä hienorakenteinen hiekka narisee jalkojen alla kuin perunajauho ja on yhtä häikäisevän valkoista. Atlantin aalloissa kelluessa voi tuijotella rannalla huojuvia palmuja ja uinnin jälkeen kellahdtaa rantatuoliin ostamaan paikalliselta kauppiaalta tuoreen kookospähkinän juotavaksi. Aurinko näyttää valtavalta, ja sen painuminen Atlantin taakse on lumoavaa katsottavaa. Sota ja väkivalta ei voisi olla kauempana tästä näkymästä ja tunnelmasta.

Vielä muutama vuosi taaksepäin sota, kaikki sen raakuudet ja väkivalta, oli kuitenkin täyttä totta. Sisällissota Sierra Leonessa kesti yli kymmenen vuotta (Central Intelligence Agency 8.2.2012, [WWW-dokumentti]). Sisällissodassa kuoli kymmeniä tuhansia ihmisiä eikä kaduilla liikkuesssa voi olla törmäämättä sodan aikana vammautuneisiin nuoriin miehiin. Kapinallisten tunnusmerkkinä oli hakata irti kädet tai jalat uhreiltaan. (Sierra Leone Profile 29.10.2011, [WWW-dokumentti]). Pääkaupungissa Freetownissa liikkuesssa törmää väistämättä keskittyisiin, jossa sodassa vammautuneet nuoret miehet odottava hyväntekijöiden vierailua. Osalta puuttuu vain toinen käsi, osa liikkuu kainalosauvojen varassa ilman jalkaa, joltain on hakattu molemmat kädet ranteista poikki ja joku liikkuu pyörätuolilla ilman jalkoja. Silmiinpistävää kuitenkin on se, että kaikki ovat nuoria tai nuoria aikuisia. Lapsisotilaiden käyttö sisällissodassa oli yleistä.

Olemme autossa matkalla Sierra Leonen halki Freetownista Konoon. Joudumme pysähtymään kesken matkan, sillä kaksi hieman alle kymmenvuotiaista poikaa on katkaissut tien pitämällä tien yli

puomina kahta ohutta ja pitkää puukeppiä. Maksamme pojille muutaman kolikon "tietullia" ja jatkamme matkaa. Hämmästelän ääneen mistä ihmeestä tässä oli kysymys, saan vastaukseksi "Onneksi heillä ei ole enää konekivääreitä, niin kuin ennen"(kansainvälinen diplomaatti). Tämän jälkeen matkallemme osui useampikin vastaava tietulli. (muistiinpanoja matkalta 2008)

Sisällissodasta toipuminen on Sierra Leonessa edelleen kesken, vaikka siitä on kulunut jo kymmenen vuotta. Maan jälleenrakennus etenee kyllä jatkuvasti, pikkuhiljaa saaden aina vain lisää vauhtia. Yksi syy, miksi sodasta toipuminen kestää pitkän ajan on sodan aiheuttamat massiiviset tuhot, joiden korjaaminen kestää kauan (Sierra Leone Profile 29.10.2011, [WWW-dokumentti]). Köyhyys ja työttömyys ovat edelleen merkittävä ongelma Sierra Leonessa. Maan hallituksen suurimmat tavoitteet ovatkin työpaikkojen luominen ja yleisesti vallalla olevan korruption kitkeminen (Central Intelligence Agency 8.2.2012, [WWW-dokumentti]). Tulevaisuudessa maan tavoitteena on myös saada turismista yksi merkittävä elinkeino.

Sierra Leone oli ennen sisällissotaan suosittu matkailukohde. Sisällissota muutti kaiken. Tulevaisuudessa Sierra Leone voi olla taas suosittu turistikohde. Etuna on myös se, että sijaitsemme Euroopan kanssa lähes samalla aikavyöhykkeellä. (kansainvälinen diplomaatti)

Tällä hetkellä maan pääasiallinen elinkeino on maatalous, josta muodostuu puolet bruttokansantuotteesta, toinen puolikas muodostuu palveluista ja teollisuudesta (Central Intelligence Agency 8.2.2012, [WWW-dokumentti]). Suurin osa sierraleonelaisista asuu pääkaupungissa. Varakkailla ihmisillä on oma talo, mutta he ovat vähemmistö. Muut asuvat aaltopellistä tai erilaisista luonnon materiaaleista rakennetuissa asumuksissa. Maalla ihmiset asuvat savimajoissa, jotka ovat pääasiassa hyvin siistejä, mutta hämää, koska valoa virtaa vain seinään puhkaistusta ikkunasta. Huonekalujen virkaa toimittaa usein vain sänky, harvalla on varaa hankkia mattoja tai muita huonekaluja. Köyhyys on kiistaton tosiasia läpi Sierra Leonen. 70% ihmisistä elää köyhyysrajan alapuolella (Central Intelligence Agency 8.2.2012, [WWW-dokumentti]).

Köyhyys ei kuitenkaan ole tullut Sierra Leoneen jäädäkseen. Verrattuna kehittyneempiin maihin tilanne koko Afrikassa kehittyy jatkuvasti parempaan suuntaan. Afrikan keskiluokkaan kuuluvien ihmisten määrä on lisääntynyt merkittävästi, nykyisin jo kolmannes maanosan asukkaista kuuluu keskiluokkaan. Keskiluokkaan kuuluviksi lasketaan ne, joiden päiväänsio on 1,60 – 16,00 euroa. Suomalaisittain päiväänsio on pieni, mutta Afrikassa myös elinkustannukset ovat pienet. (Kenialaiset pääsevät vihdoinkin safarille 18.1.2012.) Myös sierraleonelaisten osalta taloudelliset näkymät ovat positiiviset. Maa kaipaa kuitenkin elinkeinotoimintaa ja sijoituksia luodakseen työpaikkoja, rakentaakseen infrastruktuuria, ja yleensä saadakseen kammettua maan talous tasapainoon. Tällä hetkellä noin puolet valtion tuloista koostuu lahjoituksista (Sierra Leone Profile 29.10.2011, [WWW-dokumentti]).

Yksi merkittävä keino parantaa maan asemaa ovat mittavat luonnonvarat. Sierra Leonen maaperä on rikas, sieltä löytyy mm. timantteja, kultaa, bauksiittia, kromia, titaani- ja rautamalmia (Central Intelligence Agency 8.2.2012, [WWW-dokumentti]). Kaivostoiminnalla on osaltaan suuri merkitys elinkeinona, jonka

avulla maan taloudellista asemaa saadaan vahvistettua (ks. New iron ore mine gives economic hope to Sierra Leone 21.1.2011, [WWW-dokumentti]).

4.1.1 Kulttuuri

Toimiminen Sierra Leonessa niin yrityselämässä kuin yksityishenkilönäkin, vaatii paikallisen kulttuurin ymmärtämistä. Länsimaalainen ja sierraleonelainen kulttuuri eivät ehkä ole toisilleen suoranaisia vastakohtia, mutta poikkeavat toisistaan merkittävästi. Säännöt ihmisten väliseen kanssakäymiseen ovat niin erilaiset, että toimiminen länsimaalaisten sääntöjen mukaan aiheuttaa hämmennystä helposti molemmiin puolin. Sierraleonelaiset ovat todella iloisia, lämpimiä ja positiivisia ihmisiä, jotka toivottavat ulkopuolisen lämpimästi tervetulleeksi joukkoonsa. He rakastavat laulua ja musiikkia, ja järjestävät usein juhlia, joihin voi kerääntyä valtavia määriä ihmisiä. Vaikka puitteet voivat olla vaatimattomat, ilo syntyy yhdessäolosta. Mutta länsimaalaisen silmissä he saattavat näyttää myös hiukan liiankin huolettomilta, toimia enemmänkin parhaaksi katsomallaan tavalla kuin sovittujen sääntöjen mukaan sekä vaikuttaa jopa tehottomilta tai laiskoilta toimiessaan omien tapojensa ja sosiaalisten sääntöjensä mukaisesti.

On olemassa useita tekijöitä, jotka vaikuttavat kulttuurien väliseen viestintään ja siihen, kuinka eri kulttuureista tulevat ymmärtävät toisiaan. Kukin tulkitsee myös viestejä oman kulttuurinsa lähtökohdista, mikä vaikuttaa siihen, mitä havaitaan ja miten havaintoja tulkitaan. Viestintään vaikuttavat niin kieli, kuin non-verbaalinenkin ilmaisu. Eri kulttuurit poikkeavat myös toisistaan niin valtaetäisyyden, yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kuin aikakäsityksenkin perusteella. Kaikki nämä tekijät vaikuttavat siihen, kuinka viestejä tulkitaan. Tärkeämpää eri kulttuurien välisessä viestinnässä onkin se, miten viesti kuullaan, ei se, miten se sanotaan. (Salo-Lee, [WWW-dokumentti])

Suomalaisen ja sierraleonelaisen kulttuurin vertaaminen tuo esille tekijöitä, jotka vaikuttavat olennaisesti kummankin kulttuurin edustajien viestintään. Valtaetäisyyden avulla voidaan hahmottaa, kuinka tasa-arvoisessa asemassa henkilöt ovat kussakin kulttuurissa. Suomessa valtaetäisyys on matala, minkä seurauksena henkilöt toimivat ja viestivät täällä toisilleen hyvinkin tasa-arvoisesti. Sierra-Leonessa tilanne taas on päinvastainen ja valtaetäisyys on suuri, jolloin kukin yhteisön jäsen kunnioittaa korkeammalla olevaa henkilöä. Samoin kulttuurien yksilöllisyydessä ja yhteisöllisyydessä on merkittävä ero. Suomalainen kulttuuri korostaa yksilöllisyyttä, jolloin yksilö pitää huolta vain itsestään ja lähimmästä perheestään, kun taas sierraleonelainen kulttuuri on yhteisöllinen, jossa ihmiset pitävät laajalti huolta toisistaan. Sekä sierraleonelaiset että suomalaiset edustavat kuitenkin feminiinistä kulttuuria, jossa hyvinvointi on tärkeämpää kuin status. Samoin molemmissa kulttuureissa pyritään välttämään epävarmuutta, ja tämän vuoksi suosimaan kaikkia koskevia sääntöjä. Suurin eroavaisuus näiden kahden kulttuurin välillä löytyy kuitenkin pitkän aikavälin suuntautumisesta, jonka avulla arvioidaan kuinka pitkällä ajanjaksolla kulttuurissa tyypillisesti varaudutaan tulevaisuuteen. Suomalainen kulttuuri luokitellaan lyhyen aikavälin kulttuuriksi, jossa on tyypillistä odottaa tuloksia

nopeasti. Sierraleonelaisessa kulttuurissa ei käytännössä ole olemassa tulevaisuuden suunnittelua pitkälle ajanjaksolle. (Geert Hofstede, National culture countries, [WWW-dokumentti].)

Olimme viettäneet kolmisin upean päivän Number Two –nimisellä hiekkarannalla. Ainoa huono puoli rannassa oli, että sinne kesti matka Freetownista melkein kaksi tuntia monsuunien huuhtelmaa hiekkatietä pitkin. Auringon laskiessa olimme palaamassa takaisin kaupunkiin, ja autonkuljettajan oli määrä noutaa meidät rannalta. Autonkuljettaja saapuikin sovitusti hakemaan meitä, mutta hänellä oli jo valmiiksi kyydissään viidelle hengelle rekisteröidyssä Jeepin maasturissa kahdeksan matkustajaa. Tarkoitus ei ollut, että matkustajat olisivat jääneet rannalle, vaan he kaikki olivat lähteneet mukaan vain koska tahtoivat tulla hakemaan meitä rannalta. Paluumatkalla meitä oli siis yhteensä kaksitoista tuossa Jeepissä. Paikallisista tilanne oli täysin normaali, ja auton täytti iloinen nauru ja rupattelu. Yksi matkustajista onnistui jopa syömään koko paluumatkan keinuessaan takakontissa puolelta toiselle. (muistiinpanoja matkalta 2008)

Yhteisöllisyys on tärkeää sierraleonelaisille eikä vieraankaan ihmisen kosketusta pidetä mitenkään merkityksellisenä. Ihmiset ovat aina kohteliaita toisilleen ja tervehtivät käden puristuksella, halauksella tai poskisuudelmilla. Paikallisen etiketin mukaisesti sierraleonelaiset ovatkin erittäin kohteliaita ja tietoisia käytöstavoista. Ystävälliset ja lennokkaat tervehdykset kuuluvat paikallisiin tapoihin, samoin kuin siisti ja tyylikäs pukeutuminenkin. Käytöstapojen mukaisesti myös vanhempia ihmisiä kunnioitetaan erityisesti. (Sierra Leone, Culture 13.4.2008, [WWW-dokumentti].)

Kosketuksetäisyys ja yhteisöllisyys eroavat suomalaisesta kulttuurista, samoin myös sierraleonelaisten aikakäsitys. Tämä voi aiheuttaa suomalaisille merkittävääkin päänvaivaa, sillä Suomessa viidentoista minuutinkin myöhästyminen on paheksuttavaa, kun taas Sierra Leonessa voidaan myöhästyä useita tunteja. Tosin tätä ei pidetä varsinaisesti myöhästymisenä, vaan se kuuluu paikallisiin tapoihin. Kiireen ja stressiin puute ovatkin näkyvimpiä asioista, jotka Suomesta saapuva laittaa heti aluksi merkille Sierra Leonessa. Asiassa on toki niin hyvät kuin huonotkin puolensa, toisaalta Sierra Leonessa ei ole minuuttiaikatauluja, mutta taas toisaalta tehokkuuskaan ei ole niin korkealla kuin Länsimaissa. Asioiden aikaansaaminen vaatii aikaa ja sosiaalisuutta, mitä paremmin paikallisia ihmisiä ja tapoja ymmärtää, sitä helpompaa on toimia Sierra Leonessa omien tavoitteidensa mukaisesti.

4.1.2 Infrastrukturi

Infrastrukturi on Sierra Leonessa edelleen kehittyvässä tilassa maan sisällissodan jäljiltä. Merkittävät tekijät, kuten energialaitokset ja sähköverkostot, ovat korjauksen alla tai rakenteilla. Sota teki kuitenkin niin laajaa tuhoa, että kehittyneiden maiden taso infrastruktuurin perustekijöissä, kuten vedessä, sähkössä ja viestinnässä, on edelleen kaukana.

Sierra Leonessa on kolme satamaa, kaksi helikopterikenttää ja yhdeksän lentokenttää, joista Freetownin päälentokentällä on päällystetty kiitorata (Central Intelligence Agency 8.2.2012, [WWW-dokumentti]). Freetownin lentokenttä sijaitsee saarella pääkaupungin vieressä. Lentokentältä mantereelle pääsee joko helikopterilla, lautalla tai pikaveneellä. Matkapuhelimet ovat Sierra Leonessa

suosittuja, kuudesta miljoonasta asukkaasta kahdella miljoonalla on matkapuhelin. Puhelinverkko toimii kuitenkin huonosti, ja tähän liittyvät palvelut ovat vaatimattomia. Internetin käyttö sen sijaan on vielä harvinaisempaa, vain noin 15 000 ihmistä käyttää internetiä. (Central Intelligence Agency 8.2.2012, [WWW-dokumentti].)

Sähköpostin lähettäminen on ollut käytännössä mahdollista vain yliopistolla, koska siellä ovat tietokoneet ja toimiva internet-yhteys. (nainen, opiskelee yliopistolla kansainvälisiä suhteita)

Puhelin kuuluu nykyään jo melko hyvin läpi maan, ja internetyhteydetkin ovat parantuneet merkittävästi viimeisen viiden vuoden aikana. Kannattaa kuitenkin käyttää vain Prepaid -liittymiä, paikallisten puhelin yhtiöiden laskutus voi olla arvaamatonta. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Monia merkittäviä askeleita on otettu infrastruktuurin rakentamisessa. Bumbunan kaupunkiin valmistunut pato tuottaa vedestä sähköä. Padon avulla on tavoitteena saada sähkön hinta laskemaan niin alas, että sähkö on kaikkien saatavilla sekä varmistaa vakaa sähkön toimitus. Energiatuotannon varmistaminen on elintärkeää maan elinkeinoelämän kasvulle. Pato antaa osaltaan sekä ratkaisun energiatuotannon pulmaan että huomioi kestävän kehityksen periaatteet. (Bambuna Hydroelectric Project, [WWW-dokumentti].)

Sähköt nyt jo toimii, vaikka katkeileekin usein. Mutta jos ennen piti olla oma generaattori, ero on iso. Uusi sähköverkko on rakenteilla, sopimuksia vailla. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Myös pääteitä on kunnostettu ja rakennettu uusi rautatie, joka palvelee tällä hetkellä myös rautamalmikaivostoimintaa. Myös kansainvälisiä vaatimuksia vastaavia hotelleja on suunnitteilla, jotka mahdollistavat turismin elinkeinotoimintana. Yksi hotellien rakentamisesta kiinnostunut on Hilton -hotelliketju. (Doyle 27.2.2012, [WWW-dokumentti].) Kansainvälisten hotelliketjujen kiinnostus on ymmärrettävää, sillä Sierra Leonen paratiisinomainen ympäristö antaa hotelleille upeat puitteet. Kun maa saa infrastruktuurinsa vaadittavalle tasolle, hotellien rakentaminen lähtee käyntiin varmasti maan upeiden rantojen houkuttelemana.

Sairaaloita Sierra Leonessa on maakohtaisessa vertailussa erittäin vähän suhteessa väestöön (Central Intelligence Agency 8.2.2012, [WWW-dokumentti]). Terveyden- ja sairaanhoidon laatu on myös vielä tällä hetkellä matalalla tasolla. Sierra Leonen terveysministerin, Zainab Banguran, mukaan suurimmat ongelmat terveydenhuollon kehitykselle ovat työntekijäresurssit, infrastruktuuri, työvälineet ja tarvikkeet sekä alan erityisosaajien puute. Kehitystä tässäkin asiassa kuitenkin tapahtuu, vaikka haasteet terveyden ja sairaanhoidon parantamiselle ovatkin suuret. Sierra Leonen lapsikuolleisuus kärkipäässä maailmassa. Lapsi- ja synnytyskuolleisuuden vähentämiseksi maassa on otettu käyttöön ilmainen odottavien äitien ja vauvojen terveydenhoito. Tämä toimii kuitenkin tällä hetkellä lähinnä lahjoitusvarojen turvin. (Doyle 29.2.2012, [WWW-dokumentti].)

Elinkeinoalana palvelut ovat vielä kaikista aloista pienimpiä, mutta tarjonta kasvaa pikkuhiljaa. Palveluja tarjoavat lähinnä maahan muuttaneet ulkomalaiset, kuten kiinalaiset ja libanonilaiset. Nykyisellään Sierra Leonesta löytyy ravintoloita, ruokakauppoja ja myös jonkin verran valmisvaateliikkeitä. Aiemmin vaatteet on joko teetetty paikallisella ompelijalla tai ostettu kaduilla toimivista kojuista, joissa myydään länsimaista tuotuja second hand -vaatteita.

Kiinalaiset ovat tuoneet mukanaan liiketoimintaa, mm. vaatekauppoja, joista voi nykyään ostaa jo uusia vaatteitakin paikallisten kannalta järkevään hintaan. Hotelleja maassa yleensä pitävät joko kiinalaiset tai libanonilaiset. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Maan taloudellinen tilanne on kohentunut huomattavasti, vaikka vielä edessä on pitkä matka. Valtava nuorisotyöttömyys on yksi suurimmista ongelmista. Infrastruktuurin rakentaminen luo jatkuvasti paremmat mahdollisuudet myös maan talouskasvulle, maan elinkeinotoiminta paranee ja työpaikkojen määrä lisääntyy. Maan valtionvarainministerin mukaan maan taloudesta rahoitettiin aiemmin 60-70% lahjoitusten turvin, tänä päivänä vain 40%, loput Sierra Leone pystyy jo rahoittamaan itse (Doyle 27.2.2012, [WWW-dokumentti]).

4.1.3 Korruptio

Vuonna 2007 julkaistiin presidentti Ernest Bai Koroman toimeksiannosta raportti Sierra Leonen korruption tilasta. Raportissa kävi ilmi mm., että hallituksen oletetaan lainanneen noin puoli miljoonaa puntaa tarkemmin määrittämättömälle saajalle. Toinen merkittävä summa, ulkomaalaiselta lahjoittajalta tiettyyn projektiin tarkoitettu raha, oli kadonnut ennen kuin se oli tavoittanut vastaanottajansa. Presidentti julisti tuolloin tavoitteekseen korruption kitkemisen pois Sierra Leonesta ja valtion nostamisen pois sen surkeasta tilasta. Korruptio oli yksi merkittävistä syistä sisällissodan alkamiseen, ja edelleen se asettaa suuren haasteen nykyisille vallan pitäjille. (Doyle 14.11.2007, [WWW-dokumentti].)

Korruptio on valtava ja hyvin laajalle levinnyt ongelma. Sen kitkeminen maasta asettaa suuren haasteen, sillä korruptio on levinnyt yleiseksi käytännöksi ylhäältä alas saakka.

Saapuminen Freetownin lentokentälle aiheutti hämmennystä maahan ensi kertaa matkustaville. Passin ja viisumin tarkastus oli normaalisti, mutta vielä matkalaukkuja odotellessa ja lentokentältä poistuessa passeja tiedusteltiin useaan otteeseen. Jokaisen passin tarkastuksen yhteydessä tarkastajalle tuli myös antaa joitakin dollareita, jotta pääsi jatkamaan matkaa. Muutamaa kymmentä dollaria myöhemmin pääsimme ulos lentokentältä, ja siirryimme odottamaan brittiläisen kuljetusyhtiön helikopteria mantereelle. (muistiinpanoja matkalta vuonna 2008)

Sierra Leonessa korruptio on jokaisen havaittavissa ja yleisesti tiedossa oleva tosiasia. Transparency International listaa vuosittain maat korruption tason mukaisella indeksillä, Sierra Leone on edelleen vuonna 2011 erittäin korruptoituneiden maiden tasolla, kuten suurin osa muutakin Afrikkaa (Corruption perception index 2011, [WWW-dokumentti]).

Korruptiota vastaan taistelemaan on maassa asetettu korruption vastainen komissio, jonka toiminnan perustana on Sierra Leonen lainsäädäntö. Komissio pyrkii estämään ja vähentämään korruptiota kolmen eri lähestymistavan avulla, tuomalla esiin korruptiota, estämään sitä ja valistamalla asiasta yleisten asenteiden muuttamiseksi. Komissiolla on neljä eri osastoa: tutkinta, järjestelmien valvonta, valistus ja opetus sekä tukipalvelut. (Anti-Corruption Commission of Sierra Leone, [WWW-dokumentti].)

Abdul Tejan Cole oli merkittävä korruption vastustaja Sierra Leonessa ja toimi korruption vastaisen komission johdossa vuodesta 2007 aina vuoteen 2010 saakka, jolloin hän erosi tehtävästään. Eron syitä ei ole tuotu julkisuuteen. Ennen nimitystään komission johtoon Tejan-Cole oli nimekäs ihmisoikeusasianajaja, jolla oli nuhteeton maine. Tejan-Cole toimi aktiivisesti korruptiota vastaan, ja hänen toimiensa tuloksena mm. kalastuksesta ja merenkulusta vastaava ministeri haastettiin oikeuteen raha-asioissa olleiden epäselvyyksien vuoksi. (Sierra Leone's anti-corruption chief resigns 7.5.2010, [WWW-dokumentti].)

Korruptio on saatava aisoihin. Eihän edes kukaan turisti uskalla tulla maahan, jossa ensimmäisenä lentokentällä pyydetään rahaa. (kansainvälinen diplomaatti)

Asian suhteen on maassa tapahtunut edistystä, vaikka sitä varjostaakin Tejan-Colen siirtyminen pois korruption vastaisen komission johdosta. Sierra Leone on kivunnut ylöspäin Transparency Internationalin tarkastelussa muutamana pykälänä, joten suunta on kiistatta oikea. (Doyle 27.2.2012, [WWW-dokumentti].)

Maassa toimivan yrityksen on kuitenkin toimittava paikallisten sääntöjen ja käytäntöjen mukaan, jotta toiminta on yleensäkin mahdollista.

Korruptio on eräänlainen sosiaalinen vero. Tätä ei voi välttää. Muuta yritysverotusta maassa ei tällä hetkellä käytännössä ole. Korruption on todellinen kuluerä, joka on pakko laskea mukaan liiketoiminnan harjoittamiseen. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leones- sa)

Korruption kitkeminen on maan vallanpitäjien vastuulla. Jokaisen yrityksen on toimittava vastuullisesti ja paikallisen lainsäädännön mukaisesti, mutta tällä hetkellä korruptio on vielä niin laajaa, ettei sitä voi liiketoiminnassa ohittaa. Veronkanto yrityksiltä korruption muodossa tarkoittaa väistämättä sitä, että yrityksiltä tulevat rahat päätyvät päättäjien ja virkamiehien taskuun, eivätkä ohjaudu hyödyttämään koko yhteiskuntaa ja niitä, joilla on suurin tarve. Monet yritykset ovat hakeneet ratkaisua tähän epäkohtaan esimerkiksi avustamalla lapsia lahjoittamalla rahaa suoraan kouluille tai terveydenhuoltoon. (ks. Doyle 29.2.2012. Sierra Leones healthcare struggle, [WWW-dokumentti].)

4.1.4 Tulevaisuuden näkymät ja kansainvälisyys

Tulevaisuudessa vaatimukset ja tavoitteet niin kaivostoiminnan kehittymiselle kuin koko Sierra Leonen valtiontalouden kehittymisellekin asettaa infrastruk-

tuurin korjaaminen ja rakentaminen, terveydenhuolto ja koulutus. Mahdollisuus koulunkäyntiin on tarjottava lapsille, mutta myös aikuisille.

Sodan vuoksi meillä on kouluttamaton sukupolvi, jotka nyt ovat työikäisiä aikuisia. (kansainvälinen diplomaatti)

Maassa on työvoimaa saatavilla paljon, mutta koulutetusta ja osaavasta työvoimasta on puutetta. Yhtenä ratkaisuna tähän on työssä oppiminen, jota esimerkiksi African Minerals hyödyntää rautamalmikaivoksensa osalta. Yhtiöllä on oma koulutusohjelma, jonka avulla työntekijät voivat valmistua erityisosaajiksi esimerkiksi poraajina tai mekaanikkoina. (African Minerals: the future of Sierra Leone's development 13.9.2010, [WWW-dokumentti].)

Kaivostoiminta on yksi keino nostaa maan elinkeinotoimintaa, toinen merkittävä keino on turismi. Sierra Leone pyrkii erottautumaan ekologisen turismin avulla ja luomaan maahan kestävän kehityksen turismia. Yhtenä toimenpiteenä tämän edistämiseksi Golan sademetsän kansallispuisto on rauhoitettu, alueella elää useita uhanalaisia eläinlajeja. Kansallispuiston toivotaan toimivan vetonaulana, kun ihmisille tarjotaan mahdollisuus tutustua alueeseen. Toinen turisteja houkutteleva kohde on River Number Two -ranta, joka vastaa kuvaa paratiisirannasta. Sierra Leonen taakkana on kuitenkin edelleen mielikuva veritimanteista ja lapsisotilaista, joten turismin odotetaan lähtevän kasvuun pikkuhiljaa. Maa toivookin enemmän laadukasta turistimatkailua kuin suurta määrää turisteja. (From war to peace: Sierra Leone eyes bird-watching money 14.12.2011, [WWW-dokumentti].)

Tulevaisuudessa Sierra Leone tulee varmasti vahvistamaan asemaansa kansainvälisessä vertailussa. Maan asemaa parantavat niin kansainvälinen liiketoiminta maassa kuin maan omatkin ponnistelut kansainvälisenä toimijana. Useiden tekijöiden on kuitenkin muututtava, että maa etenee ratkaisevasti asemastaan yhtenä maailman köyhimmistä maista. Tärkeimpiä muutoksia ovat elinolosuhteiden parantaminen ja korruption nujertaminen. Sierra Leonen on pyrittävä kehittyneiden maiden tasolle niin kansantaloudellisesti kuin yleisenkin kehityksen osalta, jotta maa voisi toimia tasavertaisena muiden maiden kanssa kansainvälisillä markkinoilla.

4.2 Verotus ja yritystoimintaa koskeva lainsäädäntö Sierra Leonessa

Sierra Leonessa toimiva yhtiö kuuluu paikallisen lainsäädännön mukaan ainakin seitsemän erityyppisen veron piiriin. Vuoden tarkastelujaksolla yhtiö joutuu todennäköisesti suorittamaan tuloveroa, sosiaaliturvamaksuja, kunnallista lisenssimaksua, ajoneuvoveroa, korkotuloon liittyvää veroa, polttoaineveroa, sekä tavarihin ja palveluihin liittyvä veroa, joka tunnetaan länsimaissa arvonlisäverona. Yhtiöveroprosentti on Sierra Leonessa 30%, sosiaaliturvamaksu taas 10% bruttotuloista, ja arvonlisävero 15%. Polttoaineveroa maksetaan voimassa

olevan veroprosentin mukaisesti kulutuksen perusteella, ajoneuvovero taas määräytyy ajoneuvon kuutiotilavuuden perusteella. Korkotuotosta maksetaan veroa 15% saatujen korkotuottojen perusteella, kunnallinen lisenssimaksu määräytyy liiketoiminnan tyypin mukaisesti. (Doing Business measuring business regulations. The World Bank 2012, [WWW-dokumentti].)

Sierra Leonen lainsäädäntö on hyvin lähellä brittien lainsäädäntöä siirtomaataustan vuoksi. (kansainvälinen diplomaatti)

Tällä hetkellä voimassa olevaa verolainsäädäntöä kierretään yleisesti korruption kautta. Korruptio on niin suuri ongelma vielä tänäkin päivänä Sierra Leonessa, että toistaiseksi korruption osallistuminen on ainoa keino harjoittaa maassa kannattavaa liiketoimintaa. Yksi tärkeimmistä Sierra Leonen päättäjien tavoitteista on kuitenkin kitkeä korruptio maasta, ja saada kaikki toimijat noudattamaan yksiselitteisesti maan lainsäädäntöä.

Seuraavassa keskitytään käsittelemään kahta yritystoiminnalle merkityksellistä veromuotoa, arvonlisäveroa eli GST:tä ja tuloveroa, sekä yhtiön perustamiseen liittyvää lainsäädäntöä. Sosiaaliturvamaksut ovat myös osaltaan merkittävä veromuoto, mutta ne ja muu työvoimaan liittyvä lainsäädäntö rajataan tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

4.2.1 Yhtiön perustaminen

Yhtiön perustamista säätelee The Companies Act. Yhtiön perustaminen tapahtuu laatimalla muistio, josta käy ilmi yhtiön perustiedot, kuten nimi, toimipaikka, toimiala ja osakkaiden vastuu. Laadittu muistio toimitetaan viranomais-
holle (The Commission), joka rekisteröi yhtiön. Sierra Leoneen on mahdollista perustaa yksityinen osakeyhtiö yksin, mutta korkeintaan osakkaita yksityisessä osakeyhtiössä saa olla 50. Yksityisessä osakeyhtiössä vastuu voi olla rajoitettu osakkeiden tai vakuuksien suhteen, tai yhtiö voi olla myös rajoittamaton vastuultaan, jolloin osakkaiden vastuuta suhteessa yhtiöön ei ole rajattu. Myös julkisen osakeyhtiön perustaminen on mahdollista rekisteröimällä yhtiö julkiseksi osakeyhtiöksi. Yhtiön minimi osakepääoma on 25% niistä osakkeista, jotka yhtiön rekisteröinnin yhteydessä on merkitty ja maksettu yhtiön perustamissopimuksen allekirjoittajien toimesta. (The Companies Act 2009, s. 9-11, 13, 23, 61.)

Jokaisella yhtiöllä tulee olla rekisteröitynä kaksi johtajaa. Mikäli yhtiön rekisteriin jää vain yksi johtaja, yhtiön on kuukauden kuluessa korjattava tilanne. Johtajaksi rekisteröitävän ei tarvitse välttämättä toimia johtaja-nimikkeen alla, mutta jos hänen asemansa ja toimenkuvansa vastaavat johtajan asemaa, hänet voidaan rekisteröidä yhtiön johtajaksi. Osakkaat valitsevat johtajat vuosittaisessa kokouksessaan. (The Companies Act 2009, s. 156-157.)

Yhtiöllä tulee olla myös sihteeri. Laissa on määrätty uhkasakko yhtiöille, jotka toimivat yli kuusi kuukautta ilman sihteeriä. Sama henkilö ei voi toimia sekä johtajana että sihteerinä tilanteessa, jossa tarvitaan sekä sihteerin että johtajan toimivaltaa. Pätevyysvaatimuksia yhtiön sihteerinä toimimiseen ovat jäsenyys asianomaisessa instituutissa (Institute of Chartered Secretaries and Ad-

ministrators), laillinen ammatinharjoittaja sekä jäsenyys laskentatoimen ammatilaisten instituutissa (Institute of Chartered Accountants of Sierra Leone). Yhtiöllä on velvollisuus pitää rekisteriä sekä yhtiön johtajista että sihteereistä. (The Companies Act 2009, s. 183, 188-189.) The Companies Act säätelee myös kirjanpitoa ja tilintarkastusta, tästä tarkemmin kohdassa 5.2.3 Tuloverotus.

4.2.2 GST, The Goods and Services Tax Act

Sierra Leonessa ei ole suoranaista arvonlisäveron nimellä kulkevaa veroa, mutta maassa on lainsäädäntö koskien tavaroiden ja palveluiden verotusta nimellä Goods and services tax (GST). GST toimii kuitenkin samalla tavalla kuin länsimaalainen arvonlisävero. GST:n alaista toimintaa harjoittavan yrityksen tai henkilön on rekisteröidyttävä. Vero lisätään palvelun tai hyödykkeen hintaan, ja tilitetään valtiolle. Maksettavasta verosta saa vähentää liiketoimintaan liittyvien kulujen GST:n. Veroprosentti tavaroille ja palveluille on 15%, lukuun ottamatta niitä, jotka ovat verottomia tai kuuluvat nollaprosentin piiriin. (The Goods and Services Tax Act 2009, 25-28, 39.)

Veron perustana on tavarasta tai palvelusta saatava korvaus lisättynä kaikilla muilla velvoitteilla paitsi GST:llä. Mikäli tavara tai palvelu ei ole arvostettu rahassa, vero tulee maksaa markkina-arvon (fair value) perusteella. Nollaverokannan piiriin kuuluvat vientituotteet lukuun ottamatta rautamalmin, bauksiitin, kullan, timanttien ja muiden mineraalien vientiä. Verottomien tavaroiden ja palveluiden lista on pitkä ja yksityiskohtainen, mutta verottomia ovat mm. lääkkeet, koulujen opetusmateriaalit, vesi, rahoituspalvelut ja mineraalien maasta vienti, koskien kultaa, timantteja ja muita mineraaleja. (The Goods and Services Tax Act 2009, 39, 116-118.) Kullan maasta vienti on siis GST:n kannalta katsottuna verotonta toimintaa.

GST koskee niin Sierra Leonessa valmistettuja tuotteita kuin tuontitavaraakin. Tuontitavaran verotusarvon määrittää tulli riippumatta siitä, onko se tullattavaa. GST:n vähennyksiä on rajoitettu, esimerkiksi ajoneuvoihin liittyvät verot eivät ole vähennyskelpoisia ellei liiketoiminta ole juuri ajoneuvojen myymiseen, vuokraamiseen ja korjaamiseen liittyvää. Jos yritys harjoittaa GST:n suhteen verotonta liiketoimintaa, vähennyksiä ei ole mahdollista tehdä. Muutoin pääperiaate on, että GST:n alaista toimintaa harjoittava yritys saa vähentää kuluihinsa liittyvän veron maksettavasta verosta. (The Goods and Services Tax Act 2009, 25, 46-49.)

GST:n alaista toimintaa harjoittavan velvollisuus on antaa tuotteesta tai palvelusta tosite, joka täyttää tietojensa osalta lain vaatimukset. Mikäli vastaanottaja ei saa myyjältä tai palvelutoimittajalta tositetta, hän voi lähettää kirjallisen tiedustelun asiaan liittyen. Tiedustelun vastaanottajan on lain mukaan toimitettava tosite, mikäli kaupantekohetkestä ei ole kulunut yli 60 päivää. GST:n alaista toimintaa harjoittavalla on velvollisuus säilyttää kaikki tositteet kronologisessa järjestyksessä. (The Goods and Services Tax Act 2009, 55-57.)

GST lainsäädäntö astui voimaan vasta vuonna 2010, ja on siis melko uusi lainsäädäntö. Maan kehittyessä, talouden ja elinkeinoelämän kasvaessa lakiin tulee varmasti tarkennuksia, mutta myös sen vaatimukset tulevat varmasti kos-

kettamaan aina vain laajemmin maassa liiketoimintaa harjoittavia. Tällä hetkellä tositteen saaminen ja antaminen kaupankäynnin yhteydessä ei ole vielä itsensänselvyyttä, mutta tulevaisuudessa siitä tulee varmasti yhtä arkipäiväistä kuin se on tällä hetkellä länsimaissa.

4.2.3 Tuloverotus

Yrityksen tuloverotus perustuu Sierra Leonen tuloverolakiin vuodelta 2000. Veron määräytymiseen vaikuttaa se, katsotaanko yritys sierraleonelaiseksi yritykseksi. Vakituaisesti Sierra Leonessa toimivaksi yritykseksi katsotaan yritys, joka on rekisteröity maan lakien mukaisesti, jonka johto toimii vakituaisesti Sierra Leonessa, tai jonka toimista suurin osa suoritetaan Sierra Leonessa. (The Income Tax Act 2000, s. 16 [WWW-dokumentti].)

Verotettava tulo Sierra Leonessa muodostuu kaikista lähteistä saaduista tuloista vähennettynä laissa eriteltyillä vähennyskelpoisilla kuluilla. Tuloverotuksessa kelpaavat vähennyksiin tulonhankkimiseen liittyvät kulut, jollaisia ovat mm. yrityksen perustamiseen liittyvät kulut, tuleviin tuottoihin tähtäävät tutkimus- ja kehityskulut sekä tietyin ehdoin liiketoiminnan investointikulut. Vähennyksissä on monia tarkennuksia siihen, miltä osin kukin kulu on vähennyskelpoinen. Vähennyskelpoisuutta on rajoitettu useassa tapauksessa koskemaan vain tiettyjä tilanteita, esimerkiksi tutkimus- ja kehityskuluja ei voi vähentää, jos ne liittyvät luonnonvarojen parantamiseen. (The Income Tax Act 2000, s.17, 32, 36-37, 40 [WWW-dokumentti].)

Verotusjakso on kalenterivuosi eli tammikuun ensimmäisestä päivästä joulukuun viimeiseen päivään. Hakemuksen avulla verovuoden voi muuttaa koskemaan muutakin kahdentoista kuukauden ajanjaksoa. Yrityksen veronlaskentamenetelmä voi olla ainoastaan suoriteperusteinen. Saatavasta tulee verotettavaa tuloa, kun yrityksellä syntyy oikeus saatavaan. (The Income Tax Act 2000, s.43-46, 67 [WWW-dokumentti].) Yhtiötä verotetaan erillisenä yksikkönä sen osakkeenomistajiin nähden. Yhtiöveroprosentti on Sierra Leonessa 30%, lopullinen vero määräytyy verotettavan tulon perusteella. (Doing Business measuring business regulations. The World Bank 2012 [WWW-dokumentti].)

Laissa on myös erillisiä säädöksiä kaivostoimintaan liittyen. Mineraali- ja luonnonvaroja hyödyntävien yhtiöiden veroprosentti on 37%, ja tämän lisäksi aina puoli prosenttia niistä voitoista, joiden osalta kyseinen yhtiö ja luonnonvaroista vastaava ministeriö ovat sopineet. Myös yhtiön maksamien korko- ja osinkotuottojen, rojaltien ym. tuottojen veroprosentit on erikseen määritelty laissa. Veroprosentin määrään vaikuttaa joidenkin tuottojen osalta myös se, maksetaanko tuottoja vakituaisesti Sierra Leonessa asuvalle vai muualla asuvalle. Osinkotuottojen veroprosentti, 10%, on saajalle kuitenkin sama vakituudesta asuinpaikasta riippumatta. (The Income Tax Act 2000, s.19, 163-166 [WWW-dokumentti].)

Laissa on tarkennuksia vähennyksistä mineraali- ja luonnonvaroja hyödyntävien yhtiöiden osalta. Poikkeuksena muihin toimialoihin, kaivosyhtiöiden osalta vähennyksinä verotettavasta tulosta kelpaavat mm. mineraalien tutkimukseen ja etsintään liittyvät kulut sekä tietyiltä osin myös jalostuskulut. Laista

löytyy myös muutamia muitakin tarkennuksia kaivosyhtiön kulujen kirjaamiseen yleisten ohjeistuksen lisäksi. Valuuttana kaivosoikeuksienomistajan on käytettävä dollareita, ja mikäli kirjanpidossa tarvitaan käypää hintaa, sen määrittelee luonnonvaroista vastaava ministeriö. (The Income Tax Act 2000, s. 163-166 [WWW-dokumentti].)

Yhtiöiden tilinpäätöksiä, kirjanpitoa ja tilintarkastusta koskevat määräykset löytyvät yhtiölainsäädännöstä. Jokaisella yhtiöllä on velvollisuus pitää kirjanpitoa riittävällä tarkkuudella ja laatia lain vaatimusten mukainen tilinpäätös. Kirjanpidosta tulee käydä ilmi päiväkohtaisesti saadut ja maksetut rahasummat, sekä kuittien ja laskujen, sekä kulujen mukaiset erät. Näiden lisäksi kirjanpidosta tulee käydä ilmi yhtiön varat ja velat, sekä varaston arvo. Yhtiön kirjanpitoon liittyvät asiakirjat ja tositteet tulee säilyttää alan rekisteröidyssä toimistossa Sierra Leonessa, ja niiden tulee olla siellä yhtiön käytettävissä. Kirjanpitoon liittyvien asiakirjojen säilytysaika on kuusi vuotta alkaen asiakirjojen laatimispäivästä. (The Companies Act 2009, s. 209-210.)

Tilinpäätöksen laatiminen on yhtiön johtajan vastuulla. Lain mukaan tilinpäätös tulee olla laadittu IFRS:n (International Financial Reporting Standards) mukaisesti. Jokaisen tilikauden lopussa myös yhtiön johtajan on laadittava lain vaatima johtajanraportti. Raportissa selvitetään arvostusperiaatteet ja mahdollinen tuleva osingonjako. Raportista tulee käydä ilmi mm. kaikki tilikauden aikana yhtiössä toimineet johtajat ja muut yhtiön toimintaan vaikuttaneet tekijät. Vähintään kahden yhtiön johtajan on allekirjoitettava tilinpäätös ennen kuin se toimitetaan asiasta vastaavalle komissiolle. (The Companies Act 2009, s. 215-216, 222-223.)

Sierra Leonessa toimivien yhtiöiden kirjanpitoa ja verotusta säätelee paikallinen lainsäädäntö hyvin yksityiskohtaisesti. Tuloverotus perustuu kirjanpitoon kuten Suomessakin, mutta kirjanpidon laatiminen vaatimuksista huolimatta on vielä tällä hetkellä hyvin erilaista. Länsimaissa kirjanpito perustuu yhtiön tositteisiin ja sopimuksiin. Sierra Leonessa lain vaatimusten vuoksi pyritään samaan, mutta käytännössä tätä on vielä hyvin hankala toteuttaa. Tositteen saaminen paikalliselta toimijalta on käytännössä mahdotonta. Koko maassa ei ole olemassa tällä hetkellä käytäntöä, jossa ostajan ja myyjän välillä siirtyisi rahan lisäksi myös tositempale kaupasta. Yhtiöiden kirjanpito laaditaan kuitenkin käytännössä lain vaatimaksi käytössä olevien mahdollisuuksien mukaan.

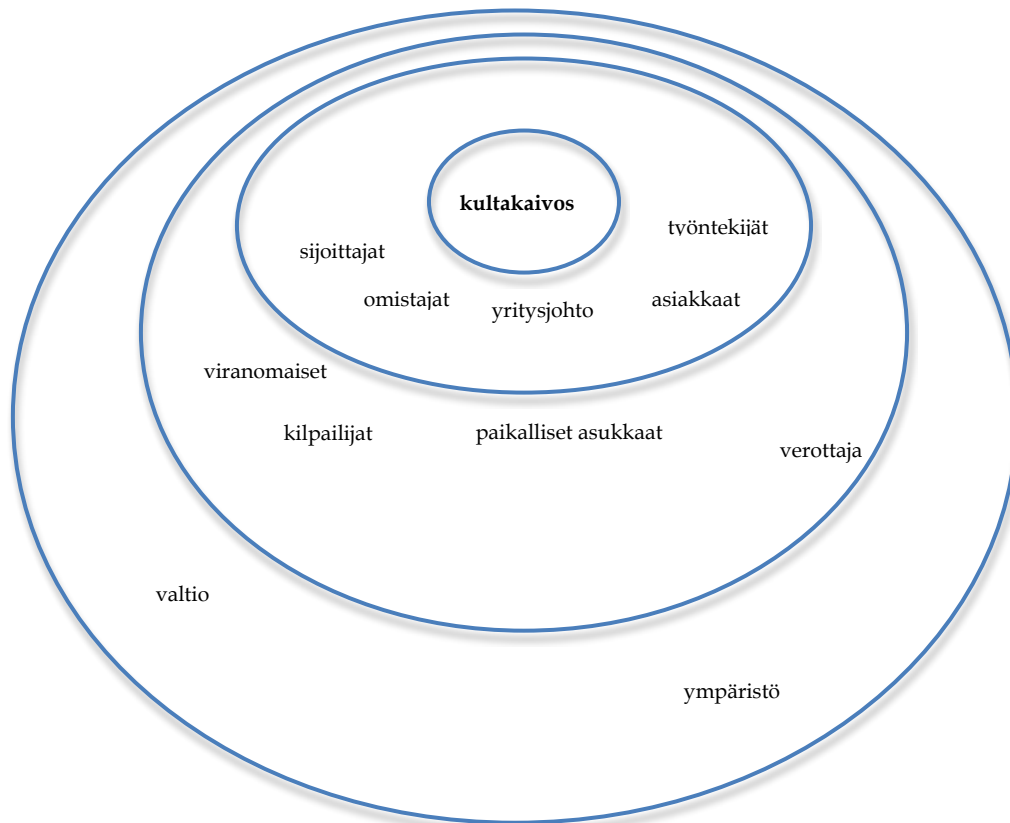
Käytännössä yhtiöt pystyvät Sierra Leonessa tällä hetkellä hyvin paljon vaikuttamaan siihen, mitä kirjanpito lopulta näyttää, koska kuitteja ei ole, eikä niitä saa. Yhtiöt eivät maassa juuri lakisääteisiä veroja maksa. Korruptio toimii käytännön verotuksena, se on eräänlainen sosiaalinen vero ja pakollinen kulu yritykselle kuin yritykselle. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

4.3 Kultakaivostoiminnan sidosryhmät ja verkostojen merkitys

Lähimmät sidosryhmät kultakaivostoiminnassa ovat omistajat, yritysjohto, asiakkaat, työntekijät ja sijoittajat, kuten monessa muussakin liiketoiminnassa.

Omistajilla tarkoitetaan tässä niitä tahoja, jotka vastaavat kaivoyhtiön pääasiallisesta omistuksesta, vaikuttavat merkittävästi sen toimintaan ja toimivat läheisessä yhteistyössä yritysjohton kanssa. Sijoittajilla taas tarkoitetaan tahoja, jotka vastaavat kaivostoiminnasta vain sijoittamallaan pääomalla ja pyrkivät lähinnä saamaan sijoittamalleen pääomalle tuottoa. Sijoittajat ovat pääsääntöisesti kaukana käytännön toiminnasta ja siihen liittyvistä ratkaisuista.

Yritystoimintaan melko läheisesti sidoksissa ovat myös Sierra Leonen viranomaiset, verottaja ja kaivoksen ympäristössä asuvat paikalliset asukkaat. Näiden lisäksi kaivostoiminta vaikuttaa myös osaltaan koko valtion elinkeinoelämään, kilpailijoiden toimintaan ja ympäristöön. Kuviossa 3. näkyy ajatus siitä, kuinka eri sidosryhmät vaikuttavat kultakaivoksen toimintaan, ja vastavasti kuinka kaivostoiminta vaikuttaa eri sidosryhmiin. Lähimmillä sidosryhmillä on välitön vaikutus, vaikutus muuttuu sitä välillisemmäksi, mitä kauempana sidosryhmä on kaivoksen liiketoiminnasta.

KUVIO 3 Kultakaivostoiminnan sidosryhmät

Sijoittajien, omistajien, yritysjohton, asiakkaiden ja työntekijöiden merkitys on olennainen, ilman näiden tekijöiden panosta koko kultakaivosta ei ole olemassa.

Tässä tutkimuksessa tarkastelun lähtökohtana on, että omistajana toimii länsimaalainen toimija. Sijoittajat tulevat myös kaikella todennäköisyydellä länsimaista tai muista varakkaista valtioista. Kultakaivoksen johdossa toimii toki omistajan edustaja, mutta myös paikallinen toimija, joka on alan osaaja. Jonkin verran sierraleonelaisten kaivosten johdossa toimii myös ulkomailta tulleita työntekijöitä, mutta paikallisen väen johtaminen vaatii ihmisten ja kulttuurin syvällistä ymmärtämistä.

Kaivostoiminnan johtamisessa turhauttaa eniten työntekijöiden ennakkoimattomuus, joskus työntekijöistä on suorastaan ylitarjontaa, jonain aamuna töihin tulee vain muutamia työntekijöitä. (brittiläinen timanttikaivoksen osakas ja johtaja)

Joskus eri kulttuurien välillä voi tulla täällä liike-elämässä yhteentörmäyksiä. On hankala selittää länsimaalaiselle, miksi sierraleonelaisia ei voi johtaa pyrkimällä pelkästään suorittamiseen ja tehokkuuteen. (kansainvälinen diplomaatti, kaivoksen toinen osakas)

Työntekijäresurssien hallitseminen onkin yksi haasteellisimmista asioista, joihin ulkopuolelta tuleva kultakaivosyrittäjä törmää Sierra Leonessa. Työn tekemisen kulttuuri ja suhtautuminen aikatauluihin on hyvin erilainen verrattuna länsimaihin. Sierraleonelaiseen kulttuuriin kuuluu polykroninen aikakäsitys, jossa on tyypillistä ihmiskeskeisyys, tehdä useaa asiaa yhtä aikaa, muuttaa suunnitelmia, työskennellä milloin vain, mutta toisaalta myös epätasällisuus. Länsimaalaiset, kuten esimerkiksi suomalaiset, edustavat taas vastakkaista aikakäsitystä, jolle on tyypillistä täsmällisyys, toimia suunnitelmien mukaan, pitää kiinni aikatauluista, mutta toisaalta tehdä vain yksi asia kerrallaan ja olla työkeskeinen ihmiskeskeisyyden sijaan. (Aikakäsitys. Virtuaaliammattikorkeakoulu, [WWW-dokumentti].)

Jako kahdentyyppiseen kulttuuriin aikakäsityksen suhteen on karkea, mutta auttaa ymmärtämään, miksi sierraleonelaiset työntekijät toimivat eri tavalla kuin työntekijät esimerkiksi Suomessa. Paikalliset ovat ahkeria ja taitavia työntekijöitä, joiden arvomaailma kuitenkin eroaa länsimaalaisesta arvomaailmasta. Työ on tärkeää, mutta hyvin tärkeitä ovat myös ympärillä olevat ihmiset, kuten perhe ja sukulaiset.

Työskentelin Lontoossa muutaman vuoden. Ihmiset siellä käyttävät suurimman osan ajastaan vain työntekoon. Elämä Lontoossa on rough and tough. Freetowniin oli todella mukava palata. (sierraleonelainen mies, toiminut kultakaivoksen johtajana)

Maassa ei ole sosiaaliturvaa eikä eläkejärjestelmää, mitkä takaisivat jokaiselle edes jonkinlaisen toimeentulon ja selviytymisen mahdollisuuden. Yhteisö ja sukulaiset ovat turva, mutta toisaalta asettavat myös omat vaatimuksensa.

Täällä lapset huolehtivat aikuistuessaan niin vanhemmistaan, perheestään kuin sukulaisistaankin. Yhden palkka jaetaan kaikkien kesken. Lapsia toivotaan monta, varsinkin poikia, turvaamaan vanhempiensa vanhuuden päivät. Vanhuksia ei koskaan jätetä yksin. (kansainvälinen diplomaatti)

Ongelmana on myös työntekijöiden koulutuksen puute. Kun African Minerals perusti rautamalmikaivoksen Sierra Leoneen, toiminnan johtaja nimesi yhdeksi suureksi ongelmaksi koulutettujen työntekijöiden saatavuuden. Työ-

voimaa on saatavilla paljon, mutta työntekijöiden taidot ja osaamien vaatii lisää koulutusta. (African Minerals: the future of Sierra Leone's development 13.9.2010, [WWW-dokumentti].)

Edellytyksenä liiketoiminnan harjoittamiselle ja toimimiselle maassa on kuitenkin ymmärtää paikallista arvomaailmaa, kulttuuria ja yhteisöä. Kysymys ei ole vain työntekijöiden johtamisesta, vaan yrityksen suhde sen kaikkiin sidosryhmiin, niin valtion virkamiehiin ja verottajaan kuin yrityksen toimialueella asuviin paikallisiin asukkaisiinkin. Paikalliset ihmiset omistavat maan ja päättävät sen käytöstä. Virkamiehien ja verottajan kanssa toimiminen taas on väistämätöntä yritystoiminnan tiimoilta. Jo pelkästään yritystoimintaan liittyvien lupien hakeminen voi osoittautua ulkopuoliselle hankalaksi, jos ei ole perehtynyt paikallisiin toimintatapoihin.

Halusimme kaivaa kultaa, ja tiesimme että Sierra Leonessa on valtavat luonnonvarat. Matkustimme paikanpäälle ilman sen suurempia paikallisia kontakteja, ja halusimme perustaa kaivoksen. Muutaman viikon aikana emme saaneet vielä edes rekisteröityä yritystä paikanpäälle, saati sopimusta maan käytöstä. Rahaa kului noin kymmenen tuhatta dollaria. (suomalainen liikemies)

Kulta on Konossa, ja konolaiset omistavat maansa. Ilman paikallisten lupaa ei kaiveta lapiollistaakaan. Periaatteessa luvan saaminen on kaikille mahdollista, lain mukaan, mutta käytännössä se osoittautuu mahdottomaksi, jos ei tiedä kuinka toimia. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Ratkaisuna tähän on verkostoituminen. Yrittäjän kannattaa kontaktoida mahdollisimman paljon jo alalla toimivia tekijöitä, erityisesti paikallisia ihmisiä. Paikallisilla ihmisillä on tietoa kultakaivostoiminnasta, mutta erityisesti yleisistä toimintatavoista. Ulkomaalaisen on helpointa päästä markkinoille toisen ulkomailta tulleen toimijan kautta, jolla on jo olemassa olevat suhteet ja kaivostoimintaa Sierra Leonessa. Tosiasia kuitenkin on, että täysin ulkopuolisena toimintaa ei pysty harjoittamaan.

Yritystoimintaa ei voi harjoittaa Sierra Leonessa käymättä paikan päällä. (Kansainvälinen diplomaatti)

Kultakaivoksen sidosryhmiä tarkastellessa on otettava huomioon myös kauempana olevat sidosryhmät. Valtio pyrkii talouskasvuun, nostamaan maan elinkeinotoimintaa ja luomaan työpaikkoja. Kultakaivoksella on oma osansa näiden tavoitteiden edistämisessä. Toiminta Sierra Leonessa edellyttää kuitenkin myös toimimista paikallisen lain mukaan, ja yleensä valtion määrittelemissä puitteissa. Kilpailijat ovat sidosryhmä, jossa tarkasteltavaksi tulevat myös Sierra Leonen ulkopuolelta tulevat toimijat. Kaivostoiminta vaatii sijoituksia, joten usein kaivostoiminnan kilpailijat tulevat ulkomailta. Ympäristön huomioiminen sidosryhmänä on myös hyvin tärkeää. Kestävän kehityksen huomioiminen kehittyvässä maassa on erityisen tärkeää. Talouskasvun ja elinolojen kohentuminen tulee tapahtua minimoimalla tuleville sukupolville aiheutuvat haitat.

4.4 Kultakaivostoiminta Sierra Leonessa

Länsi-Afrikka on nopeimmin kasvava kullan tuottaja, vaikka ei vielä pärjääkään vertailussa Etelä-Afrikalle. Sierra Leone ei ole vielä tilastollisesti kovin korkealla vertailussa, jossa mitataan, kuinka paljon kukin maa on kultaa tuottanut, mutta asiantuntijoiden mukaan maassa on valtavat kultavarannot. Kultaa on löytynyt useilta alueilta niin pohjois-, etelä- kuin itäpuoleltakin maata. Näiden alueiden väliin jää maa-alueita, jotka ovat asiantuntijoiden mukaan varmasti kultarikkaita. Kaivostoiminta on kuitenkin edelleen pienimuotoista, vaikka ulkomaalaiset yhtiöt ovatkin osoittaneet mielenkiintoa Sierra Leonen luonnonvaroja kohtaan. Syitä tähän ovat niin kehityksen alla oleva infrastruktuuri kuin korruptiokin, mutta toisaalta myös maan hallitus on ollut vastahakoinen kasvattamaan kaivostoimintaa kullan osalta. Yksi syy hallituksen haluttomuuteen voi olla maan epävakaa valuutta. Tällä hetkellä maassa suositaan timanttikaivostoimintaa, jossa usealla toimijalla on lupa ostaa timantteja ja viedä niitä maasta. Vain muutamalla toimijalla on vastaavat luvat kultaan. (Averill 20.8.2006, [WWW-dokumentti].)

Kultakaivostoimintakin on kuitenkin kasvussa, ja yhä useammat tekijät ovat kiinnostuneita Sierra Leonen kultavaroista. Yksi näistä on Kanadan suurimpaan pörssiin TSX:een listattu Cluff Gold plc. Yhtiöllä on Baomahun-niminen hanke, jonka se on laskenut tuottavan 135 000 unssia kultaa vuodessa vuodesta 2014 lähtien. (Cluff Gold Plc 2012 [WWW-dokumentti].) Yhtiön antamassa tiedotteessa Baomahun-projektin avokaivoksesta tulee maailmanluokan kaivos. Kaivoksen yhteyteen rakennetaan vesienenergialaitos, jolla taataan kaivostyön vaatima sähköenergia. Kaivoksen toiminnan takaamiseksi yhtiö on myös kunnostanut teitä ja asuinolosuhteita kaivoksella. (Baomahun Exploration Results and Feasibility Study Update, [WWW-dokumentti].) Kullan kaivamiseen liittyy kuitenkin paljon liiketoimintariskiä. Kultaan liittyy erilaisia huijauksia, joihin Sierra Leonesta kultaa havittelevan on valmistauduttava. Freetownissa toimivan Yhdysvaltojen suurlähetystön mukaan viime vuonna puolen vuoden aikana kuusi Yhdysvaltain kansalaista oli ilmoittanut hävinneensä yhteensä 350 000 dollaria kultaan liittyvissä huijauksissa (Akam 2.2.2011, [WWW-dokumentti]).

Sierra Leonen mineraali- ja luonnonvaroista vastaava ministeriö pyrkii kuitenkin lisäämään kaivostoiminnan läpinäkyvyyttä, ja on julkaissut verkossa toimivan julkisen tietokannan. Tietokannassa näkyy kaikki kaivostoimintaa harjoittavat yhtiöt, niiden oikeudet toimia sekä maksut liittyen lisensseihin, rojalteihin ja muihin maksuihin, joita valtio ja muut tahot yhtiöltä saavat. Tietokannan kehittämisessä on ollut mukana mm. YK:n kehitysohjelma (United Nations Development Programme) ja Maailmanpankki. Tosin tietokannan toimivuuden ja tietojen paikkansapitävyyden kannalta merkittävin riski on tiedossa, jota sinne syötetään, ja henkilöissä, jotka kannassa olevasta tiedosta vastaavat. (Mustapha, D. & Van Der Linde, D. 31.1.2012, [WWW-dokumentti].) Tähän asti kaikki viranomaisten ja kaivosyhtiöiden välinen rahaliikenne on ollut tallennettuna pelkästään viranomaisten tietoihin, joten muutos on riskeistä huolimatta merkittävä.

5 KULTAKAIVOSTOIMINTA JA KANNATTAVUUS

5.1 Kultakaivostoiminta käytännössä

Jos vierailee sierraleonelaisella kultakaivoksella, eteen avautuu käytännössä suuri hiekkakaivanto. Kultakaivos saattaa osoittautua hyvinkin tuottavaksi, mutta toisaalta on myös mahdollista, että kaivostoiminta törmää päätepiisteensä jo paljon ennen kuin kaivos on saatu toimimaan ja tuottamaan. Ensimmäinen askel kultakaivostoiminnassa on saada toimilupa kaivostoimintaan Sierra Leonessa. Tämän jälkeen tehdään sopimus maa-alueesta omaa kaivos-toimintaa varten.

Ensin on hankittava yhtiölle kaivostoimintaan tarvittava lupa, verotustunniste ym. tarvittavat luvat virastoista. Tämän jälkeen tehdään sopimus alueen paramount chiefin eli ylimmän johtajan kanssa maa-alueen käytöstä. Maa-alue voi olla kooltaan esim. 50x70 metriä. (suomalainen liike-mies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Tarvittavien lupien ja sopimusten jälkeen voi käynnistää kaivostoiminnan koekaivauksella. Kaivostoiminta on pääasiassa maansiirtoa. Alueen päällimmäinen maakerros raivataan pois, jonka jälkeen kultaa sisältävää maa-ainesta siirretään huuhteluun, jossa kultaa erotetaan hiekasta ja muusta maa-aineksestä.

Ensimmäinen asia mitä alueella tehdään on koekaivaus, jossa selvitetään kuinka paljon alueen maa-aineksessa on kultaa. Siellä toimii uskomaton määrä kullankaivajia, jotka vievät paikan päälle suoraan kalliit koneet ja laitteet ja alkavat vain kaivaa, koska heille on vakuutettu, että alueella on kultaa, ja koska kukaan ei ole siellä vielä aiemmin kaivanut. Ensimmäisenä siis selvitetään, onko maassa kultaa ja kuinka paljon. Tuottavassa maa-alueessa on kultaa noin kymmenen grammaa tonnia kohti.

Kulta- ja timanttima-aines löytyy noin 2-10 metrin syvyydestä. Se on peruskallion päällä oleva sorakerros, joka voi olla muutamasta metrillä kymmeneen metriin syvää. Päältä siivotaan pois muu maa-aines esimerkiksi katepillarilla, tai sitten voi palkata paikallisia raivaamaan alue. Sitten aletaan kaivaa kultapitoista maakerrosta, ja siirretään se huuhtomoon. Jotkut suuret kaivostyhtiöt räjäyttävät peruskalliotakin, mutta se vaatii jo todella mittavia investointeja. Pelkästään pohjaveden pumppaaminen on iso menoerä, jos haluaa mennä peruskallioon. Mutta ei sinne asti käytännössä ole tarvetta mennä. Jo 100x100 metriä kokoisen alueen koko kulta- ja timanttikerrok-

sen käsitteleminen vaatii monta isoimman luokan kaivuria ja dumpperia, mistä saa jonkun käsityksen siitä miten iso prosessi pienemmänkin alueen kultakerroksen kaivaminen on.

Kaivamisessa on myös osattava ottaa huomioon aika, sadekaudella ei voi kaivaa. Sadekaudet ovat suurin piirtein kesäkuusta heinäkuuhun ja marraskuusta tammikuuhun. Maa on niin vetistä, että kaivamiseen tarvittaisiin todella isoja pumppuja, ja niiden pyörittäminen on kallista, joten ei ole järkevää kaivaa sadekaudella. Kaivaminen pitää osata rytmittää niin, että sadekauden ulkopuolella kaivetaan kasaan maata huuhtomista varten, ja pääasiassa sadekaudella huuhdotaan aina kun mahdollista. Tosin käytännössä kaivetaan niin pitkälle, kun rahat riittää, ja sitten huuhdellaan, jotta löydetään kultaa ja saadaan lisää rahaa.

Huuhtominen tapahtuu huuhtomoissa, jotka voi olla joko manuaalisia, tai jos on mahdollista investoida, niin vaikka kuinka suuria teollisia maanhuuhtomislaitteita. Käytännössä huuhtomoon syötettyyn maa-ainekseen pumpataan vettä, ja sitten maata seulotaan erilaisilla seuloilla, jolloin erikokoinen maa-aines seuloutuu aina erilleen. Yleensä huuhtomoissa on omat seulat kullalle ja timanteille, niin saadaan seulottua molemmat samalla kertaa. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Kaivostoiminta on prosessina yksinkertainen, mutta käytännössä raskasta maansiirtotyötä. Yksi kulta unssi on noin 31,10 grammaa (Muunna.info mitatyksiköiden laskuri, [WWW-dokumentti]). Jos tuhat kiloa maata siirtämällä saadaan noin kymmenen grammaa kultaa, on maata siirrettävä ja huuhdeltava suuria määriä, jotta toiminta on kannattavaa ja tuottavaa. Jonkin verran toimintaa rajoittavat myös sadekaudet, jolloin maa muuttuu kelvottomaksi käsitellä tai sen käsitteleminen ei ole järkevää suhteessa käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin.

Maasta löytyy timantteja ja kultaa. Jos jaksaa seuloa, niin voi löytää myös titaania ja hopeaakin. Löydetty kulta jälkiprosessoidaan vielä huuhtelun jälkeen, kemikaaleilla, hapoilla tms. epäpuhtaudet pois, ja siitä saadaan 94-98% kultaa. Eli sitä kultaa mitä on markkinoilla, siitä voi tehdä vaikka kultaharkon. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Voisi tuntua järkevältä, tai ainakin houkuttelevalta, keskittyä timanttien kaivamiseen kullan kaivamisen sijaan, sillä timanttien huikeat hinnat mahdollistavat vielä paljon suuremmat voitot. Timantteja ja kultaa esiintyykin samassa maa-aineksessa, mutta timanttien etsimiseen keskittyminen on kuitenkin riskisempää kuin kullan etsiminen. Tämän vuoksi suurin osa yhtiöistä keskittyy kullan etsimiseen, ja timantit tulevat tavallaan kaivoksen sivutuotteena.

Kultaan sisältyy paljon vähemmän riskiä, koska kultahiekka on levittynyt alueelle tasaisesti. Koe-kaivauksella saadaan kullan määrästä tämän takia jo hyvinkin luotettava tieto. Timantit voivat esiintyä paikoittain, ja niiden koko voi vaihdella tosi isosta useisiin pieniin kiviin, joiden arvo ei ole kovin suuri. Timanttien kaivamisessa on mahdollisuus saada suuriakin voittoja, mutta myös riski siitä että maata siirretään valtavia määriä, eikä juuri mitään löydetä on suuri. Kulta on luotettavampaa, joten on järkevää keskittyä kultaan. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Kaivokselta saatu kulta on kuljetettava pois maasta markkinoille, jotta se voidaan muuttaa rahaksi. Kullan viemiseksi pois Sierra Leonesta tarvitsee siihen oikeuttavan luvan, joka on paikallisten viranomaisten myöntämä Export licence. Lupa on maksullinen, ja sen hinta vaihtelee joistakin tuhansista dollareista joihinkin kymmeneen tuhansiin sen mukaan mihin lupa liittyy.

Kullan viemiseen maasta pitää hankkia export licence. Sen voi ostaa kuka vain, jolla on muuten kaivostoimintaan tarvittavat luvat. Luvat ovat kalliita, joten jonkun verran niillä tehdään bisnestä alan sisällä maassa. Viedään toisen lisenssillä, jolloin ei tarvitse ostaa omaa, ja luvataan viejälle vaikka kymmenen prosenttia kauppahinnasta. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Kaivos tuottaa kultaa niin kauan, kunnes kaikki maa-alalla oleva aines on käsitelty. Kaivostoiminnan lopettamisen jälkeen paikalle jää suuri kaivanto. Sierra Leonessa on kuitenkin laki, joka määrää kaivostoiminnan lopettamisen jälkeen ympäristön entisöinnistä. Toiminnan lopettamisen jälkeen yhtiöllä on velvollisuus palauttaa kaivaus ympäristön kannalta ennalleen, eikä kaivostoiminta saa aiheuttaa pysyvää haittaa ympäristölle.

Kaivoksen entisöinnistä määrää Deforestation Act, joka liittyy mm. paikallisen puuston säilyttämiseen. Alue, jossa kaivostoimintaa on harjoitettu, on käytännössä palautettava entiselleen. Ja kylä se toimii. Kun kävelee vanhoilla kaivoksilla, josta on joskus kaivettu, niitä alueita ei enää edes tunnista kaivosalueiksi. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

Kaivostoimintaan liittyy kuitenkin paljon muutakin kuin vain itse kaivaminen. Paikallisten ihmisten kuuleminen ja heidän toiveidensa ja tarpeidensa huomioiminen on hyvin tärkeää kaivostoiminnan harjoittamisen kannalta. Kuuleminen tarkoittaa niin kylien ja alueiden johtajia kuin paikallisiakin asukkaita. Kaivosyhtiön on selvitettävä paikallisille, mitä se aikoo tehdä ja kuinka toimia, jolloin paikalliset kertovat mitä he puolestaan odottavat yhtiöltä.

Kaivoksen alueella asuvien ihmisten huomioiminen on yhtiölle erittäin tärkeää. Jos paikallisia johtajia ja asukkaita ei kuuntele, toimitukset jäävät uusiutumatta kun alueen sopimuskausi loppuu. Käytännössä järjestetäänkin yleinen kuulemistilaisuus kylässä, mihin osallistuu niin paikallisia asukkaita kuin johtajiaakin. Tilaisuudessa yhtiön edustaja kertoo, mihin yhtiö pyrkii ja mitä se aikoo alueella tehdä. Tämän jälkeen paikalliset kertovat, mitä he odottavat yhtiöltä. Lista voi olla hyvinkin pitkä, paikalliset voivat pyytää tien rakentamista kylään, ruokaa, lääkkeitä jne. Pyynnöt eivät yleensä ole kovinkaan suuria, mutta yhtiön on kuultava ne, toteutettava toteutettavissa olevat, ja seloitettava myöhemmin paikallisille, miksi joitakin mainittuja asioita ei ole tehty. Yleensä paikalliset pyytävät esimerkiksi yhtiötä toimittamaan kylään riisiä sadekaudella, jolloin ruokaa on vähän ja kulkuyhteydet huonot. Yhtiön on syytä huomioida nämä vaatimukset, tyytyväiset kyläläiset auttavat yhtiötä ja edistävät kaivostoimintaa, jos nämä pyynnöt jätetään huomioimatta kaivoksen pitäminen voi olla todella hankalaa. Monesti eurooppalaiset tekijät kaivostoiminnassa eivät edes näe tätä puolta toiminnasta, vaan joku yhtiön paikallinen tekijä hoitaa tehtävän. (suomalainen liikemies, joka harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa)

5.2 Kannattavuus liiketoiminnassa

Kustannus- ja kannattavuuslaskennan teoriat ovat perusta, jolle kaikki kannattavuuteen liittyvät laskelmat perustuvat tavalla tai toisella. Keskeisiä teorioita ovat:

- kokonaiskustannuslaskenta
- minimistandardi- ja katetuottolaskenta

- erilliskustannus- ja katetuottolaskenta
- toimintolaskenta
- prosessikustannuslaskenta
- vaihtoehtoiskustannuslaskenta
- kustannus-määrä-kannattavuusanalyysi

Kokonaiskustannuslaskenta toimii perustana toimintolaskennalle, samoin kuin prosessikustannuslaskennallekin, jonka toisena perustana toimii minimistandardi- ja katetuottolaskenta. (Pellinen 2006, 182, 203, 206.)

Minimistandardi- ja katetuottolaskenta perustuu Schmalenbachin teoriaan. Tässä kannattavuutta tarkastellaan katetuoton perusteella, joka saadaan vertaamalla myyntituottoja ja myydyn tuotannon minimivalmistusarvoja toisiinsa. Laskennan perustana on standardikustannuslaskentajärjestelmä. Erilliskustannus- ja katetuottolaskennassa kustannukset ovat muista menetelmistä poiketen rahamaksuperusteisia. Kustannukset kohdistetaan kokonaisuudessaan yhdelle kohteelle, joka tunnistetaan kyseiseen kustannuserään liittyväksi. Laskenta perustuu kohteiden hierarkialle, jonka tuloksena saadaan selville katetuotto. Toimintolaskennan perusajatus on puolestaan kustannusten kohdistaminen toiminnolle. Tuotteet käyttävät toimintoja, toiminnot puolestaan käyttävät voimavaroja, joiden käyttö aiheuttaa kustannuksia, tämän vuoksi tuotteet saavat toimintoja vastaavan määrän kustannuksia. Laskenta ei siis perustu valmistusmäärään, vaan toimintojen kuormittamiseen. Toimintolaskennassa on olennaista tietää, mistä kustannukset syntyvät, eli niiden syyt ja seuraukset, jotta laskennalla saadaan oikea kuva. (Pellinen 2006, 182-188.)

Prosessikustannuslaskenta kehitettiin alun perin Siemensillä. Menetelmä muistuttaa toimintolaskentaa, mutta se keskittyy kiinteiden kustannusten laskentaan, kun toimintolaskenta huomioi myös muuttuvat kustannukset. Kiinteät kustannukset syntyvät yleensä useiden osastojen ja kustannuspaikkojen läpi menevinä tapahtumaketjuina, jotka jaetaan valmistelu-, ylläpito- ja käyttöprosesseihin. Yrityksen prosessit jaetaan pääprosesseihin ja osaprosesseihin. Pääprosessi toimii kuin yrityksen sisäinen asiakas, joka ostaa kiinteiltä kustannuspaikoilta vain tarvitsemansa määrän osaprosessien tarvitsemasta kapasiteetista. Prosessilaskennan perustana on määrittää prosessit, jakoperusteet kustannuksille ja kustannuskohdistimet. Vaihtoehtoiskustannuslaskennassa taas huomioidaan hylätystä vaihtoehdosta aiheutuva menetys. Vaikka vaihtoehtoiskustannusta on pidetty olennaisena tekijänä päätöksenteossa, niiden määrän selvittäminen tarkkaan on käytännössä ongelmallista. Vaihtoehtoiskustannusta selvittäessä tuotannontekijät jaetaan niukkoihin ja niihin joissa ei ole niukkuutta. Niukkojen tuotantotekijöiden osalta selvitetään vaihtoehtoiset toimenpideketjut. Vaihtoehtojen kannattavuutta arvioidaan kalliiden ja niukkojen tuotannontekijöiden katetuoton per tuotannontekijäyksikön avulla, jonka perusteella vaihtoehdot voidaan jakaa hyväksyttäviin ja hylättäviin. Parhaan hylätyn vaihtoehdon tulosta verrataan toteutuneeseen tulokseen. Kustannus-määrä-kannattavuus-analyysissä etsitään toiminnan kannattavuusraja, kriittinen piste, jossa toiminnan kokonaistuotot ja kokonaiskustannukset leikkaavat. Kriittinen piste on raja, jossa toiminta kääntyy joko kannattavaksi tai kannattamattomaksi. Toteutuneen toiminnan ja kriittisen pisteen ero on varmuusmarginaali, joka

toimii pelivarana myyntituottojen ja kustannusten suhteen heikentyessä. Analyysin perustana on monia yksinkertaisia olettamuksia, ja se myös edellyttää, että kiinteät kustannukset säilyvät samoina myynnin kasvaessa. Analyysi pätee vain lyhyen aikavälin alueella, jossa kustannukset voidaan jakaa tarkasti kiinteisiin ja muuttuviin kuluihin. (Pellinen 2006, 194-201, 203-207, 212.)

Kannattavuuden perustekijöitä ovat tuotot ja kustannukset, kannattavuus syntyy näiden erotuksesta. Tuotot syntyvät tavaroiden ja palveluiden myynnistä, kustannukset vastaavasti tuotannon tekijöiden käytöstä. Yritys voi vaikuttaa kannattavuuteen yrityksen sisäisten tekijöiden avulla, kuten myyntihinnan määrittelyn avulla, mutta ulkoisiin tekijöihin, kuten markkinahintoihin, yritys ei välttämättä pysty vaikuttamaan. (Mäkinen, Stenbacka & Söderström 2004, 25-26, 72.) Kannattavuuteen vaikuttavat tekijät voidaan jakaa neljään ryhmään: strategiset mittakaavaedut, kasvavat tuotot, kilpailijoiden eristäminen ja strateginen joustavuus. Strategiset mittakaavaedut perustuvat kustannussäästöihin tuotantovolyymin perusteella. Kasvatut tuotot taas voidaan saavuttaa verkostoitumalla, oppimalla ja positiivisen imagon avulla, näiden avulla pyritään dominoivaan asemaan markkinoilla. Kilpailijoiden eristämiseen pyritään hyvin nopean tuotteiden ja palveluiden kehittämisen avulla. Strateginen joustavuus puolestaan syntyy kyvystä tunnistaa markkinoiden muutokset ja niihin reagoimisesta. Mahdollisuus joustamiseen syntyy rahoituksellisesta liikkumavapaudesta ja toimintaportfolion monipuolisuudesta. (Järvenpää, Partanen & Tuomela 2003, 40.)

Kannattavuus, ja sen positiivinen kehitys, on yrityksen talouden ensisijainen tavoite. Talousjohtamisen kautta yritys määrittää oman kannattavuutensa kehittymisen. Talousjohtamisessa keskeistä on strateginen ohjaus, talouden ja investointien ohjaus, suorituskyvyn mittaaminen sekä kustannusten hallinta. (Pellinen 2005, 77.) Kustannusjohtaminen on yksi keino vaikuttaa yrityksen kannattavuuteen. Strategisen kustannusjohtamisen kolme osa-aluetta ovat arvoketjuanalyysi, strateginen asemointi ja kustannusajurianalyysi. Arvoketjuanalyysin avulla tunnistetaan arvoa tuottavat toiminnot, mutta samalla myös saadaan selville kilpailuedun lähteet ja kustannusten aiheuttajat. Perinteisesti kustannusanalyysia on käytetty selvittämään yrityksen ydinosaminen, johon yritys keskittyy maksimoidakseen tuoton. Kustannusten johtaminen voidaan laajentaa kuitenkin koko kannattavuuden johtamiseksi, kun huomioidaan neljä kannattavuuden tekijää eli kilpailijoiden eristäminen, strategiset mittakaavaedut, kasvavat tuotot ja strateginen joustavuus. Näin tulevat esiin kustannusten vaikutukset myyntituottoihin, hintojen, liikevaihdon ja markkinaosuuksien muutosten myötä. (Järvenpää ym. 2003, 66-67, 70.)

Yrityksen suorituskykyä voidaan mitata erilaisten tunnuslukujen avulla. Kannattavuus on keskeinen asia yrityksen omistajille, jotka haluavat tuottoa sijoittamalleen pääomalle. ROE on perinteinen suhteellinen tunnusluku, joka kuvastaa sijoitetun pääoman tuottoastetta. ROE lasketaan jakamalla nettotulos sijoitetulla pääomalla. ROCE puolestaan kuvaa sitoutuneen pääoman tuottoa, sen avulla tarkastellaan käyttöomaisuuden tuottoastetta. (Pellinen 2005, 131-132.) Kustannus- ja kannattavuustekijöiden yhdistäminen omistajalähtöiseen ajatteluun on tuonut mukanaan lisää työkaluja, yksi näistä on tunnusluku EVA eli taloudellinen lisäarvo. EVA lasketaan vähentämällä varsinaisen liiketoimin-

nan liikevaihdosta operatiiviset kulut, myös poistot, ja saadusta liikevoitosta vähennetään edelleen sitä vastaavat verot. Näin saadaan oikaistu liikevoitto, josta vähennetään yksikön toiminnan sitoman oman ja vieraan pääoman keskimääräinen tuottovaatimus, WACC. Jos tulos on positiivinen, yritys on tuonut omistajilleen lisäarvoa. (Järvenpää ym. 2003, 71.)

Kannattavuuden seurannassa budjetointi on ensiarvoinen työkalu. Budjetti voidaan laatia kiinteäksi, jolloin se kattaa koko seuraavan vuoden, tai joustavaksi, mikäli toimintaympäristö on jatkuvasti muuttuva. Budjetoinnin avulla voidaan tehdä tuloskierron, kassakierron tai pääoman kierron suunnittelua. Tuloskierron suunnittelussa arvioidaan tulevat myynnit ja kulut, joiden pohjalta ennakoidaan tulos. Saatu voitto voidaan käyttää osingon jakoon, lainan maksuun tai se voidaan investoida edelleen. Investointien osalta laaditaan käyttöomaisuusbudjetti, joka liittyy yrityksen rahoituksen suunnitteluun. Rahoituksen suunnitteluun tarvitaan kassabudjetti, budjetoitu tase ja investointibudjetti. Kassabudjetin avulla ennakoidaan rahan ja sijoitetun pääoman riittävyys. Kassabudjetissa ennakoidaan tulevat kassavirrat, huomioidaan varaston ja myyntisaatavien arvojen muutokset, huomioidaan investoinneista aiheutuvat kassavirtavaikutukset, ennakoidaan lisärahoitustarve ja korkokulut. Pääoman kierron suunnittelussa ennakoidaan tilannetta omistajien kannalta eli sitä, kuinka paljon sijoituksen arvo lisääntyy. Sijoitetun pääoman tuottoasteen suunnittelussa käytetään ROE tunnuslukua. Jotta tunnusluvun takana olevat tekijät saadaan selville, se jaetaan osiin, jolloin pystytään tarkastelemaan niin myynnin kannattavuutta, pääomankiertonopeutta kuin omavaraisuusastettakin. (Pellinen 2005, 110, 123-132.) Operatiivinen budjetointi perustuu olemassa oleviin palveluihin ja tuotteisiin, strategista budjetointia taas käytetään, kun pyritään kokonaan uusien toimintojen pariin. Strategista budjetointia tarvitaan, kun tavoitellaan uusia asiakassegmenttejä, kehitetään uusia tuotteita tai laajennetaan uusille markkinoille. Balanced scorecard yhdessä strategisen budjetoinnin kanssa antaa kokonaisvaltaisen kuvan budjetoinnin kohteesta. Käytännössä strategien budjetointi on rullaava prosessi, jossa päivitetään jatkuvasti niin budjetointia kuin strategistakin osuutta. (Järvenpää ym. 2003, 222-227.)

Kilpailuetu on yrityksen menestyksen lähde. Yrityksen menestystekijöitä ovat esimerkiksi alhaiset kustannukset, laatu, aika, joustavuus, henkilöstö tai luonto. Alhaiset kustannukset voidaan saavuttaa massatuotannon tai tuotannon kehittämisen avulla. Laatu on hankalasti mitattavissa oleva kilpailuetu, mutta silti laatumittausten avulla saadaan apua laadun kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Ajalla tarkoitetaan tuotekehitysaikaa, jossa kilpailuetu saadaan tuomalla tuote ensimmäisenä jatkuvasti muuttuville markkinoille. Joustavuuden avulla pystytään nopeasti reagoimaan muuttuviin tilanteisiin, esimerkiksi kapasiteetin tai määrän osalta. Kun henkilöstö on kilpailuetu, henkilöstö lasketaan voimavaraksi. Henkilöstövoimavarojen laskennassa huomioidaan ihmisten rekrytoinnista, valinnasta, palkkaamisesta, koulutuksesta ja kehittämisestä aiheutuneet kustannukset. Kokonaisarvossa huomioidaan kuitenkin myös ihminen organisaation osana ja voimavarana. Luonto kilpailuetuna liittyy ympäristön huomioimiseen toiminnassa. Ympäristöä voidaan huomioida esimerkiksi energian kulutusta vähentämällä tai kierrättämällä. (Pellinen 2006, 261-287.)

Kannattavuus syntyy yrityksen kyvystä tehdä voittoa. Kannattavuuteen vaikuttavat niin kustannukset, yrityksen kilpailuetu suhteessa muihin kuin yrityksen strategiakin. Kilpailukykyinen ja kannattava yritys on usein pidempiaikaisen ponnistelun tulosta. Kannattavuuden ylläpitäminen vaatii jatkuvaa valvontaa, ja usein myös muutoksia yrityksen toiminnassa.

5.3 Riskisijoittaminen

Kansainvälisessä yritystoiminnassa liiketoiminnan riskit korostuvat. Voimassa olevat säädökset, kuten IAS/IFRS, muodostavat perustan yrityksen toiminnalle ja tilivelvollisuudelle estäen olennaisimmat taloudelliset väärinkäytökset. Tilivelvollisuuden merkitys on suuri, niin taloudellisen tehokkuuden kannalta, kuin riskien minimoimisen ja väärinkäytösten välttämisenkin kannalta. Kansainvälistyminen etenee kuitenkin jatkuvasti näkyen niin liiketoiminnan kuin omistuksenkin kansainvälistymisessä. Suorien sijoitusten määrä niin Suomesta ulkomaille kuin ulkomailta Suomeenkin on selkeästi kasvanut. (Järvenpää ym. 2007, 20, 27-29)

Riskisijoittaminen on lisääntynyt huomattavasti 1990-lopulta lähtien, nykyisin siitä on jo kasvanut merkittävä osa-alue sijoitusmarkkinoille. Riskipääomayhtiöt vaihtelevat yhden hengen yrityksistä suuriin konserneihin, joilla on miljardeja euroja sijoituspotissaan. (Krull 2003, 36.) Riskisijoittaminen voi olla suoria sijoituksia yrityksiin tai sijoituksia pääomayhtiöihin. Riskipääomaa tarvitsevat yritykset jaetaan kolmeen tyyppiin markkinavaiheen mukaisesti, siemenvaiheen, kasvuvaiheen ja buyout-vaiheen yrityksiin. Siemenvaiheen yritykset ovat käynnistysvaiheessa olevia yrityksiä, joihin sijoittamisessa on kaikista suurimmat riskit. Kasvuvaiheen yritykset ovat päässeet jo hieman eteenpäin alkuvaiheesta, mutta eivät ole vielä vakiinnuttaneet asemaansa. Buyout-vaiheen yritykset ovat jo vakiintuneita yrityksiä, niissä riski on pienin. Tyypillisesti buyout-vaiheen yrityksiin sijoittaminen tarkoittaa enemmistö-sijoituksen tekemistä ja määräysvallan hankkimista yrityksestä. (Nordic Innovations. 21.3.2011, [WWW-dokumentti].)

Riskisijoituksessa sijoittaja odottaa sijoittamalleen pääomalle yli 50%:n tuottoa 5-8 vuodessa. Koska sijoituksen riskit ovat korkeat, sijoittajat eivät yleensä kiinnostu yrityksistä, joissa tuotto-odotukset ovat tätä alemmat. Jotta sijoittajat ovat kiinnostuneita yrityksestä, yrityksellä täytyy olla osaava ja sitoutunut johto, hyvä markkinapotentiaali niin lyhyellä kuin pitkälläkin aikavälillä, ja sen on tuotettava niin yrittäjälle kuin pääomasijoittajallekin. Riskisijoittamisessa on kolme avainsanaa sijoittajan kannalta: johto, hyöty ja tuotto. Sijoitettava pääoma on joko yksityistä pääomaa tai finanssiryhmään kuuluvalta riskipääomayhtiöltä tulevaa pääomaa tai julkista pääomaa. (Krull 2003, 7, 13-20, 36-37.)

Kultakaivos liiketoimintana on riskisijoittamista, sillä sijoittajien riskit ovat suuret, mutta toisaalta odotettavissa olevat tuototkin ovat suuret. Kiinassa ulkomaalaiset sijoittajat ovat ryhtyneet käyttämään yhteistoimintasijoittamista,

CJV-mallia (cooperative joint venture), kultakaivostoimintaan sijoittaessaan pienentääkseen liiketoimintaan liittyvää riskiä. CJV:n avulla sijoittajat pystyvät vastaamaan valtion asettamiin rajoituksiin helpommin, pystyvät etsimään houkuttelevia sijoituskohteita ja jakamaan riskiä sijoittamalla useampiin kaivoksiin yhden kaivoksen sijaan. (Folta 2005, 18-20.) Kultakaivokseen sijoitettuun pääomaan liittyvää riskiä voidaan ennakoida kartoittamalla kaivostoiminnan elinkaaren aikana syntyviä kuluja. Napierin (1981, 219) mukaan kultan kaivamisesta aiheutuvia kuluja voidaan tyydyttävästi ennustaa kaivoksen tuottoasteen perusteella.

5.4 Aloittavan kultakaivoksen kannattavuuslaskelma

Laskelmat kaivostoimintaan liittyen on laadittu yhteistyössä SL Promotions Solutions Ltd:n kanssa. SL Promotions Solutions Ltd on yhtiö, joka harjoittaa kultakaivostoimintaa Sierra Leonessa, mutta toimii myös ulkomaalaisten sijoittajien ja sierraleonelaisten liike-elämässä toimivien tekijöiden yhdistäjänä. Laskelmat on tehty aloittavan kaivoksen lähtökohdista, ja ne löytyvät tutkielman liitteistä. Laskelmat perustuvat olemassa olevan ja toimivan kultakaivoksen tietoihin.

5.4.1 Yleistä tietoa laskelmiin liittyen

Ennen varsinaisen toiminnan aloittamista suoritetaan valmistelevia toimenpiteitä. Kaivettavasta maa-alasta käydään neuvottelut maanomistajien kanssa. Neuvotteluissa sovitaan kaivosalueen vuokrauksesta ja provisiomaksuista, joita kaivosyhtiö maksaa omistajille. Maanvuokrauksesta vastaavat niin kylien päälliköt (chiefdom) kuin myös isompienkin alueiden päälliköt (paramount chief). Laskelmissa ei ole otettu huomioon yrityksen rekisteröintikustannuksia Sierra Leonessa oletuksena, että SL Promotions Solutions Ltd. hoitaa tämän asiakkaan toimeksiannosta.

Kaivauskauden pituus Sierra Leonessa on kahdeksan kuukautta, sillä kaivaminen on ajoitettava sadekausien väliin. Paras ajankohta kaivauskauden aloitukseen on marraskuu. Vaikka tässä vaiheessa maassa onkin vielä kohtuullisen paljon vettä sadekauden jälkeen, vesi voidaan pumpata pumpuilla pois kaivannosta. Ennen varsinaisen kaivaustoiminnan aloittamista suoritetaan koekaivaus, jossa kaivausalue kartoitetaan osa kerrallaan. Koekaivauksista saadut tulokset ovat kultakaivokseen liittyvien laskelmien perusta. Kaivausalue 'SLOT' on noin 70x90 metriä. Kultapitoinen maa-aines sijaitsee peruskallion päällä, noin 2-10 metrin syvyydessä. Kaivettaessa ylemmät maakerrokset siirretään pois kultapitoisen maa-aineksen päältä. Kultapitoinen maa-aines kerätään ja huuhdotaan huuhtontakoneistolla (washing plant).

Koekaivauksen jälkeen valmistellaan varsinainen kaivaus. Ennen varsinaista kaivausta laaditaan kannattavuuslaskelma, jonka perusteella myös pääte-

tään, kuinka suuri kaivausoperaatio alueella suoritetaan. Tärkeää kaivaustoiminnan suorittamisessa on, että pystytään maamassan (gravel) kaivamisen kanssa suorittamaan samanaikaisesti myös sen huuhtonta. Kaivostoiminnassa kustannukset syntyvät etupainotteisesti niin investointien kuin toimintaan liittyvienkin kustannusten puolesta. Kun kaivettua maamassaa huuhdotaan jatkuvasti, saadaan maaperästä löytyvän kullan muodossa myös tuottoja mahdollisimman pian. Näin ehkäistään kulujen nouseminen liian suuriksi ennen kuin kaivos saadaan tuottamaan.

Laskelmia tarkastellessa on otettava myös huomioon, että niissä ei näy mahdolliset piilokustannukset. Piilokustannuksia aiheuttavat esimerkiksi laiterikot, joista aiheutuu uusia investointeja, tai alueen oletettua huonompi tuottavuus. Kultakaivostoiminnassa liiketoiminnan luotettavuus perustuu volyymiin, eli mahdollisuuteen pestä mahdollisimman suuria maamassoja. Laskelmissa ei kuitenkaan ole otettu huomioon myöskään alueelta mahdollisesti löytyviä timantteja, joita pääsääntöisesti Sierra Leonessa löytyy tämänkaltaisen kaivostoiminnan sivutuotteina. On yleistä, että 70-80% alueista sisältää niin timantteja, kultaa, hopeaa, kuin platinaakin.

KUVIO 4 Kultakaivos Sierra Leonessa (SL Promotions Solutions Ltd.)

5.4.2 Kannattavuuslaskelma

Laskelma perustuu yhden kaivauskauden lukuihin, mikä on kahdeksan kuukautta Sierra Leonessa. Investointikohdassa on eritelty kaivostoimintaan tarvittavat koneet ja tarvikkeet. Maansiirtotyössä käytettävät koneet, kaivinkone ja puskutraktori sekä maanaineksen huuhteluun tarvittava huuhtomo muodostavat suurimman osan investoinneista. Kaivoksella tarvitaan myös auto, moottoripyöriä, traktori ja traileri kuljetuksia ja muuta kaivokseen liittyvää toimintaa varten. Näiden lisäksi on hankittava muutama kontti säilytystä varten, generaattori energiantuotantoon sekä vesipumppuja pumppaamaan vettä huuhtomoon ja pois kaivannosta. Investoinneissa huomioidaan myös kaivoksella tarvittavien työkalujen hankinta, sekä kaivostoiminnan päättyessä kaivausalueen entisöinnistä aiheutuvat kustannukset.

Kaivostoiminnan kustannukset on eritelty kuukausikohtaisesti. Kaivoksella työskentelee kymmenen henkilöä, joiden palkkakustannus sisältää laskelmassa myös palkkojen sivukulut. Käytännössä sivukulut koostuvat sosiaaliturvamaksusta, joka on Sierra Leonessa kymmenen prosenttia palkkakustannuksista (Doing Business measuring business regulations. The World Bank 2012, [WWW-dokumentti]). Kuukausikuluissa on huomioitu koneiden ja laitteiden käyttö- ja ylläpitokustannukset, varastointikulut sekä kaivostoiminnan johdon läsnäolosta aiheutuvat kustannukset, kuten hotelli- ja ruokakulut. Turvallisuudesta aiheutuva kulu liittyy löytyneen kullan säilyttämiseen sekä tietyiltä osin myös toiminnan jatkuvuuden turvaamiseen. Sosiaalinen vero puolestaan kattaa niin paikallista yhteisöä varten tehdyt hankinnat kuin yleensä kaivostoiminnan jatkuvan ja sujuvan toiminnan takaamiseksi tarvittavan summan. Toiminnasta aiheutuva kokonaiskustannus on kuukausittain noin 30 000 dollaria.

Koko kaivauskauden toiminnasta aiheutuvat kustannukset ovat yhteensä noin 245 000 dollaria. Laskelmassa oletetaan kuitenkin, että myös investoinnit pyritään kuolettamaan jo ensimmäisen kauden aikana, joten kaivauskauden kokonaiskustannus on noin 420 000 dollaria. Kun investoinnit on kuoletettu ensimmäisellä kaudella, seuraaville kaivauskausille jäisi periaatteessa katettavaksi vain toiminnasta aiheutuvat kulut. Käytännössä näin ei kuitenkaan ole, myös seuraavaa kautta arvioitaessa investoinnit on osaltaan huomioitava, sillä kaivoksella vallitsevien olosuhteiden vuoksi koneiden käyttöikä lyhenee. Erityisesti hiekkaisesta maasta nouseva pöly vaikuttaa koneiden toimintaan. Osa pystytään kattamaan korjaus- ja ylläpitokulujen kautta, mutta myös seuraavilla kausilla osa laitteista on varauduttava uusimaan. Tämä varaus koskee erityisesti autoa, moottoripyöriä ja vesipumppuja. Toki investoinneille jää arvoa vielä kaivostoiminnan lopettamisen jälkeenkin, mutta nämä arvot eivät ole kuitenkaan niin suuret suhteessa toimintaan, että niillä olisi suurta merkitystä liiketoiminnan kannattavuutta arvioitaessa.

Kullan maasta viemiseen tarvittava lisenssi maksaa 10 000 dollaria, jonka lisäksi on myös maksettava 3,5 prosentin vero maasta vietäessä. Tulovero kultakaivostoimintaa harjoittavalle yhtiölle on 37 prosenttia ja tämän lisäksi aina puoli prosenttia niistä voitoista, joiden osalta kyseinen yhtiö ja luonnonvaroista vastaava ministeriö ovat sopineet. Laskelmassa näkyy verojen ja lisenssimaksujen lisäksi myös muita kuluja, jotka liittyvät liiketoiminnan järjestämiseen yleensä, kuten yhtiön perustamiskulut, kuljetuskustannukset jne. Näistä kuluista ei tämän suuruudessa kaivostoiminnassa kuitenkaan kerry niin merkittäviä summia, että niillä olisi suurta merkitystä laskelman kannalta.

Tuottolaskelma perustuu koekaivaukseen, josta on oma eritelty laskelmansa. Koekaivauksessa kaivettava maa-alue on jaettu osiin, ja jokaisesta osasta on huuhdottu tietty määrä maata. Laskelmasta selviää, että koekaivauksen perusteella kaivausalueelta voidaan olettaa löytyvän 17 grammaa kultaa per maatonni. Tällä kalustolla maata voidaan olettaa kaivettavan 20 kuutiota päivässä, yksi maakuutio painaa noin 1,4 tonnia. Todellisia kaivauspäiviä, jolloin kultapitoista maa-ainesta aktiivisesti kaivetaan, oletetaan olevan kaudella noin 60 päivää, eli yhteensä kaivauskaudella pystytään kaivamaan maata noin 1700 tonnia.

Tästä määrästä kultapitoista maata oletetaan löytyvän kultaa noin 27 000 grammaa. Saatavissa olevan kullan määrässä on huomioitu kullan puhdistaminen markkinoiden vaatimusten mukaiseksi puhtaaksi kullaksi. Tällä kultamäärällä kaivauskauden kokonaistuotto on noin 1,4 miljoonaa dollaria.

Kun kokonaistuotosta vähennetään kaivauskauden kokonaiskustannukset, kaivos tuottaa noin miljoona dollaria kaivauskauden aikana. Tästä on toki vähennettävä vielä kullan maasta viennistä aiheutuva vero ja maasta vientilisensistä aiheutuva kustannus. Laskelmassa näkyy myös tulovero, joka tässä on laskennallisesti 37 prosenttia, ja kaivostoiminnan tuotto verotuksen jälkeen. Käytännössä yhtiöt eivät kuitenkaan vielä tällä hetkellä juurikaan maksa veroja, vaan verotus tapahtuu toistaiseksi edelleen korruption kautta.

6 EETTINEN KULTAKAIVOSTOIMINTA SIDOSRYHMIEN KANNALTA

6.1 Sidosryhmät ja eettinen kultakaivostoiminta

Tutkimuksen tuloksia tarkastellaan etiikan teorioiden avulla luodun viitekehysten näkökulmasta, teoreettinen viitekehys esitettiin luvussa 3. R. Edward Freemanin (1984, 54) sidosryhmäteorian mukaan sidosryhmää edustavat kaikki, jotka voivat toimillaan vaikuttaa yritykseen ja myös kaikki, joihin yrityksen toiminta vaikuttaa. Tässä tarkastelussa poimitaan liiketoiminnan kannalta merkittävimmät sidosryhmät, joihin yrityksellä on välillisesti tai välittömästi merkittävä vaikutus. Tässä tarkastelussa sidosryhmiä edustavat omistajat, sijoittajat, työntekijät, yritysjohto, verottaja, viranomaiset ja paikallisen hallinnon edustajat, kilpailijat ja ympäristö.

Kultakaivostoiminnan eettisyyttä suhteessa eri sidosryhmiin tarkastellaan kahden eri teorian kannalta, hyötyteorian eli utilitarismin ja oikeudenmukaisuusteorian näkökulmasta. Kummankin teorian pohjalta ja tulosten pohjalta esitetään kultakaivostoimintaa ja sen eettisyyttä koskeva tulkinta.

TAULU 1 Tutkimustulosten tarkastelun perusta

Tarkastelussa käytettävä teoria	Kuvauksen kohde
Utilitarismi	Miten kukin sidosryhmä hyötyy kultakaivostoiminnasta.
Oikeudenmukaisuusteoria	Ovatko kultakaivostoiminnan vaikutukset oikeudenmukaisia eri sidosryhmiin nähden.

Utilitarismin pohjalta tarkastellaan sitä, miten kukin liiketoimintaan liittyvä sidosryhmä hyötyy kultakaivostoiminnasta. Hyötyteorian mukaan mahdollisimman suuri onnellisuus ja hyöty on mahdollista tavoittaa vain silloin, kun näitä tavoitellaan mahdollisimman suuren ihmisjoukon kannalta. Tämän vuoksi jonkin sidosryhmän saama hyöty voi vähentää toisen sidosryhmän kultakaivostoiminnan kautta saavuttamaa hyötyä, mutta kun tätä tarkastellaan yhteisen hyödyn näkökulmasta, kokonaishyöty on näin suurempi.

Oikeudenmukaisuusteorian pohjalta taas tarkastellaan, kuinka oikeudenmukaisia ovat kultakaivostoiminnan vaikutukset eri sidosryhmiin nähden. Tämän tarkastelun avulla pyritään selvittämään, kuinka oikeudenmukaista on länsimaalaisten harjoittaa kultakaivostoimintaa Sierra Leonessa suhteessa siihen, kuinka kaivostoiminta liiketoimintana vaikuttaa sen eri sidosryhmiin. Oikeudenmukaisuusteorian mukaan jokin teko on oikeudenmukainen, kun se takaa jokaiselle perusoikeudet ja -vapaudet, ja kun myös heikoimmassa asemassa oleva hyötyy teosta. Teon oikeudenmukaisuuden mittana on myös, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä virka tai asema sukupuoleen, rotuun, ulkonäköön jne. katsomatta.

6.2 Tutkimustuloksia

Tutkimustuloksissa esitetään kootusti eri sidosryhmien kannalta eriteltynä aiemmin tutkimusraportissa esitetyt tutkimustulokset eli se, millaisia käsityksiä suomalaisilla ja sierraleonelaisilla toimijoilla on kultakaivostoiminnasta, kun sitä tarkastellaan yritys ympäristön ja kannattavan liiketoiminnan näkökulmasta.

TAULU 2 Keskeiset tulokset sidosryhmien kannalta

Sidosryhmä	Kultakaivostoiminta sidosryhmän kannalta
omistajat	Kehittymätön infrastruktuuri, haastava yritys ympäristö ja korruptio luovat riskejä, kun taas mittavat mineraalivarannot ja suhteellisen pieni määrä paikallisia toimijoita alalla luovat merkittäviä mahdollisuuksia. Onnistunut liiketoiminta tuottaa omistajille merkittävää taloudellista hyötyä.
Sijoittajat	Vastaava kuin omistajilla, mutta riskit ja mahdollisuudet suhteessa sijoitettuun pääomaan.
Yritysjohto	Haastava ympäristö johtaa, perusasioiden rakentaminen infrastruktuuriin liittyen tuo haastetta, henkilöstön johtaminen poikkeaa merkittävästi kehittyneiden maiden henkilöstö johtamisesta, aikatauluissa pysyminen haastavaa. Johdon palkkaus vastaa työtehtävien haasteel-

	lisuutta, antaa kokonaisvaltaista ja erityistä kokemusta johtotehtävistä, täysin eri tyyppinen ympäristö antaa mahdollisuuden irrottautua länsimaiden työympäristöstä ja -kulttuurista.
Työntekijät	Työpaikka ja toimeentulo, lisäksi mahdollisuus kehittää omaa osaamista edelleen työssä oppimalla ja edetä uralla. Ulkomaalaisten omistuksessa olevan yrityksen työkuulttuuri, johdon ja omistajien vaatimukset voivat poiketa suurestikin paikallisista toimintatavoista, lisäksi kaivostyö on raskasta ja fyysisesti haastavaa.
Viranomaiset	Kansainvälisten yhtiöiden toimiminen markkinoilla vaatii päteviä ja koulutettuja virkamiehiä sekä vastaamaan yhtiöiden asettamiin vaatimuksiin että valvomaan yhtiöiden toimintaa. Virkamiehillä mahdollisuus vaativiin työtehtäviin ja uralla etenemiseen. Korruptio virkamiesten keskuudessa asettaa haasteen virkamiesten asemalle ja arvostukselle.
Verottaja	Kaivosyhtiöiden maksamat verotulot. Toisaalta tämä vaatii verottajalta myös resursseja valvoa kansainvälisiä yrityksiä, jotta verotulot ohjautuvat oikein. Korruptio asettaa myös omat vaatimuksensa suhteessa verotuloihin, jotta verot ohjautuvat verottajan kautta oikealle taholle eikä korruption liittyvinä maksuina kaivostoimintaan ja muutoin liiketoimintaan liittyville tahoille.
Paikalliset asukkaat	Kultakaivos parantaa työllistämisen kautta paikallisten ihmisten elintasoa, kuluttaminen lisääntyy, joten työllistävästä vaikutuksesta aiheutuva hyöty laajenee koskemaan myös paikallista väestöä. Yhtiöt panostavat myös oman osansa paikallisen infrastruktuurin kehitykseen, esimerkiksi perustaen vesivoimalan ja korjaten teitä. Näiden lisäksi kaivosyhtiöt pääsääntöisesti palauttavat maasta saamaansa tuloa myös hyväntekeväisyysprojektien kautta paikallisille ihmisille esimerkiksi perustaen kouluja, rahoittaen terveydenhoitoa jne. Kultakaivos kuitenkin rikkoo paikallista elämää tuoden ulkopuolisten vaatimuksia paikallisille, lisää liikennettä, muuttaa ympäristöä ja vaikuttaa niin sosiaalisesti kuin taloudellisesti monin tavoin paikallisten ihmisten elämään.
Kilpailijat	Kaivostoiminnan harjoittaminen Sierra Leonessa vaatii hyvää suhdetta liiketoimintaverkostoa, kilpailijat voivat yrittää hyötyä toimivan ja kannattavan kultakaivoksen verkostosta. Tärkeää on myös paikallisen alan toimintamallin hallitseminen, jota pyritään mahdollisuuksien mukaan kopioimaan kilpailijoilta. Kilpailu on kovaa, alalla toimijoita vähän. Alalle mukaan pääseminen on monin tavoin haastavaa. Monet alalla toimivat ovatkin suuryhtiöitä, joilla on pääomaa kehittää ja kasvattaa liiketoimintaa vuosia, ennen kuin kaivos alkaa tuottaa.
Ympäristö	Kultakaivokset avokaivoksina tekevät merkittävää vahinkoa ympäristölle. Sierra Leone asettaa kaivosyrityksille kuitenkin lailla säädetyt vaatimukset ympäristön suhteen kaivostoiminnan ajalle ja toiminnan jälkeisen entisöinnille, koska haluaa profiloitua kestävä kehityksen maana.
Valtio	Elinkeinotoiminnan kasvu, talouskasvu, työttömyyden väheneminen ja infrastruktuurin kehitys. Ulkomaalaisten yhtiöiden toiminta maassa tuo myös haasteita, vaatien esimerkiksi valvontaresursseja jotta kansainväliset yhtiöt noudattavat paikallista lainsäädäntöä.

Omistajien ja sijoittajien kannalta kultakaivos on liiketoimintaa, jolta odotetaan rahallista tuottoa ja kannattavaa sijoitusta. Yritysjohdo voi olla osaltaan myös omistajana kaivoksessa, mutta pääsääntöisesti kultakaivos merkitsee niin johdolle kuin työntekijöillekin työpaikkaa, jolla on vaikutus siellä työskentelevien elämään. Verottaja ja muut valtion viranomaiset ovat lähinnä

valvova taho suhteessa kultakaivokseen. Tämän sidosryhmän suurin haaste suhteessa kaivostoimintaan on korruptio, tai lähinnä korruption poistaminen virkamiesten keskuudesta. Paikalliset asukkaat ja kilpailijat eivät ole suorassa yhteydessä kultakaivoksen liiketoimintaan, mutta vaikutus on molemminpuolinen näiden sidosryhmien ja kultakaivoksen välillä. Samoin on suhde kultakaivostoiminnan ja valtion välillä, valtio vaikuttaa esimerkiksi lainsäädännön kautta kultakaivoksen toimintaan, mutta kultakaivos vaikuttaa osaltaan myös valtion toimintaan, esimerkiksi osallistumalla infrastruktuurin kehittämiseen ja lisäämällä valtion tuloja verojen kautta. Ympäristö on sidosryhmä, joka ei juurikaan pysty vaikuttamaan kultakaivoksen toimintaa, mutta joka on kaivosyhtiölle tästä huolimatta erittäin tärkeää huomioida jo pelkästään kestävästä kehityksenkin näkökulmasta. Kaivostoiminnan harjoittaminen ei saa aiheuttaa kohdemaalle ja sen ympäristölle pysyvää haittaa.

6.3 Utilitarismi ja kultakaivostoiminta Sierra Leonessa

6.3.1 Kultakaivostoiminnasta hyötyvät sidosryhmät

Hyötyteorian eli utilitarismin pohjalta tarkastelun kohteena on, miten kukin sidosryhmä hyötyy kultakaivostoiminnasta. Sidosryhmien saama hyöty heijastuu tavoitteista, joita niillä on kultakaivostoiminnan suhteen. Osa sidosryhmistä hyötyy kultakaivostoiminnasta suoraan, osa välillisesti, kuten valtio, paikalliset asukkaat ja kilpailijat.

TAULU 3 Utilitarismi, sidosryhmien saama hyöty

Sidosryhmä	Sidosryhmän hyöty kultakaivostoiminnasta.
Omistajat	Kultakaivoksen tuotto ja liiketoimintaosaaminen kultakaivostoiminnassa
Sijoittajat	Kultakaivoksen tuotto
Yritysjohdo	Ansiotulo (mahdollisesti myös kultakaivoksen tuotto, jos johto on myös osakkaana)
Työntekijät	Ansiotulo
Viranomaiset	Viranomaistoiminnan kehittäminen, asiantuntijuuden lisääntyminen (toistaiseksi myös korruptio)
Verottaja	Verotulo (toistaiseksi myös korruptio)
Paikalliset asukkaat	Elintason kasvu, yleensä elinolosuhteiden parantuminen
Kilpailijat	Liiketoimintamallin hyödyntäminen ja alan verkostot
Ympäristö	Ympäristön suojelu
Valtio	Taloukasvu ja infrastruktuurin kehitys. Myös maine kansainvälisen liiketoiminnan maana.

Omistajien ja sijoittajien tavoite on saada Sierra Leonessa toimivasta kultakaivoksesta rahallista tuottoa, tuottoa sijoittamalleen pääomalle. Sijoittajat ovat mukana vain sijoittamallaan pääomalla ja saattavat olla usein kaukanakin varsinaisesta liiketoiminnasta. Omistajilla sen sijaan on läheisempi suhde liiketoimintaan, he vaikuttavat paljon liiketoiminnassa tehtäviin ratkaisuihin sekä kaivoksen toimintaan yleensä ja toimivat lähellä yritysjohtoa. Omistajat saavat tämän vuoksi sekä rahallista tuottoa että liiketoimintaosaamista hyötynä kultakaivostoiminnasta. Työntekijöiden ja yritysjohtoon kultakaivostoiminnasta suoraan saama hyöty on ansiotulo. Yritysjohtoon on mahdollista päästä osalliseksi myös kaivostoiminnan tuotoista, mikäli johto on osakkaana kultakaivoksessa sijoittajien ja omistajien lisäksi.

Viranomaistahon saaman hyöty liittyy viranomaistoiminnan kehittämiseen ja asiantuntijuuden lisäämiseen. Kansainvälisten yhtiöiden toimiminen Sierra Leonen paikallisilla markkinoilla asettaa viranomaisille monia haasteita. Lainsäädännön valvominen ja yleensä viranomaisten osaaminen paikallistasolta ylempiin virkamiehiin saakka, asettaa omat vaatimuksensa viranomaistoiminnan kehittämiseksi. Toisaalta viranomaisten on pystyttävä valvomaan markkinoilla toimivien yritysten liiketoiminnan harjoittamista, mutta toisaalta heillä on myös oltava osaaminen palvella maahan tulevia yrittäjiä ja sijoittajia, jotta liiketoiminnan harjoittaminen maassa on yleensä mahdollista ulkomaalaiselle toimijalle. Viranomaistoiminnan kehittämisen ja asiantuntijuuden lisäksi viranomaiset hyötyvät vielä tällä hetkellä kultakaivostoiminnasta korruption muodossa. Eri tasolla toimiville viranomaisille maksettava korruptionraha on ainakin vielä tällä hetkellä käytännön pakko maassa toimiville yrityksille, ja suora hyöty jonka viranomaiset saavat liiketoiminnasta.

Verottajan saama hyöty on verotulo. Verotulon muodostumista haittaavat kuitenkin vielä käytännön edellytykset valvoa verotettavan tulon muodostumista, joka aiheutuu esimerkiksi tositaiteiden puutteellisuudesta. Käytännössä tällä hetkellä myös verottajan saama hyöty muodostuu osittain korruption kautta. Rahaa kyllä tulee paikallisesta liiketoiminnasta, mutta se ei ohjautu yhteiskunnan hyväksi vaan korruptoituneiden päättäjien taskuun.

Paikalliset asukkaat hyötyvät elintason ja yleensä elinolosuhteiden parantumisen kautta. Tämä on välillinen seuraus kultakaivostoiminnan työllistävästä vaikutuksesta, jolloin kaivoksilla työskentelevillä on varaa kuluttaa enemmän rahaa paikallisten asukkaiden tarjoamiin kulutushyödykkeisiin ja palveluihin. Elinolosuhteiden parantumiseen vaikuttaa myös niin liiketoiminnan mukanaan tuoma infrastruktuurin kehitys kuin kaivosyhtiöiden hyväntekeväisyys hankkeet paikallisen väestön hyvinvoinnin parantamiseksi.

Kilpailijat taas hyötyvät muiden alalla toimivien tekemästä työstä kehittäessään omaa liiketoimintaansa. Kultakaivostoiminnan markkinoille ei ole helppo päästä, joten alalle pyrkivä voi hyvinkin pystyä hyödyntämään edelläkävijöiden luomia malleja. Kultakaivostoiminta Sierra Leonessa vaatii myös hyvää verkostoa niin suhdetoiminnan osalta kuin yleensäkin alalla toimivien osalta. Kilpailijat voivat pystyä hyödyntämään muiden luomia

verkostoja omaksi edukseen. Myös liiketoimintamallin kopioiminen mahdollisuuksien mukaan voi hyödyttää kilpailijoita.

Valtio hyötyy kultakaivostoiminnasta talouskasvun ja infrastruktuurin kehittymisen myötä. Kaivosyhtiöt luovat työpaikkoja, jolloin työttömyys maassa vähenee ja valtion talouskasvu saa vauhtia yritystoiminnan lisääntyessä. Elinkeinotoiminnan lisääntyminen maassa on yksi merkittävä tekijä maan kehityksen kannalta. Valtio pystyy sijoittamaan saamiaan tuloja infrastruktuuriin, mutta tämän rahoittamiseen osallistuvat osaltaan myös maassa toimivat kaivosyhtiöt oman toimintansa takaamiseksi ja edistämiseksi. Toimiva infrastruktuuri on yksi tärkeimmistä asioista maan kehityksen jatkuvuudelle. Näiden tekijöiden lisäksi valtio saa tunnettuutta kansainvälisen liiketoiminnan maana, mikä edistää edelleen kansainvälisten sijoittajien ja yrityksiä kiinnostusta Sierra Leonea kohtaan.

Ympäristö hyötyy kultakaivostoiminnasta lähinnä ympäristösuojelun kautta. Kun kansainväliset yhtiöt pyrkivät Sierra Leonen markkinoille, ympäristötekijöistä tullaan yhä tietoisemmaksi niin paikallisten tekijöiden osalta kuin kansainvälisten sijoittajien ja kuluttajienkin osalta. Sierra Leone pyrkii myös tietoisesti eroon maineestaan maana, johon liitetään veritimantit, ja pyrkii tämän vuoksi hyvin merkittävällä tavalla edistämään kestävästä kehityksen toimintaa. Tämän vuoksi ympäristösuojelu on tärkeä tekijä kultakaivostoiminnassa niin kaivostoiminnan aikana, kun sen jälkeenkin entisöintivelvoitteiden muodossa.

6.3.2 Hyöty eri sidosryhmien kesken ja kokonaishyöty

Utilitarismin mukaan mahdollisimman suuri onnellisuus ja hyöty on mahdollista tavoittaa vain silloin, kun näitä tavoitellaan mahdollisimman suuren ihmisjoukon kannalta. Moraalin ja oikean toiminnan mittapuuna on onnellisuus, joka voidaan saavuttaa kaikkien niiden kannalta, jota toiminta koskee. Toimijan on aina huomioitava vaikutusalueensa. Mikäli toiminnalla on vaikutusta esimerkiksi koko yhteiskuntaan, tällöin toimijan on huomioitava koko yhteiskunnan onnellisuus. (Mill 2000, 31, 34-35.)

Koska suurin mahdollinen hyöty voidaan saavuttaa vain tavoittelemalla sitä kaikkien kultakaivostoimintaan liittyvien tahojen kannalta, jonkin sidosryhmän on todennäköisesti tingittävä omasta hyödystään edistääkseen toisen sidosryhmän hyötyä, jotta voidaan saavuttaa mahdollisimman suuri onnellisuus kaikkien tahojen kannalta. Huomioidessaan ympäristön vaatimukset, omistajat, sijoittajat ja johto eivät usein käytännössä pysty toimimaan kaikkein kustannustehokkaimmalla tavalla, ja tinkii näin omasta hyödystään, tuotosta. Ympäristön tarvitseman hyödyn huomioiminen luo kuitenkin kokonaisuudessaan suuremman onnellisuuden vaikuttaen positiivisesti niin itse ympäristöön, paikallisiin asukkaisiin, työntekijöihin kuin valtionkin kannalta.

Omistajien, sijoittajien ja osaltaan yritysjohtajien tavoitteleva rahallinen hyöty, kultakaivoksen tuotto, aiheuttaa kuitenkin joidenkin sidosryhmien kannalta niiden onnellisuuden vähenemistä. Paikalliset asukkaat saattaisivat olla onnellisempia ilman ulkopuolisen kaivosyhtiön niille asettamia vaatimuksia ja

rajoitteita, vaikka yhtiö tuokin mukanaan paremman elintason. Varsinkin ympäristön kannalta olisi hyödyllisempää, jos yhtiö ei suorittaisi avokaivauksia Sierra Leonessa. Vaikka ympäristö entisöidään, niin kasvillisuus ja eläintenkin elinolot muuttuvat merkittävästi vuosikymmeniksi eteenpäin. Ympäristösuojelun huomioiminen kaivostoiminnassa ei poista tätä haittaa ympäristön kannalta.

Kokonaishyötyä tarkastellen kaikkien sidosryhmien kannalta kultakaivostoiminnan harjoittaminen Sierra Leonessa tuo kuitenkin enemmän hyötyä kuin haittaa. Eniten toiminnasta hyötyvät omistajat, sijoittajat ja Sierra Leonen valtio, kiistatta vähiten hyötyy ympäristö. Vaikka jonkin sidosryhmän saama hyöty on suhteessa pieni kultakaivostoiminnan sille aiheuttamaan haittaan, kaikkien sidosryhmien kannalta tarkasteltuna kokonaishyöty on suurempi, kun kaivosyhtiö harjoittaa liiketoimintaa Sierra Leonessa, verrattuna siihen, ettei kaivostoimintaa maassa olisi.

6.3.3 Hyödyn tavoittelu kestävän kehityksen kannalta

Kestävä kehitys liitetään yleisesti eettiseen liiketoimintaan. Kun hyödyn tavoittelua tarkastellaan kestävän kehityksen näkökulmasta, saadaan siihen myös jatkuvuuden ulottuvuus. Kestävä kehitys ulottuu kaikkein suorimmin ympäristöön sidosryhmänä, mutta tätä kautta vaikuttaa myös paikallisiin asukkaisiin ja lopulta koko valtion toimintaan.

Tänä päivänä kestävän kehityksen arvojen noudattaminen on välttämättöntä länsimaiselle toimijalle, joka harjoittaa liiketoimintaa kehittyvässä maassa. Sierra Leonen osalta tämä on erityisen välttämättöntä maan mineraalivarantoja koskevan menneisyyden vuoksi. Kestävää kehitystä vaativat niin kuluttajat kuin sijoittajatkin, mutta myös Sierra Leonen valtio. Paikalliset toimintatavat eivät tällä hetkellä vastaa ainakaan korruption osalta kestävän kehityksen vaatimuksia. Maassa toimiva yritys ei voi ohittaa paikallisia toimintatapoja, mutta voi pyrkiä omalta osaltaan muuttamaan niitä vastaamaan niin lakia kuin kestävän kehityksenkin arvojakin. Yhtiö voi toki saavuttaa nopeampia ja suurempia voittoja pyrkimällä hyödyntämään paikallisen järjestelmän aukkoja niin paljon kuin mahdollista, mutta kauaskantoisempia suunnitelmia omaava yritys pyrkii tukemaan osaltaan valtion tavoitteita kehittää Sierra Leonesta yksi taloudellisesti menestyvistä maista. Tämä takaa vakaan aseman yritykselle maassa sekä kestävän kehityksen arvot omaavan yrityksen maineen markkinoilla.

Kestävä kehitys koskee siis mitä suuressa määrin muitakin sidosryhmiä kuin ympäristöä, vaikka ympäristöön sen arvot yleensä ensimmäisenä liitetään. Kun kultakaivosyhtiö tavoittelee suurinta mahdollista hyötyä sekä taloudellisen hyödyn että kestävän kehityksen lähtökohdista, kokonaishyöty jokaisen sidosryhmän osalta on lopulta suurempi, kuin se olisi jos tavoitellaan vain suurinta mahdollista taloudellista hyötyä.

6.4 Oikeudenmukaisuusteoria ja kultakaivostoiminta Sierra Leonessa

6.4.1 Oikeudenmukaisuus sidosryhmiin nähden

Kun tarkastellaan eri sidosryhmien tutkimustuloksia oikeudenmukaisuusteorian näkökulmasta, pohditaan, kuinka oikeudenmukaisia ovat kultakaivostoiminnan vaikutukset kuhunkin sidosryhmää nähden. Vaikutusten oikeudenmukaisuuden tarkasteluun vaikuttaa se, takaavatko ne jokaiselle perusoikeudet ja -vapaudet ja hyötyykö myös heikoimmassa asemassa oleva kultakaivostoiminnan vaikutuksista. Tämän lisäksi kultakaivostoiminnan vaikutusten oikeudenmukaisuuden mittana on myös, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä asema sukupuoleen, rotuun, ulkonäköön katsomatta.

TAULU 4 Kultakaivostoiminnan oikeudenmukaisuus, sidosryhmien perusoikeudet ja vapaudet

Sidosryhmä	Kultakaivostoiminnan oikeudenmukaisuus. Takaako toiminnan vaikutukset sidosryhmän perusoikeudet ja vapaudet.
Omistajat	Kyllä
Sijoittajat	Kyllä
Yritysjohto	Kyllä
Työntekijät	Kyllä
Viranomaiset	Kyllä
Verottaja	Kyllä
Paikalliset asukkaat	Kyllä
Kilpailijat	Kyllä
Ympäristö	Ei välttämättä kaikissa tilanteissa pysty takaamaan
Valtio	Kyllä

Kultakaivostoiminta Sierra Leonessa ja sen vaikutukset eri sidosryhmiin eivät pääsääntöisesti rajoita sidosryhmien perusoikeuksia ja -vapauksia. Työntekijät ovat sidosryhmä, joiden perusoikeuksia ja -vapauksia tarkastellaan tämän tyypissä liiketoiminnassa erityisen tarkasti, varsinkin kun kohdemaana toimii kehittyvä maa. Lapsityövoiman käyttö ei ole kuitenkaan ongelma Sierra Leonessa, vaan kaivoksilla työskentelee ainoastaan aikuisia työkäisiä ihmisiä. Ainoa poikkeus sidosryhmien tilanteeseen on ympäristö, jonka osalta kaivostoiminta ei pysty kaikissa tilanteissa takaamaan, etteivät ympäristöön kohdistuvat vaikutukset olisi niin merkittäviä, jotta niiden voidaan katsoa kohdistuvan sidosryhmän perusoikeuksiin ja vapauksiin.

Kaivostoiminta vaikuttaa ympäristöön muokkaamalla sitä, tuomalla jätettä, viemällä elintilaa niin kasveilta kuin eläimiltäkin ja aiheuttamalla myös pysyviä muutoksia ympäristössä. Vaikka kaivosalue entisöitäisiin, vuosien ajan jatkunut kaivostoiminta on voinut aiheuttanut vahinkoa, jonka korjaamiseen ympäristöllä menee huomattavasti pidempi aika, kuin mitä yhtiö on tarvinnut kullaan kaivamiseen maaperästä.

Tämän vaikutuksen minimoimiseksi kaivosyhtiön on otettava ympäristön suojelu ja kestävä kehitys huomioon kaikissa ratkaisuissa, joita se tekee liiketoiminnan suhteen. Vain tällä tavalla kaivostoiminta ja sen vaikutukset pystyvät takaamaan sidosryhmilleen niiden perusoikeudet ja -velvollisuudet myös ympäristölle parhaalla mahdollisella tavalla.

TAULU 5 Kultakaivostoiminnan oikeudenmukaisuus, heikoimmassa asemassa olevan hyöty ja kaikkien yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä asema,

Sidosryhmä	Kultakaivostoiminnan oikeudenmukaisuus. Takaako toiminnan vaikutukset sen, että myös heikoimmassa asemassa oleva hyötyy, ja onko kaikilla yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä asema.
Omistajat	Takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä mahdollisuus vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.
Sijoittajat	Takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä mahdollisuus vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.
Yritysjohto	Takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä mahdollisuus vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.
Työntekijät	Takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä rajallinen mahdollisuus vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.
Viranomaiset	Takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä mahdollisuus vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.
Verottaja	Takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä mahdollisuus vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.
Paikalliset asukkaat	Takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä rajallinen mahdollisuus vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.
Kilpailijat	Takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä mahdollisuus vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.
Ympäristö	Pääsääntöisesti takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä ei juuri mahdollisuutta vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.
Valtio	Takaa sidosryhmään nähden. Sidosryhmällä mahdollisuus vaikuttaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.

Oikeudenmukaisuusteoria hyväksyy eriarvoisuuden, mutta edellyttää, että myös heikoimmassa asemassa olevan on hyödyttävä kultakaivostoiminnasta, jotta sen vaikutukset voisivat olla oikeudenmukaisia. Tämän lisäksi myös kaikilla kaivostoimintaan liittyvillä on oltava yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä asema suhteessa kaivostoiminnan vaikutuksiin.

Vahvimpien sidosryhmien osalta, omistajien, sijoittajien, valtion, viranomaisten ja verottajan, kaivostoiminnan vaikutusten oikeudenmukaisuus toteutuu. Nämä sidosryhmät ovat vahvoja, niillä on mahdollisuus vaikuttaa kultakaivoksen toimintaan ja sitä kautta myös toiminnan oikeudenmukaisuuteen. Vahva sidosryhmä pystyy myös vaikuttamaan siihen, että heikoimmassakin asemassa oleva sidosryhmä hyötyy kultakaivoksen toiminnasta sekä myös siihen, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä asema suhteessa kultakaivoksen vaikutuksiin. Tämän vuoksi kilpailijoiden ja yritys johdonkin voidaan katsoa kuuluvan vahvoin sidosryhmiin. Näiden sidosryhmien vaikutusmahdollisuudet eivät ole niin laajat kuin edellä mainittujen sidosryhmien, mutta kilpailijoille ja yritys johdolla on kuitenkin riittävän hyvä asema suhteessa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen.

Heikommassa asemassa ovat työntekijät ja paikalliset asukkaat, koska heillä on vain rajallinen mahdollisuus vaikuttaa siihen, että myös heikoimmassa asemassa oleva hyötyy kultakaivoksesta tai että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä asema. Vaikka nämä sidosryhmät eivät voi suoraan päättää kultakaivoksen toiminnasta ja sen oikeudenmukaisuudesta, niillä on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa niihin sidosryhmiin, jotka tekevät päätöksiä tai muutoin sääntelevät toimintaa. Heikoimmassa asemassa kaikista sidosryhmistä on ympäristö, jolla ei ole juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa toiminnan oikeudenmukaisuuteen.

Jotta kultakaivoksen toiminta voisi olla oikeudenmukaista kaikkia sidosryhmiä kohtaan, sen tulisi siis turvata myös heikoimmassa asemassa olevan ympäristön hyöty kultakaivoksen harjoittamisesta, ja myös se, että ympäristö sidosryhmänä voi saavuttaa hyvän aseman suhteessa kultakaivoksen vaikutuksiin. Tämä toteutuu, jos vahvimmassa asemassa olevat sidosryhmät pyrkivät turvaamaan ympäristön aseman suhteessa kultakaivoksen vaikutuksiin ja minimoimaan sen aiheuttamat vahingot. Erittäin suuri vaikutusvalta tähän on tietenkin omistajilla, sijoittajilla ja yritys johdolla, jotka tekevät toimintaa koskevia päätöksiä. Suuri vaikutusvalta on kuitenkin myös valtiolla ja viranomaisilla, osaltaan myös verottajalla sen suhteen, mitä määräyksiä ja velvoitteita yhtiölle annetaan kultakaivostoiminnan osalta. Voiko ympäristö heikoimpana sidosryhmänä sitten hyötyä kultakaivoksesta millään tavalla vai aiheuttaako se vain haittaa ja heikentää ympäristön asemaa? Suoria toimenpiteitä ympäristön hyväksi asettaa valtio, joka lainsäädännöllään on turvannut laajoja alueita luonnonsuojelualueiksi ja joka myös velvoittaa maassa toimivilta yhtiöiltä ympäristön suojelutoimia.

Kultakaivostoiminta ei siis välttämättä ole eettistä oikeudenmukaisuusteorian kannalta. Se voi olla, mikäli vahvemmassa olevat asettavat oikeudenmukaisuuden kaikkia kohtaan ensisijaiseksi arvoksi toiminnassaan, mutta mikäli joku taho päättää toimia toisin, oikeudenmukaisuus ei toteudu. Jos vahvemmassa asemassa olevat eivät turvaa heikoimmassa asemassa olevan ympäristön

perusoikeuksia ja vapauksia, oikeudenmukaisuus ei toteudu. Myös ympäristön hyötyminen kultakaivostoiminnasta on kyseenalaista. Toisaalta ympäristö hyöttyy välillisesti liiketoiminnan harjoittamisesta, sillä sen seurauksena Sierra Leoneen perustetaan laajoja luonnonsuojelualueita, mutta suoraan itse kaivostoiminta kiistatta vahingoittaa ympäristöä. Vaikka kaivosalue entisöidään, on vuosien kaivostoiminta aiheuttanut muutoksia alueelle. Esimerkiksi kaivausajalta maa-aineksen huuhtelussa käytetty vesi ohjataan takaisin maahan, jolloin vesistöön saattaa ohessa helposti valua myös koneissa tippunutta öljyä tai polttoainetta. Samoin eläinten ja kasvien elinoloja on muutettu vuosien ajan, valtaamalla luonnosta alue kaivostoimintaa varten. Vaikka ympäristö osaltaan hyötyykin liiketoiminnan harjoittamisesta, on hankalaa arvioida, onko hyöty suurempi kuin sen kokema haitta.

6.4.2 Oikeudenmukaisuuden merkitys kultakaivostoiminnassa

Kultakaivostoiminta voi siis olla oikeudenmukaista kaikkiin sidosryhmiinsä nähden, mutta ei ole sitä kuitenkaan itsestään selvästi. Toiminta on oikeudenmukaista vain, jos vahvassa asemassa olevat sidosryhmät ohjaavat sen oikeudenmukaiseksi. Tarvitaan kuitenkin useiden eri sidosryhmien yhteistyötä oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi, sillä toisen pyrkimykset oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi voivat vesittyä, jos jokin muu sidosryhmä toimillaan ohittaa oikeudenmukaisuuden vaatimukset.

Oikeudenmukainen liiketoiminta ja kestävä kehitys kulkevat hyvin pitkälti käsikädessä. Kun kaivosyhtiön yksi toimintaperiaatteista on kestävä kehitys, turvata myös tulevaisuuden sukupolville yhtä hyvät tai paremmat toimintamahdollisuudet verrattuna nykyiseen, myös heikoimmassa asemassa oleva hyöttyy ja pystyy tulevaisuudessa vahvistamaan asemaansa. Kestävä kehitys alkaa nykyisin olla yrityksille jo itsestään selvä arvo, suorastaan yksi edellytys toimia, sen sijaan, että se olisi vain markkinointikeino. Viherpesua harjoitetaan toki edelleen, mutta nykyisessä informaatiovirrassa siitä jää kiinni yhä helpommin.

Toki liiketoiminnan on tarkoitus tuottaa voittoa omistajilleen ja sijoittajilleen. Liiketoiminnan harjoittaminen minimikustannuksilla ja voiton mahdollisimman nopea maksimoiminen on kuitenkin onneksi väistynyt, ja liiketoiminnassa huomiodaan myös muita arvoja. Toki kaikkia tekijöitä tarkastellaan taloudellisesta näkökulmasta, mutta pääsääntöisesti liike-elämässä on kuitenkin ymmärretty aineettoman pääoman arvo. Maine yhtenä merkittävänä tekijänä sierraleonelaisten elinolojen parantajana ja tulevaisuuden turvaajana, korruptiion vastustajana, tai ympäristön suojelijana voi luoda yritykselle merkittävän edun markkinoilla, vaikka ei olekaan suoraan rahassa mitattavissa.

7 YHTEENVETO

Voiko länsimaalaisen harjoittama kultakaivostoiminta olla yhtä aikaa sekä eettistä että kannattavaa? Kannattavuus perustuu taloudellisiin laskelmiin, jotka on laadittu olemassa olevien tietojen perusteella. Laskelmasta näkyy odotettavissa oleva tuotto, toimintaan liittyvät kulut ja investoinnit. Laskelmista ei saa kuitenkaan kokonaiskuvaa kaivostoiminnasta, kaikista niistä tekijöistä, jotka kaivostoiminnan harjoittamiseen liittyvät. Lukuihin tiivistetty tieto ei kerro toiminnan vaikutuksista maahan, jossa toimintaa harjoitetaan tai siellä asuviin ihmisiin. Tässä kultakaivostoimintaa on tarkasteltu kahden etiikan teorian pohjalta, oikeudenmukaisuusteorian ja utilitarismin pohjalta. Vaikka tarkastelu pohjautuu kannattavuuslaskelmissa määritettyyn kaivostoimintaan, pienimuotoisenkin kaivostoiminnan vaikutukset on laajennettavissa suurelle vaikutusalueelle. Toki liiketoiminnan kasvaessa myös sen vaikutukset kertautuvat, mutta samat eettisyyden periaatteet ja vaatimukset, samoin kuin kannattavuuden vaatimukset, sitovat niin pienempää kuin suurempaakin kultakaivostoimintaa.

Kannattavuus kaivostoiminnassa edellyttää tietyn suuruista toimintaa. Aivan pienimuotoista kaivostoimintaa on vaikea saada kannattavaksi, sillä kullan ja muiden luonnonvarojen löytymisen todennäköisyys kasvaa suhteessa siirrettävän maa-aineksen määrään. Kymmenen työntekijän kaivos ei ole vielä kooltaan kovin suuri, mutta tuotto-odotuksiltaan riittävä, jotta toimintaan liittyvä riski on siedettävä. Investoinnit ja kulut ovat tämän kokoisessa kaivostoiminnassa suhteessa vielä niin pienet, että liiketoiminnan riski ei kasva liian suureksi. Laskelmien perusteella kultakaivostoiminta on kannattavaa, mikäli koe-kaivauksessa saadut tulokset ovat antaneet luotettavan kuvan kaivausalueen tuottavuudesta. Jo ensimmäisellä kaivauskaudella on mahdollista sekä kattaa toiminnasta aiheutuvat kulut, kuolettaa investoinnit että tuottaa vielä tämän jälkeen voittoa omistajille ja sijoittajille. Kannattavuutta voidaan tarkastella myös laskelmien pohjalta laskettavien tunnuslukujen perusteella. Esimerkiksi, mikäli investoinnit kokonaisuudessaan katsotaan sijoitetuksi pääomaksi, sijoitetun pääoman tuotto on pyöreästi 350 prosenttia. Toki laskelma ei huomioi toimintaan tai alueen tuottavuuteen liittyviä riskejä, jotka saattavat merkittävästi vaikuttaa kannattavuuteen. Näiden vaikutusta voi kuitenkin selvittää skaalaa-

malla laskelmaa eri tilanteisiin perustuvaksi. Toisaalta laskelmaa voi skaalata myös ottamalla huomioon timantit, joita kaivausalueelta suurella todennäköisyydellä löytyy. Ohessa oleva laskelma antaa kuitenkin koekaivauksessa saatuihin tuloksiin pohjautuen selkeän perustan, mihin tämän kokoisen kultakaivoksen kannattavuus lähtökohtaisesti asettuu.

Kannattavan kaivostoiminnan eettisyys on tietyllä tapaa riippuvainen tarkastelupohjasta. Jos tätä tarkastellaan vain utilitarismin pohjalta, kultakaivostoiminnan harjoittaminen voi olla yhtä aikaa sekä eettistä että kannattavaa. Kokonaishyötyä tarkastellen kaikkien sidosryhmien kannalta kultakaivostoiminnan harjoittaminen Sierra Leonessa tuo enemmän hyötyä kuin haittaa. Toki ympäristölle tuotettu hyöty on sikäli välillistä, ettei suoraan kultakaivostoimintaan osoitettu alue juurikaan hyödy kaivostoiminnasta, alue ainoastaan entisöidään toiminnan lopettamisen jälkeen. Liiketoiminnasta ja kaivostoiminnan harjoittamisesta ympäristölle aiheutuva välillinen hyötykin, luonnonsuojelualueet, perustuu päättäjien laatimiin päätöksiin. Luonnonsuojelualueiden avulla nostetaan maan imagoa kestävän kehityksen valtiona ja pyritään saamaan länsimaisia toimijoita kiinnostumaan Sierra Leonesta kohdemaana. Jos ympäristöä koskeviin päätöksiin on kuitenkin mahdollista vaikuttaa esimerkiksi korruption kautta, voidaan kaivostoiminnasta saatava kokonaishyöty asettaa kyseenalaiseksi ja tämän myötä kaivostoiminnan eettisyys utilitarismin pohjalta. Jos kuitenkin tilannetta tarkastellaan olemassa olevan lainsäädännön puitteissa, voidaan todeta, että kaivostoiminnasta kaikille sen sidosryhmille aiheutuva kokonaishyöty mahdollistaa kaivostoiminnan harjoittamisen yhtä aikaa sekä eettisesti että kannattavasti. Vaikka ympäristö sidosryhmänä joutuu tinkimään omasta hyödystään muiden hyväksi, kokonaishyötyä tarkastellen kaivostoiminta voi olla eettistä.

Oikeudenmukaisuusteorian osalta tilanne on kuitenkin päinvastainen. Vaikutusten oikeudenmukaisuuden tarkasteluun vaikuttavat se, takaavatko ne jokaiselle perusoikeudet ja -vapaudet ja hyötyykö myös heikoimmassa asemassa oleva kultakaivostoiminnan vaikutuksista. Tämän lisäksi kultakaivostoiminnan vaikutusten oikeudenmukaisuuden mittana on myös, että kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa hyvä asema sukupuoleen, rotuun, ulkonäköön katsomatta. Kultakaivostoiminta ei pysty ympäristön osalta takaamaan, että sen perusoikeuksia ja -velvollisuuksia ei loukattaisi kaivostoiminnan harjoittamisessa. Heikoimmassa asemassa olevan ympäristön hyöty on myöskin kyseenalainen. Toisaalta ympäristö hyötyy välillisesti luonnonsuojelualueiden kautta, mutta joutuu myös luopumaan tämän vuoksi kaivettavista alueista. Entisöintisäädökset takaavat ympäristölle aiheutuneen vahingon minimoimisen, mutta toisaalta kaivostoiminta on jo voinut aiheuttaa vahinkoa, joka ei ole korjattavissa entisöinnin avulla. Heikoimman sidosryhmän hyöty on kyseenalainen, samoin kuin sen mahdollisuus päästä hyvään asemaan suhteessa muihin sidosryhmiin. Suurimpana ongelmana on, ettei ympäristö voi vaikuttaa itse toimintaa, jolla on vaikutusta ympäristöön. Toiminnan oikeudenmukaisuus on kokonaan riippuvainen toimijoista ja päättäjistä, jotka toimintaa ohjaavat. Jos jokin sidosryhmistä päättää olla huomioimatta oikeudenmukaisuutta kultakaivokseen liittyvässä toiminnassaan, eettisyys ei voi toteutua oikeudenmukaisuuden osalta. Jo

pelkästään kuitenkin perusoikeuksien ja -vapauksien loukkaaminen aiheuttaa ympäristön osalta sen, ettei kaivostoiminta voi olla eettisesti kaikilta osin hyväksyttävää. Ympäristön perusoikeudet ja -vapaudet voitaisiin turvata vain harjoittamatta lainkaan kultakaivostoimintaa, jolloin yhtälö on käytännössä kannattavan kultakaivostoiminnan kannalta mahdoton.

Eettisyyden huomioiminen kaivostoiminnassa on kuitenkin mahdollista. On mahdollista yhdistää kannattava kaivostoiminta, mahdollisimman suuri kaivostoiminnasta aiheutuva hyöty kaikille sidosryhmille sekä mahdollisimman oikeudenmukainen toiminta suhteessa kaikkiin sidosryhmiin. Tämä tarkoittaa pääsääntöisesti sitä, että jokaisesta joudutaan todennäköisesti tinkimään hiukan, jotta saadaan kokonaisuus maksimoitua. Tietyllä tapaa tämä ajattelu mukailee hyvin laajasti tarkasteltuna utilitarismin mukaista ajattelua. Kannattavuudesta jouduttaneen tinkimään, jotta voidaan huomioida mahdollisimman hyvin ympäristön vaatimukset kaivostoiminnassa. Ympäristönäkökohtien huomioiminen voi tarkoittaa lisäkustannuksia, tällöin ei voida toimia suoraan halvimalla mahdollisella tavalla, vaan on etsittävä sekä edullisin että ympäristöystävällisin tapa toimia. Eettisyys ei myöskään liity vain suoraan kultakaivoksen toimintaa koskeviin päätöksiin, vaan kaikkiin toimijoihin, joihin kaivoksella on vaikutusta. Jotta kaivostoiminta voi olla eettistä, kultakaivoksen toimijoiden on oltava eettisiä kaikissa toimissaan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että toimijoiden on pyrittävä toimimaan lainsäädännön vaatimusten mukaisesti, vaikka paikallinen käytäntö poikkeaisikin joissain kohdin tästä. Korruption vastainen taistelu koskee myös niitä, jotka harjoittavat maassa liiketoimintaa, vaikka lähtökohtaisesti muutos tuleekin maan sisältä.

Eettisyys lähtee ihmisistä ja heidän arvoistaan. Eettinen liiketoiminta on mahdollista ainoastaan silloin, jos liiketoimintaa harjoittavat tahot pitävät eettisiä arvoja erityisen tärkeinä. Kannattavuuden ja tuottavuuden maksimoiminen on nykyisten arvojen mukaan helppoa, eettisten arvojen yhdistäminen tähän ei sen sijaan ole yksinkertaista. Liiketoimintaan vaikuttavat useat tahot, joilla kaikilla on oma näkemyksensä kuinka toimia. Jos otetaan tavoitteeksi vain yksi yhteinen päämäärä, mahdollisimman tuottava liiketoiminta, päätöksiä on helppo tehdä. Jos kuitenkin valitaan hankalampi yhtälö ja päätetään tehdä jokainen päätös myös yhtäläillä eettisyyden kuin kannattavuudenkin kannalta, on liiketoimintaa hankalampi ohjata. Joka tapauksessa liiketoiminta on aina liiketoimintaa, ei hyväntekeväisyyttä. Pehmeiden eettisten arvojen yhdistäminen koviin taloudellisiin arvoihin on haastavaa, mutta lopulta kaikin tavoin palkitsevampaa. Kun toiminnalla saadaan aikaan muutakin kuin omistajien taloudellisen hyvinvoinnin maksimointi, kun toiminta tuo hyvinvointia paljon suuremmalle joukolle ja mahdollisesti pitkälle tulevaisuuteen, ollaan ehdottomasti matkalla kohti eettistä liiketoimintaa.

LÄHTEET

- Aaltonen, T. & Junkkari, L. 2003. Yrityksen arvot ja etiikka. Juva: WSOY.
- African Minerals: the future of Sierra Leone's development. 13.9.2010. Sierra Express Media. <http://www.sierraexpressmedia.com/archives/13540> Viitattu 21.1.2012 ja 7.3.2012.
- Airaksinen, T. 1987. Moraalifilosofia. Juva: WSOY.
- Aikakäsitys. Virtuaaliammattikorkeakoulu. <http://www.amk.fi/opintojaksot/040205/1105347149861/1105705399611/1106751843754/1106751874717.html> Viitattu 8.3.2012.
- Ajami, R., Cool, K. & Goddard, G. 2006. International business: theory and practice. New York: M.E. Sharpe, Inc.
- Akam, S. 2.2.2011. Sierra Leone's "cheap gold" entices the gullible. Reuters. <http://www.reuters.com/article/2011/02/02/uk-sierraleone-fraud-idUKTRE7112F920110202> Viitattu 18.3.2012.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Ali, H.S. 2006. Gold mining and the golden rule: a challenge for producers and consumers in developing countries. Journal of Cleaner Production 14 (3-4), 455-462. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652605000776> Viitattu 21.3.2012.
- Anti-Corruption Commission of Sierra Leone. 2011. <http://www anticorruption.gov.sl/index.php?p=1&pn=Home> Viitattu 8.3.2012.
- Aubynn, E., Garvin, T., McGee, T. & Smoyer-Tomic, K. 2009. Community - company relations in gold mining Ghana. Journal of Environmental Management 90 (1), 571-586. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301479707004240> Viitattu 21.3.2012.
- Averill, V. 20.8.2006. Sierra Leone eyes a golden future. BBC News. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/5262960.stm> Viitattu 18.3.2012.
- Bambuna Hydroelectric Project. The World Bank.

- <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRIC/AEXT/EXTAFRREGTOPEENERGY/0,,contentMDK:21649802~pagePK:34004173~piPK:34003707~theSitePK:717306,00.html> Viitattu 6.3.2012.
- Baomahun Exploration Results and Feasibility Study Update. 29.2.2012. Cluff Gold Plc.
http://www.infomine.com/index/properties/BAOMAHUN_GOLD.html Viitattu 18.3.2012.
- Central Intelligence Agency. Päivitetty 21.2.2012. The World Factbook. Africa, Ghana. CIA <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gh.html> Viitattu 21.3.2012.
- Central Intelligence Agency. Päivitetty 8.2.2012. The World Factbook. Africa, Sierra Leone. CIA <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sl.html> Viitattu 15.2.2012, 18.2.2012, 7.3.2012 ja 25.4.2012.
- Cluff Gold Plc 2012. Profile. <http://www.cluffgold.com/About-Cluff/Profile> Viitattu 16.3.2012 ja 18.3.2012.
- Corruption perception index 2011. Transparency international.
<http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/> Viitattu 8.3.2012.
- Crane, A. & Matten, D. 2007. Business ethics. New York: Oxford University Press.
- Doing Business measuring business regulations. The World Bank. 2012.
<http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/sierra-leone/paying-taxes/> Viitattu 12.3.2012 ja 16.4.2012.
- Doyle, M. 14.11.2007. S Leone "riddled with corruption" BBC News Africa
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7092861.stm> Viitattu 7.3.2012.
- Doyle, M. 27.2.2012. Sierra Leone: All boom but no progress? BBC News Africa
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-17160679> Viitattu 7.3.2012.
- Doyle, M. 29.2.2012. Sierra Leones healthcare struggle. BBC News Africa
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-17200826> Viitattu 8.3.2012.
- Freeman, R. E. 1984. Strategic Management: A stakeholder Approach. Boston: Pitman.
- From war to peace: Sierra Leone eyes bird-watching money. BBC News Africa
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-16165760> Viitattu 10.3.2012.
- Folta, P. 2005. Savvy foreign investors may wish to consider the benefits of this flexible investment structure. The China business review January-February, 18-23.
- Geert Hofstede, National culture countries. <http://geert-hofstede.com/finland.html> Viitattu 5.3.2012
- Harva, U. 1989. Hyvä ja paha. Praktisen etiikan ongelmia. Keuruu: Kustannus-osakeyhtiö Otava.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. Painos. Helsinki: Tammi.
- Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All. New York: United Nations Development Programme.
<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/> Viitattu 25.4.2012.
- Huntington, S.P. 1993. The Clash of Civilizations. Foreign Affairs 72 (3), 22-49.
<http://www.foreignaffairs.com/articles/48950/samuel-p-huntington/the-clash-of-civilizations> Viitattu 27.3.2012.

- Järvenpää, M., Partanen, V. & Tuomela, T-S. 2003. Moderni taloushallinto – Haasteet ja mahdollisuudet. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Järvenpää, M., Pellinen, J. & Virtanen, A. 2007. Kansainvälisen yrityksen talous. Helsinki: WSOYpro.
- Kallunki, J-P, Kytönen, E. & Martikainen, T. 1998. Uusi tilinpäätösanalyysi. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Kenialaiset pääsevät vihdoin safarille. STT, Nairobi. 2012. Keskisuomalainen 18.1.2012, Ulkomaat, 14.
- Krull, L. 2003. Näin löydät riskipääomaa virikkeitä ja neuvoja pääomasijoittajalta. 6. suomenkielinen painos. Euroopan komissio, yritystoiminnan pääosasto.
- Kullan hinta EUR-XAU-USD. Tavex Kulta & Valuutta.
<http://www.tavex.fi/index.php?main=133> Viitattu 16.3.2012.
- Mill, J.S. 2000. Utilitarismi. Huomautuksia Benthamin filosofiasta. Helsinki: Gaudeamus.
- Muunna.info mittayksiköiden laskuri. <http://www.muunna.info/yksikoeiden-muuntolaskuri.php?tyyppi=massaa> Viitattu 22.3.2012.
- Mustapha, D. & Van Der Linde, D. 31.1.2012. Sierra Leone: Government Online Mining Database to Increase Transparency. AllAfrica.
<http://allafrica.com/stories/201202010172.html> Viitattu 18.3.2012.
- Mäkinen, I., Stenbacka, J. & Söderström, T. 2004. Kannattavuuden avaimet. Helsinki: WSOY.
- Napier, J. 1981. A model of capital expenditure for gold-mine planning. Journal of the South African institute of mining and metallurgy July, 212-220.
- New iron ore mine gives economic hope to Sierra Leone. 21.1.2011. BBC News Africa <http://www.bbc.co.uk/news/business-12249747> . Viitattu 15.2.2012.
- Nordic Innovations. 21.3.2011. Riskipääoma – innovaatioiden ja kasvun ohjaava voima. <http://www.nordicinnovation.org/fi/innovaatio/riskipaaoma-innovaatioiden-ja-kasvun-ohjaava-voima/> Viitattu 18.4.2012.
- OECD, DAC List of ODA Recipients 2011.
http://www.oecd.org/document/45/0,3746,en_2649_34447_2093101_1_1_1,00.html Viitattu 27.3.2012.
- Pellinen, J. 2006. Kustannuslaskenta ja kannattavuusajattelu. 2. uudistettu painos. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Pellinen, J. 2005. Talousjohtaminen. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Rapaport Fair Trade Diamonds and Jewelry.
<http://www.diamonds.net/fairtrade/> Viitattu 21.3.2012.
- Rawls, J. 1988. Oikeudenmukaisuusteoria. Juva: WSOY.
- Ruotsissa kunnat hakevat säästöjä kaukaa – puhelinpalvelu ulkoistettiin Senegaliin. 19.3.2012. MTV3 Internet.
<http://www.mtv3.fi/uutiset/ulkomaat.shtml/2012/03/1514772/ruotsissa-kunnat-hakevat-saastoja-kaukaa---puhelinpalvelu-ulkoistettiin-senegaliin> Viitattu 25.3.2012.
- Salo-Lee, L. Kulttuurien välinen viestintä.
http://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/yviperust/artikkelit/kulvie_teksti.html Viitattu 5.3.2012.

- Sierra Leone, Culture. 13.4.2008. <http://sierra-leone.com/culture/#more-11> Viitattu 5.3.2012.
- Sierra Leone Profile. 29.10.2011. BBC News Africa
<http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14094194> Viitattu 15.2.2012.
- Sierra Leone's anti-corruption chief resigns. BBC News.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/8668758.stm> Viitattu 8.3.2012.
- Stanga, K. & Turpen, R. 1991. Ethical Judgements on Selected Accounting Issues: An Empirical Study. *Journal of Business Ethics* 10 (10), 739-747.
<http://www.springerlink.com/content/j5grj0m752340420/> Viitattu 22.3.2012.
- Suomen ulkoasiainministeriö käsiteluettelo. 2006, päivitetty 15.9.2009.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=38607&contentlan=1&culture=fi-FI> Viitattu 27.3.2012.
- Takala, T & Valtonen, K. 2007. Salomon Sananlaskujen etiikkaa. *Business and Organization Ethics Network (BON)* 12 (2)
http://www.ejbo.jyu.fi/articles/0501_5.html Viitattu 27.3.2012.
- Tarras-Wahlberg, N.H. 2002. Environmental management of small-scale and artisanal mining: the Portovelo-Zaruma goldmining area, southern Ecuador. *Journal of Environmental Management* 65 (2), 165-179.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301479702905426> Viitattu 22.3.2012.
- The Companies Act 2009. Government of Sierra Leone.
- The Goods and Services Tax Act 2009. Government of Sierra Leone.
- The Income Tax Act 2000, the consolidated 2008. National Revenue Authority Sierra Leone. The Laws of Sierra Leone on the Sierra Leone Web.
www.sierra-leone.org/Laws/2000-8s.pdf Viitattu 15.3.2012.
- Tänne kannattaa ulkoistaa tietotekniikka. 13.12.2007. Tietoviikko.
http://www.tietoviikko.fi/kaikki_uutiset/tanne+kannattaa+ulkoistaa+tietotekniikka/a132824 Viitattu 25.3.2012.
- Understanding stakeholder thinking, edited by Juha Näsi. 1995. Jyväskylä: LRS Julkaisut Oy.
- United Nations Statistics Division Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings. 20.9.2011.
<http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm> Viitattu 27.3.2012.
- Virtanen, A. 2002. Laskentatoimi ja moraali, laskenta-alan ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpito tavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastustavasta. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta. Väitöskirja. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13208> Viitattu 22.3.2012.

LIITTEET

LIITE 1 Haastatteluja koskevat tiedot

Ensimmäinen osa haastatteluista suoritettu Sierra Leonessa ajalla 16.12.2007 – 13.1.2008. Loput haastatteluista suoritettu Suomessa ajalla 1.8.2011 – 1.3.2012. Haastattelut suoritettu avoimina haastatteluina.

Nimi

Francis
John
Lucy
Thomas
Timo
Wayne

Haastateltavien kansalaisuus

Suomalainen	2
Sierraleonelainen	3
Englantilainen	1

Haastateltavien ammatit

Kultakaivoksen omistaja
Kultakaivoksen johtaja
Timanttikaivoksen omistaja / johtaja
Diplomaatti
Opiskelija
Liikemies / sijoittaja, kansainvälinen liiketoiminta

LIITE 2 Yhteistyöyritystä koskevat tiedot

SL Promotions Solution Ltd.

Sierra Leoneen rekisteröity yksityisesti omistettu yhtiö.

Päätoimipaikka	Sierra Leone, Freetown.
Sivutoimipisteet	Suomi
	Venäjä
	Etelä-afrikka

Toimiala

Sijoittamiseen liittyvä suhdetoiminta, maahantuonti ja maastavienti, kaivostoiminta, sekä luonnonvaroihin, kuten öljyyn ja maakaasuun, liittyvä liiketoiminta.

Yhteystiedot

SLPromotions HQ
14 Ecowas street
Freetown
Sierra Leone

LIITE 3 Kultakaivoksen kannattavuuslaskelma

Koekaivausten perusteella saatu arvio alueen tuottavuudesta.

Site A

Buckets washed	250	87.2
Bucket weight(kg)	5	
Gold in Carats	109	
Gold found in grams	21,8	
	87.2 ct =	
Conversion	17.44 g	
Gold gram / ton	17,44	

Kaivokseen liittyvät investoinnit ja toiminnasta aiheutuvat kustannukset.

Equipment investment

Excavator	\$50,000.00
Caterpillar	\$15,000.00
Washing plant	\$20,000.00
Car / Hilux etc	\$10,000.00
2 lockable containers at mining site	\$5,000.00
2 motorcycles	\$3,000.00
1 tractor unit	\$10,000.00
1 40ft low bed trailer	\$6,000.00
2 x water pump (bailing machine) 4" - 6"	\$3,000.00
Shipping + customs	\$23,000.00
Diesel generator	\$10,000.00
Tools	\$10,000.00
Environment renovation	\$10,000.00
	<u>\$175,000.00</u>

Operating costs per month

local shavel man / person per month	\$125.00
Amount of local workers	10
	<u>\$1,250.00</u>
Escavator operator / month	\$200.00
Catepillar operator / month	\$200.00
Fuel	\$15,000.00
Maintenance	\$4,500.00
Acommodation HQ Kono hotel room	\$650.00
Warehouse in Koidu town	\$1,000.00
Local security	\$500.00
Social Tax	\$4,000.00
Gasoline	\$1,500.00
Food & beverages	\$1,500.00

Total Operating costs / month **\$30,435.00**

Total 8 months operation season \$243,480.00

Season Total expences \$418,480.00

Erittely muista kaivostoimintaan liittyvistä kuluista, sekä laskelma kaivoksen kokonaistuotosta koekaivauksen avulla saadun arvion perusteella.

Export Licences

Gold	\$10,000.00
------	-------------

Fees

Gold export tax (GDDO)	3.5 %
Diamonds export tax (GDDO)	4%
Silver export tax (GDDO)	
Platinum export tax (GDDO)	
Income Tax	37% (+ 0,5%)

Other

Founding company	\$500.00
	consultancy fees to be added
Use other people licence	10%
	Varies
Gold sand purity	90-94 %
Exporting costs gold e.g	dhl + export tax + licence
Export freetown to belgium	just take goods personally

Season profitability

Gravel per day cubic meters	20
Total escavaing Operating days	60
1 cubic meter gravel equals tons	1.4
Total target gravel per tons	1680
Gold per ton site A	17.44
Total gold in grams purified to 99%	26955.26
Gold market price per gram	\$53.38
Season turnover	\$1,438,871.99
Seasons gross profit	\$1,020,391.99
after Gold export tax 3.5%	\$984,678.27
after Export licence	\$974,678.27
Income Tax	\$360,630.96
after Income Tax	\$614,047.31